

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYET DÖNEMİNDE
TÜRK BASININDA KADIN GAZETECİLER

T.5157

DOKTORA TEZİ

Z. Filiz BALTA PELTEKOĞLU

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İsmet GİRİTLİ

İstanbul - 1988

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Ö N S Ö Z

Ülkemizde toplumsal değişim ve kadın haklarında meydana gelen gelişim ile kadın gazetecilerin ilgi alanları arasında bir etkileşim sözkonusudur.

Kadın gazetecilerin ele aldıkları konular ile kadın yaşadıkları dönemlerde kadının sahip olduğu haklar arasındaki ilişki özellikle Cumhuriyetin ilanından sonra kendini göstermektedir.

İşte "Cumhuriyet Döneminde Türk Basınında Kadın Gazeteciler" adlı bu çalışmada sözü geçen ilişkiler incelenecektir.

Bu konuda yayınlanan ana kaynakların az olması nedeniyle teze konu olan kadın gazetecilerin uzun yılları içeren gazete ve dergilerde yayınlanan yazılarının taranması gerekti.

Türk basınında yeralan kadın gazetecilerin tümü tezin kapsamına alınmayarak sadece konusunda tipik örnekleri oluşturan gazetecilerin seçilmesiyle bir sınırlamaya gidildi.

Tezimin yazılması sırasında bana yol gösteren, her aşamada beni destekleyen danışmanım Prof. Dr. Sayın İsmet Giritli'ye sonsuz teşekkür borçluyum.

Ayrıca benimle görüşerek kaynak konusunda yardımcı olan, Sayın İffet Halim Orüz, Sayın Hasene Ilgaz, Sayın Nezihe Araz, Sayın Nilüfer Yalçın, Sayın Vasfiye Özkoçak, Sayın Şükran Ketenci, Sayın Nazlı Ilıcak, Sayın Duygu Asena'ya ve son olarak Tekgıda-İş Sendikası Araştırma Uzmanı Tülay Özerman'a, huzurlu bir çalışma ortamı sağlayan, eşim Erol Peltekoğlu'na ve beni akademik kariyere teşvik eden, maddi-manevi ilgisini hiç bir zaman esirgemeyen babam Orhan Balta'ya teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
KISALTMALAR	vii
GİRİŞ	viii
I. TÜRKİYE'DE KADIN HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ	1
1- İSLAMİYETİN KABULÜNDEN ÖNCE TÜRK'LERDE KADININ DURUMU.	1
2- İSLAM DİNİNDE KADININ DURUMU.	3
3- OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE KADININ DURUMU.	5
A. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Aile ve Hukuk Alanında Kadına Yönelik Düzenlemeler.	5
a) Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Aile Yapısı İçinde Kadının Durumu.	6
b) Hukuk Düzeni İçinde Kadının Durumu.	6
aa) Aile Hukuku Kararnamesi.	6
bb) Arazi Kanunu.	7
cc) Kölelik ve Cariyeliğin Kaldırılması.	8
c) Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kadının Eğitimi.	8
d) Osmanlı İmparatorluğu Döneminde İş Yaşamında Kadın.	10
B. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Aydınların Kadın Konusuna Yaklaşımları.	12
a) Şemsettin Sami'nin Kadın Konusuna Yaklaşımı.	12
b) Abdullah Cevdet'in Kadın Konusuna Yaklaşımı.	13
c) Celal Nuri İleri'nin Kadın Konusuna Yaklaşımı.	14
d) Ziya Gökalp'in Kadın Konusuna Yaklaşımı.	16
4- MİLLİ MÜCADELEDE TÜRK KADINI.	17
A. Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti.	17
B. Milli Mücadele Döneminde Kadınlar Tarafından Düzenlenen Mitingler.	19
C. Kurtuluş Savaşı İçinde Türk Kadını.	20
5- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DÖNEMİNDE TÜRK KADININ DURUMU.	21
A. Yasal Düzenlemelerle Türk Kadının Kazandığı Haklar.	23
a) Medeni Kanunun Kabulü ile Türk Kadının Kazandığı Haklar.	23

	Sayfa
aa) Evlilik Hukuku.	23
bb) Vesayet Hukuku.	23
cc) Miras Hukuku.	24
b) Cumhuriyet Döneminde Aile Yapısı İçinde Kadının Durumu.	25
aa) Kırsal Kesimde Yaşayan Ailelerde Kadın.	25
bb) Kente Göç Eden Ailelerde Kadın.	26
cc) Kentlerde Yaşayan Ailelerde Kadın.	26
dd) 1961 ve 1982 Anayasalarında Aile Kavramı.	27
c) Cumhuriyet Döneminde Kadının Eğitimi.	29
d) Cumhuriyet Döneminde İş Yaşamında Kadın.	32
e) Türk Kadınının Siyasal Yaşama Katılımı.	34
f) Türk Kadınının Çağdaş Giyime Kavuşturulması.	36
II. BASININ ÖNEMİ, TÜRKİYE'DE BASININ VE KADIN DERGİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ İLE İLK KADIN YAZAR GAZETECİLER.	38
1- BASININ ÖNEMİ.	38
2- TÜRKİYE'DE BASININ TARİHSEL GELİŞİMİ.	39
A. İlk Gazeteler.	39
B. Mütareke ve Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk Basını.	43
C. 1923-1938 Yılları Arasında Türk Basını.	44
D. 1945-1950 Yılları Arasında Türk Basını.	46
E. 1960-1970 Yılları Arasında Türk Basını.	47
F. 1970'den Günümüze Kadar Türk Basını.	48
3- TÜRK BASININDA KADIN DERGİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.	48
A. Cumhuriyetin İlanından Önce Yayınlanan İlk Kadın Dergileri.	49
a) Terakki Gazetesi.	49
b) Muhadderat.	50
c) Şükûfezar.	52
d) Hanımlara Mahsus Gazete.	53
e) Demet	54
f) Mahasin	54
g) Kadınlar Dünyası	55
h) Kadınlar Alemi	56
ı) Kadınlar Oyuncak Degildir	56
i) İnci	56
j) Kadın	56

	Sayfa
B. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kadın Dergileri.	57
a) Türk Kadın yolu.	57
b) Kadın Yazıları.	58
C. 1930-1950 Yılları Arasında Yayınlanan Kadın Dergileri.	58
a) Cumhuriyet Kadını.	58
b) Ev - İş.	59
c) Ev - Kadın.	60
d) Hanımeli.	60
e) Aile.	60
D. 1950-1970 Yılları Arasında Yayınlanan Kadın Dergileri.	61
a) Resimli Hayat.	61
b) Yelpaze.	62
E. 1970'den Günümüze Kadar Yayınlanan Kadın Dergileri.	63
a) Kadınların Sesi.	63
b) Demokrat Kadın.	63
c) Elele.	64
d) Kadınca.	65
e) Ev Kadını.	65
f) Kadın .	66
g) Vizon.	66
h) Kapris.	66
ı) Bayan.	67
i) Kadın ve Aile.	67
j) Feminist.	67
F. Değerlendirme.	67
 4- CUMHURİYETİN İLANINDAN ÖNCE CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA TÜRK BASININDA KADIN GAZETECİLER.	70
A. Cumhuriyetin İlanından Önce Türk Basınında Kadın Yazar ve Gazeteciler.	70
a) Fatma Aliye	70
b) Emine Semiye	72
c) Nezihe Muhittin	73
d) Nakiye Hanım	73
e) Fahrünnisa	74
f) Azize Haydar	74
g) Hamiyet Zehra	74
h) Selma Hanım	74

	Sayfa
B. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Basınında Kadın Yazar ve Gazeteciler.	75
a) Belkıs Şevket.	75
b) Hüviyet Bekir Örs	75
c) Meliha Avni Sözen.	76
 III. CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK BASININDA KADIN	
GAZETECİLER	77
1- HALİDE EDİB ADIVAR	77
A. Biyografi.	77
B. Halide Edip Adivar'ın Yazılarında Genel Nitelik.	79
C. Gazete ve Dergilerde Halide Edib Adivar'ın Yazı ve Yorumları.	79
a) Halide Edip Adivar'ın Cumhuriyetin İlanından Önce Yazılarını Yayınladığı Gazete ve Dergiler.	79
b) Yedigün Dergisinde Halide Edib Adivar.	81
c) Tan Gazatesinde Halide Edib Adivar.	82
d) Akşam Gazetesinde Halide Edib Adivar.	83
e) Yeni İstanbul Gazetesinde Halide Edib Adivar.	84
2- SABIHA SERTEL	86
A. Biyografi.	86
B. Sabiha Sertel'in Yazılarında Genel Nitelik.	87
C. Gazete ve Dergilerde Sabiha Sertel'in Yazı ve Yorumları.	87
a) Büyük Mecmua'da Sabiha Sertel.	87
b) Birlik ve Sabiha Sertel.	88
c) Resimli Ay'da Sabiha Sertel.	89
d) Son Posta ve Sabiha Sertel'in Çevirileri.	92
e) Görüşler Dergisi ve Sabiha Sertel.	92
f) Tan Gazetesinde Sabiha Sertel.	93
3- İFFET HALİM ORUZ.	100
A. Biyografi.	100
B. İffet Halim Oruz'un Yazılarında Genel Nitelik.	100
C. Gazete ve Dergilerde İffet Halim Oruz'un Yazı ve Yorumları.	102
a) Kadın Gazetesi ve İffet Halim Oruz.	102

4- HASENE ILGAZ	105
A. Biyografi.	105
B. Hasene Ilgaz'ın Yazılarında Genel Nitelik.	105
C. Gazete ve Dergilerde Hasene Ilgaz'ın Yazı ve Yorumları.	106
a) Yerel Gazetelerde Hasene Ilgaz.	106
b) Yeni İstanbul Gazetesinde Hasene Ilgaz.	107
c) Kadın Gazetesinde Hasene Ilgaz.	108
5- ADVİYE FENİK.	109
A. Biyografi.	109
B. Advıye Fenik'in Yazılarında Genel Nitelik.	110
C. Gazetelerde Advıye Fenik'in Yazı ve Yorumları.	111
a) Zafer Gazetesinde Advıye Fenik.	111
6- NEZİHE ARAZ	113
A. Biyografi.	113
B. Nezihe Araz'ın Yazılarında Genel Nitelik.	113
C. Nezihe Araz'ın Gazete ve Dergilerde Yazı ve Yorumları.	113
a) Son Saat Gazetesinde Nezihe Araz.	113
b) Resimli Hayat ve Hayat Dergilerinde Nezihe Araz.	114
c) Yeni Sabah Gazetesinde Nezihe Araz.	117
d) Yeni İstanbul Gazetesinde Nezihe Araz.	118
e) Güneş ve Milliyet Gazetelerinde Nezihe Araz.	119
7- MÜŞERREF HEKİMOĞLU	121
A. Biyografi.	121
B. Müşerref Hekimoğlu'nun Yazılarında Genel Nitelik.	121
C. Müşerref Hekimoğlu'nun Gazete ve Dergilerde Yazı ve Yorumları.	121
a) Resimli Hayat Dergisinde Müşerref Hekimoğlu.	121
b) Cumhuriyet Gazetesinde Müşerref Hekimoğlu.	122
8- NİLÜFER YALÇIN	124
A. Biyografi.	124
B. Nilüfer Yalçın'ın Haberlerinde Genel Nitelik.	124
C. Gazete ve Dergilerde Nilüfer Yalçın.	125
a) Forum Dergisinde Nilüfer Yalçın.	125
b) Dünya ve Öncü Gazetelerinde Nilüfer Yalçın.	125
c) Milliyet Gazetesinde Nilüfer Yalçın.	126

	Sayfa
9- VASFİYE ÖZKOÇAK	127
A. Biyografi.	127
B. Vasfiye Özkoçak'ın Haberlerinde Genel Nitelik.	128
C. Gazetelerde Vasfiye Özkoçak.	128
a) Milliyet Gazetesinde Vasfiye Özkoçak.	128
10- ŞÜKRAN KETENCİ	132
A. Biyografi.	132
B. Şükran Ketenci'nin Yazılarında Genel Nitelik.	132
C. Gazetelerde Şükran Ketenci'nin Yazı ve Yorumları.	132
a) Cumhuriyet Gazetesinde Şükran Ketenci.	132
aa) İşçi Sayfasında Şükran Ketenci.	132
bb) Eğitim Sayfasında Şükran Ketenci.	134
cc) Cumhuriyet Gazetesinde Şükran Ketenci'nin Yazı Dizileri.	135
dd) Köşe Yazarı Olarak Şükran Ketenci.	136
11- NAZLI ILICAK.	139
A. Biyografi.	139
B. Nazlı Ilıcak'ın Yazılarında Genel Nitelik.	139
C. Gazetelerde Nazlı Ilıcak'ın Yazı ve Yorumları..	140
a) Tercüman-İnci'de Nazlı Ilıcak.	140
b) Tercüman Gazetesinde Nazlı Ilıcak.	141
aa) Tercüman Gazetesinde Nazlı Ilıcak'ın Yazı Dizileri.	141
bb) Başyazar ve Köşe Yazarı Olarak Nazlı Ilıcak.	143
12- DUYGU ASENA	152
A. Biyografi.	152
B. Duygu Asena'mın Yazılarında Genel Nitelik.	153
C. Duygu Asena'mın Yazı ve Yorumları.	153
a) Kadınca Dergisinde Duygu Asena.	153
b) Genel Yayın Yönetmeni Olduğu Diğer Dergiler ve Duygu Asena.	156
IV. SONUÇ	157
KAYNAKÇA	161

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
der.	: Derleyen
haz.	: Hazırlayan
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
Md.	: Madde
No:	: Numara
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
YÖK.	: Yüksek Öğretim Kurulu

GİRİŞ

Toplumumuzda kadın ve kadın hakları konusu hukuk alanının yanısıra, ekonomik yaşamda olduğu kadar yazın ve basın alanında da özellikle Cumhuriyet dönemi sonrasında ele alınmaya başlamış ve gelişme göstermiştir.

Cumhuriyet öncesi dönemde ise doğal olarak büyük ölçüde İslam Hukukunun etkisi altında kalan, bu yönde bir gelişme çizgisi gösteren, kadın ve kadın hakları, sözünü ettiğimiz yapının kendi şartları içerisinde kamuoyuna ya da basına toplumsal bir sorun olarak yansımamıştır. Kadın hakları konusunun çağdaş anlamda ele alınması ise Osmanlı İmparatorluğunun son döneminde yaşanan ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel kaosla birlikte ortaya çıkmıştır denebilir.

Bu ortaya çıkış, büyük ölçüde edebiyat ve basın alanında görülmektedir. Edebiyatımızda kadın yazarların görülmesiyle başlayan bu süreç, toplumsal yaşam içersinde işlevi ve varlığını her zaman önemle vurguladığımız basın alanında da yaygınlık kazanmaya başlamıştır.

Bu çıkış noktasından hareketle, araştırmanın ana konusunu "Cumhuriyet Döneminde Türk Basınında Kadın Gazeteciler" oluşturmaktadır.

Bu çalışmada bir durum saptaması yapılmış, gazetecilerin yaşadıkları dönemler, sosyal çevreleri, eğitimleri ile ele aldıkları konular ve yorumlar arasında ilişki kurulmuştur.

Ülkemizde kadın gazetecileri konu alan kaynak yok denecek kadar azdır. Bu nedenle çalışmanın konusunu oluşturacak kadın gazeteciler, gazete taraması yoluyla belirlenmeye çalışılmışsa da "müstear ad"larla karşılaşılması üzerine, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yazan kadın gazetecileri saptamakta Murat Uraz'ın "Kadın Muharrir ve Gazetecilerimiz" adlı kitabından, Cumhuriyet sonrası dönem içinde Basın Yayın Genel Müdürlüğü'nün "Kim Kimdir" adlı yıllığından ana kaynak olarak yararlanılmıştır.

Bu bağlamda, çalışmanın bir başka kaynağını ise konu olarak ele aldığımız Kadın Gazetecilerin çeşitli basın organlarında yayınlanmış olan haber ve makaleleri oluşturmuştur.

Çalışmaya konu olan herbir gazetecinin uzun yılları kapsayan gazete ve dergilerde yayınlanan yazılarının taranması gerekmiş, yapılan inceleme ve değerlendirme sonrasında çalışmaya başlanmıştır.

Gazetecilerin sadece tezde yararlanılan yazıları kaynakçaya alınmıştır. Bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Türkiye'de Kadın Haklarının Tarihsel Gelişimi başlıklı birinci bölümde İslamiyetin kabulünden önce kadının durumundan başlayarak İslam dininde, Osmanlı İmparatorluğu ve Cumhuriyet dönemin Türkiye'sinde kadının toplum içindeki yeri incelenecektir. Böyle bir incelemede, çalışmanın ana konusu olan "Cumhuriyet Döneminde Türk Basınında Kadın Gazetecilerin" toplum ve basın yaşamındaki yerinin belirlenmesi açısından gerekli bir başlangıç olduğu düşünülerek gereksinim duyulmuştur.

Cumhuriyet öncesi dönemde kadınların daha çok kadın dergilerinde yazmaları nedeniyle, ikinci bölümde Türkiye'de Basının Tarihsel Gelişimi ile Kadın Dergilerinin Tarihsel Gelişimi ele alınacaktır. Yine bu bölümde Cumhuriyetin ilanından önce ve Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk basın yaşamında yer alan kadın yazar ve gazeteciler incelenecektir. Ancak, Türk yazım yaşamında ayrıcalıklı bir yeri olan Halide Edib Adıvar ve Sabiha Sertel "Cumhuriyet Döneminde Türk Basınında Kadın Gazeteciler" adlı Üçüncü bölümde incelenecektir.

Bunun nedeni her iki yazarın Cumhuriyetin ilanından önceki yıllarda yazıları yayınlanmakla birlikte gazetecilik yaşamlarını Cumhuriyet döneminde daha uzun süreyi kapsamasıdır.

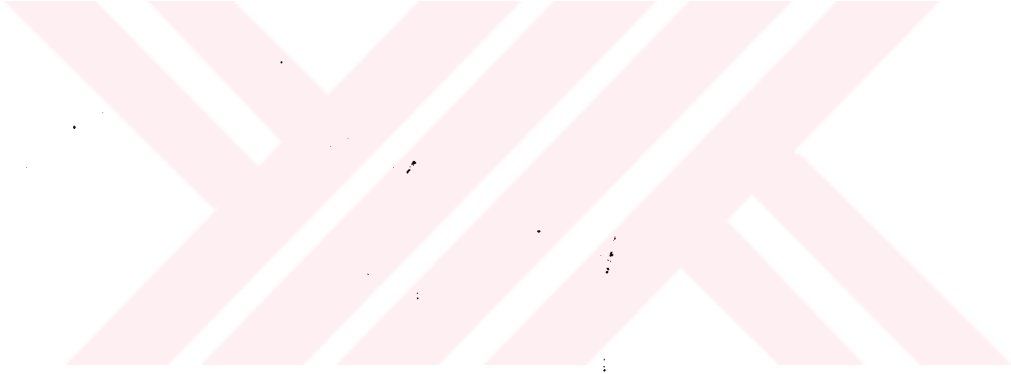
Tezin ana konusu olduğunu belirttiğimiz "Cumhuriyet Döneminde Türk Basınında Kadın Gazeteciler" ise Üçüncü bölümde ele alınacaktır.

Bu bölümde Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar gelen bir süreç içinde basın yaşamımızda isim yapmış kadın gazeteciler, biyografileri,

yazılarındaki genel nitelik ve ele aldıkları konular ile getirdikleri yorumlar açısından incelenecektir.

Bu bağlamda, toplumsal yapının değişimi ve Türkiye'de kadın hakların gelişimi ile Türk basınında kadın gazetecilerin ilgi alanlarının gelişimi arasındaki etkileşim incelenecektir.

Tezin sınırlı tutulması açısından Türk basınında yeralan bütün kadın gazetecilere yer vermek mümkün olmamıştır. Bu nedenle, mesleğinde isim yapmış kadın gazetecilerden ele aldıkları konular açısından en tipik örneği oluşturanlar kapsam içinde alınmıştır. Bununla birlikte yazarların gazetelerde köşe sahibi olmalarına özen gösterilirken, yazılarında süreklilik aranmıştır. Çok sayıda gazetede aynı içerikte yazıları yayınlanan gazetecilerin uzun süre yazdıkları yayın organları esas alınmıştır.

I. TÜRKİYE'DE KADIN HAKLARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

1 - İSLAMİYETİN KABULÜNDEN ÖNCE TÜRKLERDE KADININ DURUMU

Bugünkü duruma gelene dek toplumun geçirdiği evrime paralel olarak Türk Kadını da bazı aşamalardan geçmiştir. İslamiyetin kabulünden önce yerleşik düzene sahip olmayan eski Türklerde kadın, gerek göçebe yaşantıya uyum sağlayabilmek için, gerekse etkisinde kalınan dinleri nedeni ile özgürdür (1).

Bilindiği gibi, Türklerin İslamiyetten önceki dinleri olan şamanizm, Tanrılar ve Tanrıçalar devri olup, en inanılan tanrının adı da Ana Tanrıça'dır. Şamanizm'de doğru, iyi, doğum, aşk gibi güzel şeyler Tanrıça ile, hastalık, ölüm, savaş gibi kötü konularında Tanrı ile sembollenmiş olması ilginçtir. Eşitlik temel kuraldır. Güçlü kişilikli ve etkili kadının yeri ise kocasının yanındır (2).

Gerçekten, İslamiyetten önceki Türk Kadınının toplumsal konumunu "Türkçülüğün Esasları" adlı eserinde etraflıca inceleyen Ziya Gökalp'e göre, eski Türkler "Demokrat ve Feminist" sayılabilirler. Şamanizm'in etkisiyle kadının, totemizmin etkisiyle erkeğin kutsal güç olduğuna inanılması hukuk alanında da kadına ve erkeğe eşit haklar sağlanmasına yol açmıştır (3).

Necla Arat'a göre, kadınlar mala tasarruf ettikleri gibi dirliklere, zeametlere, haslara, malikaneler sahip olabildikleri için, eski Türklerde feminizm ilke olarak vardır (4).

-
- (1) Bkz. Ziya Gökalp, Türk Töresi, haz. Hizmet Dizdaroğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları, Devlet Kitapları Serisi, No: 6, 1976, s. 45-83.
 - (2) Emel Doğramacı "Dünyada Kadın Haklarının Öncüsü; Atatürk "T.C.İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yıllığı I, İstanbul: İ.U. Yayınları, 1986, s. 294.
 - (3) Ziya Gökalp, Türkçülüğün Esasları, haz. Mahir Ünlü, Yusuf Çotuksöken, 3. Baskı, İstanbul İnkılap Kitabevi, 1987, s. 139-145.
 - (4) Necla Arat, Kadın Sorunu, 2. Baskı, İstanbul: Say Yayınları, 1986, s. 75.

Kadın ve erkek yaşam koşulları gereği hemen hemen aynı şekilde yetiştirilir ve ortak değer yargısı "Kahramanlık" ile değerlendirilirdi. Mirastan eşit yararlanma olanağına sahip olan kadın ve erkek, evlendiklerinde evin erkeğine ev ağası, evin kadınına da "Ev kadını" denmiş ve yaşanan ev her ikisinin de ortak malı sayılmıştır (1).

Sümerler'de erkeğin karısını boşama hakkına sahip olmasına karşılık, boşanmak istemeyen kadının mahkemeye başvurma hakkı saklıdır. İkinci bir kadınla evlilik ancak çocuğu olmayan kadının haklarına saygı göstermek koşulu ile mümkündür.

Göçebe İskitlerde ise, yaşam koşulları gereği kadının erkekle birlikte savaşması zorunluluğu olduğundan İskit kadını, ata biner, ok-yay kullanma talimleri yapardı. Nitekim Dede Korkut hikayelerinde eski Türklerde kadının ata binip, ok atıp, kılıç kullandığı ve gerektiğinde düşmanla savaştığından sözedilir. Ziya Gökalp'in "Türkçülüğün Esasları" adlı eserinde Amazon olarak nitelediği eski Türk kadını, hükümdar, vali, sefir olabilirdi. Nitekim Orhun Kitabelerine göre, Kutluk Han'ın ölümünden sonra karısı Bilge Hatun ülkeyi yönetme işini üstlenmiştir. Eski Türklerde sosyal yaşantının yanında siyasal yaşamda da kadın ve erkek birlikte olmuş, yabancı ülkelere gelen elçileri birlikte karşılamıştır. Buyruklar ise ancak "Hakanla Hatun emrediyor ki", söyleriyle başladığında kabul edilmiş ve geçerli sayılmıştır (2).

Hak ve sorumlulukların kadın-erkek tarafından paylaşıldığı, kavim bütünlüğü ve devlet otoritesini iki cinsin birlikte yürüttüğü eski Türklerde kadının o günkü koşullar içinde özgür yaşantısı olduğunu söylemek pek yanlış olmayacaktır.

İslam dininin kabulünden sonra da ilk yıllarda kadın toplum içinde saygın yerini korumuş, ancak daha sonraları İran ve Bizans etkisiyle peçey-

(1) Ferdi Bozyiğit "Eski Türklerden Günümüze Toplumda Kadın" Kalem, (Ege Üniversitesi Gazetesi), Ocak 1987.

(2) A. Afet İnan, Tarih Boyunca Türk Kadının Hak ve Görevleri, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1982 s. 20-28
Ayrıca Bkz, Bülent Daver, "Kadınların Siyasal Hakları", Atatürk Döneminde Türkiye'de Kadın Devrimi, yaz. İffet Halim Oruz, İst. Gül Matbaası 1986 s. 97.

le örtünmek ve harem gibi gelenekler benimsenmiştir (1).

2- İSLAM DİNİNDE KADININ DURUMU

Bertrand Russel'a göre dinin önemi, insan düşüncesini tanıdığımız ilk basamaklardan başlar (2).

Din ve toplum yapısı arasındaki ilişki, dinin ülkenin gelişmesi üzerine etkisi olup olmadığı konusunda tartışmalar yapılmış, farklı düşünceler üretilmiştir.

Server Tanilli "Uygarlık Tarihi" adlı eserinde dinin toplumun gelişmesi ya da geri kalması konusunda oynadığı rol ve müslüman ülkelerin az gelişmiş ülkeler arasında bulunmasının nedeninin din olup olmadığı sorusunu şöyle yanıtlamıştır: 11. Yüzyıla kadar müslüman ülkelerdeki büyük ilerleyiş, ekonomik ve sosyal gelişme ile ilgilidir. Daha sonraları gözüken duraklama ve gerilemenin nedeni ise din değil, ekonomik çözülmüdür. Ancak, müslümanlığın, gelişme döneminde olumlu katkısından söz edilirken gerileme döneminde müslümanlık gelişmeye engel teşkil eden bir olgu ele alınmıştır. İslam dini eğer ülkenin gelişiminde olumsuz etken kabul ediliyorsa, bu müslümanlığın engel teşkil eden faktör olarak görülüp yorumlanmasındandır. Din ve ülkedeki olayları bu kadar sıkı ilişki içinde düşünürsek 13. ve 14. yüzyılda hüküm süren engizisyon, sürgün, öldürme gibi olayları hristiyanlık ile açıklamak mı gerekir (3).

Şerif Mardin ise, Jön Türkler'in siyasal düşüncelerinin oluşumunda dinin bir "Arka Plan" şekillendiricisi olduğunu söylerken, dinin topluma etkisinden söz etmektedir (4).

-
- (1) Cemil Meriç "Aile Hukukunun Islahı" Ziya Gökalp'in Hayatı ve Eserleri, İstanbul: Sebil Yayını, 1980, s. 59.
 - (2) Bertrand Russel, Din ile Bilim, 3. Baskı, İstanbul: Say Kitap Pazarlama, 1981, s. 11.
 - (3) Server Tanilli, Uygarlık Tarihi, 5. Baskı, İstanbul: Say Kitap Pazarlama, 1981, s. 232.
 - (4) Şerif Mardin, Jön Türkler'in Siyasi Fikirleri, Toplu Eserleri 1. İstanbul: İletişim Yayınları, 1985, s. 12.

İslam dininin genelinde yapılan bu farklı yorumlar islam dininde kadının yeri konusunda da yapılmıştır.

Aslında İslam dinini doğru biçimde değerlendirebilmek için, doğduğu yer ve zamanı gözönünde bulundurmak gerekir."Dinler, tarihin ve çevrenin etkisi altında kalırlar"diyen Ahmet Ağaoğlu, Allah Cenneti anaların ayağı altına serdi diyen bir dinin kadın aleyhtarı olmasına imkan yoktur" demektedir.

O günkü koşullara göre değerlendirildiğinde, müslümanlığı kabulünden önce Arap erkeklerinin 15 - 20 kadınla evlenebildikleri, kız çocukları diri diri gömdükleri hiçbir miras hakkı olmayan kadınların babalarının kararıyla evlenebildikleri, boşanma düzeninin bulunmadığı bir toplum olduğu gözönünde tutulursa erkeklerin aralarında adaleti sağlamak koşuluyla ancak 4 kadınla evlenme iznini veren, eşit olmamakla birlikte kızlara da miras hakkını tanıyan ve erkeğin karısını boşadığı zaman önceden belirlenen miktarda paranın ödenmesi şartını getiren İslam Dini, o günün koşulları içinde değerlendirildiğinde bir reform niteliği taşımaktadır. İslam dini her nekadark çok eşli evliliğe izin veriyorsa da, bunlar arasında adaletin gözetilmesi şartını getirilmesi Ahmet Ağaoğlu'na göre dolaylı olarak erkeklerin tek eşe yöneltilmesi amacını taşımaktadır (1).

Nermin Abadan Unat ise, "hoşunuza giden kadınlardan, iki, üç, dört kadın alın, fakat bunlar arasında adaleti gözetemeyeceğinizden korkarsanız, o zaman bir zevce ile ya da sahip olduğunuz cariye ile iktifa ediniz" diyen Nisa Sure"sindeki adalet anlayışının aslında bir aldatmaca olduğunu ve kadının satın alınan bir mal olarak görüldüğünü söylemektedir (2).

Necla Arat, İslam dininin eski Türk kadınları açısından etkisinin olumsuz olduğunu, İslam dinini kabul etmeden önceki çağlarda erkeğin yanında bir yeri olan kadının İslam hukukun kabulünden sonra; toplumsal etkinliğinin kaybolduğunu ve kadının aile içinde gördüğü saygının eski törelerin sayesinde

(1) Ahmet Ağaoğlu İslamiyette Kadın, Çev. Hasan Ali Ediz, Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık, 1985, s. 23-29.

(2) Nermin Abadan Unat, Türk Toplumunda Kadın, 2. Baskı, İstanbul: Araştırma Eğitim Ekin Yayınları, 1982, s. 8.

ve ancak erkek çocuk anası olduktan sonra kazanıldığını söylemektedir (1).

Gerçekten ortaya çıktığı dönem ve yer açısından bakıldığında, İslam Dini kadının durumunu iyileştirmeye yönelik amaç taşımaktadır. Ancak müslümanlığın kabulünden çok sonra, İran ve Bizans etkisiyle benimsenen örtünme, çok eşli evlilik, mirastan kadının yarıyarıya pay alması, evlenme ve boşanma gibi konularda Eski Türk kadınının yaşantısına bir takım sınırlamalar gelmiştir.

Göçebe yaşamın bir gereği olarak, her zaman erkeğin yanında olan kadının eve kapanmasında ise, yerleşik düzene geçişin de etkisi olduğunu söylemek herhalde pek yanlış olmayacaktır.

Dinin kusurundan çok, yorumda yanlış yapıldığını (2) savunan Ömer Hayyam bir Rubai'sinde bunu; "Aslında İslam'ın hiçbir kusuru yoktur. Bütün kusur bizim müslümanlığımızdadır" diyerek ifade etmiştir (3).

3- OSMANLI İMPARATORLUĞU DÖNEMİNDE KADININ DURUMU.

A. Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Aile ve Hukuk Alanındaki Düzenlemeler.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde kadının aile ve toplum içindeki durumunu iyileştirmeye yönelik bazı hukuki düzenlemelerden söz etmek mümkündür. Ancak bu köklü olmayan ve toplum yapısını değiştirme amacını gütmeyen düzenlemeler çoğu zaman sonuçsuz kalmıştır.

Kız çocukların mirastan pay almalarını düzenleyen 1858 tarihli arazi kanunu ve aile hayatına ve kadının aile içindeki durumuna ilişkin kuralları içeren 1917 yılında yürürlüğe giren ve iki yıl sonra kaldırılan "Aile Hukuku Kararnamesi" kadına haklar tanıyan, ama pek işlerlik kazanamayan düzenlemelerdir.

(1) N. Arat, a.g.e, s. 82-90.

(2) Bkz. Emre Kongar, 12 Eylül ve Sonrası, İstanbul: Say Yayınları, 1987, s. 120.

(3) A. Ağaoğlu, a.g.e, s. 23.

a) Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Aile Yapısı İçinde Kadının Durumu:

Bir ailenin oluşması için bir kadın, bir erkek ve yetkili bir makam olmak üzere 3 öğeye ihtiyaç vardır (1). Erkek ve kadın aile kurmak niyetlerini açıklar, yetkili makam ise bu niyetin gerçekleşme koşullarını saptar ve birleşmeye hukuksal nitelik kazandırır. Büyük Fransız Devrimi ile başlayan gelişmeler ve 1804 Fransız Medeni Kanunu ile bu yetkili makam çoğu yerde Devlet olmuş, bazı ülkelerde kilise tek başına ya da devletle birlikte evlilik kurumuna hukuksal nitelik kazandırmıştır. Osmanlı İmparatorluğunda ise, müslüman olmayan tebânın aile ilişkileri kendi dinsel kurumlarınca yönetilirken, müslüman Osmanlı ailesi, özel bir sözleşme ile kurulmaktaydı. Kadın ile erkeğin evlenmek istediklerini doğrudan ya da vekilleri aracılığı ile iki tanık önünde açıklamaları, evlenme sözleşmesinin geçerliliği için (İslam Hukukuna göre bir din adamının bulunması zorunlu olmadığından) yeterli sayılmaktaydı. Mevcut sistem içinde erkeğin dört kadınla aynı anda evlenmesi hukuk açısından bir engel taşımamaktaydı. Yine erkeğin tek taraflı beyanı ile evlilik sözleşmesi sona erebilmekte, müt'a ve sığa usulü denilen belli süreli geçici evlilikler mümkün olmaktaydı (2).

b) Hukuk Düzeni İçinde Kadının Durumu:

1915 yılında çıkarılan ferman ile kocanın evi terketmesi ve evine bakmaması, delilik, cüzzam ve vitiligo gibi hastalıkların olması durumunda kadına boşanma isteğinde bulunma hakkı tanınmıştır (3).

aa) Aile Hukuk Kararnamesi.

1917 yılında yayınlanan ve kanun niteliğindeki "Aile Hukuku Kararnamesi" ile nişanlılık hukuki bakımdan evlenme başlangıcı olarak kabul edilmiş, evlenmelerin ise kanun tarafından tanınması için Devlet izniyle yapılması gerektiği gibi maddelerle aile hayatının düzenlenmesi yoluna gidilmiştir. Yine bu kararname ile kocanın ikinci kadınla evlenebilmesi için, ilk karısının rızasının

(1) Göldstein Joseph, Katz Jay, The Family And The Law, New York 1965, s. 9'dan Hicri Fişek, Türkiye'de Ailenin Değişimi Yasal Açıdan İncelemeler, Haz. Türköz Erder, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, 1984, s. 6-7

(2) H. Fişek, a.g.e, s. 6-7

(3) Bernard Coporal, Kemalizm ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını, Ankara: TİSA Matbaası Türkiye İş Bankası Yayınları, 1982, s. 120.

gerekliliği kabul edilmiştir. Boşanmayı gerektiren konuları düzenlemek için ise, aile meclisleri oluşturulmuştur. Kızların küçük yaşta evlendirilmelerini önlemek amacıyla erkeklerin 18, kızların 17 yaşından önce evlenmeleri yasaklanmış, küçük yaşta yapılacak evlilikler için yargıcın izni gerekli kılınmıştır. Bu yasa hazırlanırken Hanefi Mezhebi değil, öteki mezhebe mensup din bilginlerinden de yararlanılmış ve müslüman olmayan vatandaşlara da bazı sınırlamalar getirilmiştir (1).

Prof. Ergun ÖZTÜNA'ya göre: Birinci Dünya Savaşı sırasında kurulan Ahvali Şahsiye Komisyonu'nun hazırladığı Aile Hukuk kararnamesi üç açıdan önem taşımaktadır: Birincisi aile ilişkilerini düzenleyen ilk resmi kanun olması, ikincisi sadece hanefi mezhebinin ilkelerine göre değil, dört sünni mezhebin her birinden alınan çözümlere dayanması, üçüncü özellik ise; Müslüman olmayan tebaa için bazı düzenlemeler getirmesi ve gayrimüslimlerin o zamana kadar kesin olarak kendi kurallarına tabi olmalarını sınırlamasıdır (2).

bb) Arazi Kanunu

Kız çocuklarının da babalarında kalan topraklar üzerinde veraset hakkına sahip olmalarını öngören bu kanun, 1858 yılında çıkarılmıştır. Ömer Lütfi BARKAN'a göre; yeni arazi kanununca "Kız evlatların babalardan kalan topraklar üzerinde erkek kardeşler gibi veraset hakkına sahip olmaları imkanını bahşeden üçüncü fıkra, mir'i topraklara ait veraset hukuku sahasında adeta yeni bir devrim başlangıcı addedilebilir. Filhakika, o zamana kadar ancak erkek evlat bulunmadığı takdirde ve tapu bedeli vermek suretiyle babalarının tarlası üzerinde hak iddia edebilen kız çocuklar, bundan sonra yavaş yavaş anne, kız-kardeş..... ilah olarak bir nevi intikal hakkına sahip olmak suretiyle ellerine geçen toprakları evlatlarına mecanen intikal ettirmek selahiyetini kazanmışlardır" (3).

(1) B. Coporal, a.g.e, s. 120-122.

(2) Ergun Özsunay, Medeni Hukuka Giriş, İstanbul: Garanti Matbaası, 1970, s. 154.

(3) Tezer Taşkiran, Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları, Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1972, s. 26

Görülüyor ki, kabul edilen Arazi Kanunu ile o güne kadar fıkıh hükümleri çerçevesinde kız çocuklarına ancak erkek çocuk olmadığı takdirde bedelini ödemek koşuluyla üçüncü şahıslara göre öncelik hakkı tanınarak son derece kısıtlı bir alanda uygulanan bu miras haklarında kız ve erkek çocukları arasında eşitliğe doğru bir adım atılmıştır.

cc) Kölelik ve Cariyelğin Kaldırılması

19. Yüzyılda Milletlerarası Antlaşma ile Tarihe karışan kölelik ve cariyelik Türkiye'de tanzimat döneminde kaldırılmış ve cariyeler Türk evlerinden yavaş yavaş silinmeye başlamıştır (1).

c) Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Kadının Eğitimi

Tanzimattan önce kızların öğretimi sübyan mektebi denilen ve sadece din eğitimi veren okullarda yapılmaktaydı. Yalnızca köylerde yaşayan kadınlar değil, kentler de yaşayanların da pek çoğu okuma-yazma bilmezdi.

Tanzimat fermanında kadını ilgilendiren özel hükümler olmamakla birlikte, genel yenilik, özgürlük havasından kadınlar az da olsa paylarını almışlardır. Niyazi Berkes'e göre, tanzimatın belki de en önemli başarısı, kızların mahalle mektebinde verilen eğitimin dışına çıkmalarıdır (2).

1845 yılında İlköğretim kızlar için zorunlu hale getirilerek devam yaşı da 6-10 olarak belirlenmiştir. Devam zorunluğu olmayan orta öğrenime giren kızlar, yüzlerini 11-12 yaşından itibaren namahreme görünmemesi gerektiği ve öğretim kadrosunun ise erkeklerden oluşması nedeni ile öğrenimlerini yarıda bırakmak durumundaydılar (3).

1860'lı yıllara gelindiğinde ise artık basında eğitimin yaygınlaştırılma-

-
- (1) Şehmuz Güzel, "Tanzimattan Cumhuriyete Toplumsal Değişim ve Kadın" Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C.3, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985, s. 858.
 - (2) Niyazi Berkes, Türkiye'de Çağdaşlaşma, İstanbul: Doğu-Batı Yayınları, 1978, s. 226
 - (3) B. Coporal, a.g.e, s. 104-105.

sına yönelik yazıların yer aldığı görülmektedir (1).

İlk kız rüştiyesi açıldıktan sonra, 1862'de Takvim-i Vekayi "Devleti mamûr kılacak biricik yol eğitimin yaygınlaştırılmasıdır..... Eğitim nimetinden kız erkek herkes yararlanmalıdır. Ailesini mutlu edecek kadın, din ve dünyasını bilmelidir. Kızların eğitimi, ana ve babanın borcudur" diye yazmıştır.

Namık Kemal yazılarında "Vatan sevgisinin yerleşeceği yer okuldur, medrese değil" demektedir.

Ali Suavi ise, halkı okumaya yönlendirmenin bir yararı olmayacağını, ezberle bir yere varılamayacağını, asıl önemli olanın, öğrenim ve öğretim yöntemleri olduğunu vurgulamıştır.

1864 yılında ise Sultan Abdülaziz "öğrenmek ve ilerlemek her müslümanın borcudur" diyerek bir ferman yayınlamıştır.

Aydınların eğitim sisteminin düzeltilmesine yönelik bu çabaları ne yazık ki bir sonuç getirmemiştir.

Tanzimatın hem batılılaşma hem de geleneksel kurumları muhafaza eden ikili düşünce sistemi karşısında, bu kez kızların "namahreme" görünmek sorunları, kız öğrenciler için ayrı okullar ve kendi cinslerinden öğretim kadrosu oluşturması ihtiyacını doğurmuştur.

İşte bu gibi nedenlerle 26 Nisan 1870 dönemin Maarif Nazırı Saffet Paşa tarafından ilk kız öğretmen okulu açılmış ve ilk atama 1873 yılında yapılmıştır. 1842 yılında Tıbbiye Mektebi'nde verilen ebelik derslerine devam eden 10 müslüman, 26 hristiyan ebeye diplomaları verilmiştir. Kadınlara yönelik günümüzün kız sanat okulları türündeki ilk meslek okulu ise, 1865 yılında Mithat Paşa tarafından açılmıştır (2).

(1) Necdet Sakaoglu, "Eğitim Tartışmaları" Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C. 2, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985 s. 479-481

(2) B. Coporal, a.g.e, s. 104-105.

1913 yılında liseye dönüştürülen ilk İdadinin 1911 yılında açılmasından sonra, orta öğretim görmüş kızların sayısının artması üzerine 1914 yılında Darülfünun konferans salonunda kadınlara, matematik, fizik, kadın hukuku beden eğitim, sağlık, tarih ve eğitim konularında Besim Ömer (Akalin) Paşa, Salih Zeki Bey, Selim Sırrı (Tarcan) tarafından verilen derslere 600-700 dolayında dinleyici katılmıştır

Bu girişim kısa bir süre sonra Edebiyat, Matematik, Tabiiyat ve Sanayi-i Nefise'den oluşan İnas (kız) Darülfünun'una dönüşmüştür. Okulların ayrı yere taşınmasını boykot eden kadınların erkeklerle aynı dersanelere girmeleri üzerine İnas Darülfünun'u 1921 yılında kaldırılmıştır (1).

Ancak, 1921-1922 yılında Hukuk Fakültesi, 1922-1923 yılından itibaren Tıp Fakültesi kız öğrencilere de kapılarını açmıştır.

d) Osmanlı İmparatorluğu Döneminde İş Yaşamında Kadın

Tanzimatın ilanından önce çamaşırhane işleten, köle ticareti yapan ve evleri dolaşıp kumaş, işleme ve mendil gibi malları satan işportacı kadınlardan söz edilebilmekle birlikte, Osmanlı Toplumunun geleneksel yapısı nedeniyle, özellikle kent içi çalışma yaşamında kadının önemli bir rolü olmuştur.

Kadınların kamu hizmetlerinde görülmeye başlaması ise, Tanzimat Fermanı ileldir. Bu yıllarda batılılaşma çabasının bir sonucu olarak eğitim gören kızların sayısındaki artış, meslekleşmeye doğru bir adım olmuştur. Sayıları artan kız öğrencilerin kendi cinslerindeki öğretmenler tarafından eğitilmesi gerektiği düşüncesiyle, kız öğretmen okulları açılmış, yine aynı görüşün bir ürünü olarak kadın sağlık personeli yetiştirilmeye başlanmıştır. Bu nedenle kadınların ilk çalışmaya başladıkları alan, ebeliiktir. İlk kadın öğretmenin tayininden sonra, 1882 yılında ilk kadın okul yöneticisi atanmıştır. Kadınların önceleri eğitim ve sağlık alanında görev almaları daha sonra birinci dünya savaşı sırasında erkeklerin cepheye gönderilmeleri nedeniyle boşalan yerlerde; Postahane, telgrafhane ve hastabakıcı olarak hastahanelerde kadınlar hizmet ver-

(1) Emre Dölen, "Darülfünun", Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C. 2. İstanbul: İletişim Yayınları. 1985, s. 477.

miştir (1)

Birinci Dünya Savaşında Bakanlıklarda görev alan kadınların Balkan Savaşında ise kadın amele taburları oluşturularak kol işçiliğine doğru çekildiği görülmektedir (2).

19. yüzyıl sonunda eğitim derecesinin lise düzeyinde yaygınlaşmasıyla öğretmenlik yeni bir meslek grubu olarak ortaya çıkmıştır. Kadının özgür çalışma yaşamına girişinin sanayiden önce eğitim alanında olması, bugün ülkemizde kadının bürokrasideki güçlü durumunu hazırlamıştır (3).

Kadınların her meslekte görev almaları Atatürk İnkılapları sayesinde Cumhuriyet döneminde gerçekleşmiştir.

Değerlendirme : Osmanlı İmparatorluğunda ülke genelindeki gerileme Türk kadının sosyal statüsünde de değişikliğe neden olmuş, evlenme-boşanma, miras, velayet gibi konularda geleneksel haklar olumsuz yönde etkilenerek kadın aleyhine dönmüştür (4).

B Bir batılılaşma hareketi olan Tanzimat Dönemine "Yeni Görüşlere Giriş Devri" (5) denebilmekle beraber, ıslahat hareketlerinin çekingen, muhafazakâr "teokratik ve gelenekçi", ikinci "Telifçi ve tavizci" damgasını vuran düşünüş, (6) olması nedeniyle bir yandan kızlar için okul açılmış, basında kadının toplumsal konumunueğitimin gerekliliğini vurgulayan yazılar yer almış, bir yandan da haremlik ve selamlık zihniyeti özenle korunmuştur. 19. yüzyılda Osmanlı kurumlarının modernleşmesine yolaçan ve 1908 Genç Türk devrimi ile doruğu-

- (1) Oya Çitçi, "Kamu Yönetiminde Kadın Görevliler" Türk Toplumunda Kadın, 2. Baskı, der. Nermin Abadan Unat, Ankara: Araştırma Eğitim Ekin Yayınları, 1982, s. 221-223.
- (2) Zafer Toprak, Türkiye'de Milli İktisat, Ankara: Yurt Yayınları, 1982 s. 316, 341-412
- (3) İlber Ortaylı İmparatorluğun En Uygun Yüz Yılı, İstanbul: Hil Yayınları, 1983, s. 182-183
- (4) Muhaddere Taşcıoğlu, Kadının Sosyal Durumu ve Kadın Kıyafetleri, Ankara: Akın Matbaası, 1958, s. 13.
- (5) T. Taşkıran, a.g.e, s. 25
- (6) İsmet Giritli, Kamu Yönetimi Teşkilatı ve Personeli, İstanbul: Garan Matbaası, 1982, s. 65.

na ulaşan, eski ile yeni arasındaki etkileşim olduğu bir gerçektir (1). Getirilmek istenen bütün yenilikler Atatürk İnkılapları gibi alt yapıyı değiştirmeye yönelik olmadığından, sonuçsuz kalmış ve sorunlar Cumhuriyet döneminde çözülmek üzere bırakılmıştır.

Nitekim Atatürk daha önceki girişimlerden şöyle sözeder:

"Arkadaşlar, Türk Milleti çok büyük olaylarla ispat etti ki, yeniliksever ve inkılapçı bir millettir. Son yıllardan önce de milletimiz yenileşme yolları üzerinde yürümeye, sosyal inkılabı teşebbüs etmemiş değildir. Fakat gerçek sonuçlar görülemedi. Bunun sebebini araştırdınız mı? Bence sebep işe esassından, temelinden başlanamamış olmasıdır...." (2).

B- Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Aydınların Kadın Konusuna Yaklaşımları

a) Şemsettin Sami'nin Kadın Konusuna Yaklaşımı (3).

İlk basımı 1882 ikinci basımı 1895 yılında yapılan "Kadınlar" adlı kitabında Şemsettin Sami, özellikle şu üç konu üzerinde durmuştur:

"Eğitim görmüş bir kadın anasını, babasını, ailesinin öteki üyelerini ne kadar memnun, kocasını ne kadar mutlu kılar, çocuklarını ne kadar güzel eğitirse kendisi de ne kadar esenlik içinde yaşarsa eğitim görmemiş kadın da çevresini o ölçüde bezdirir, tiksindirir, çocuklarını o kadar kötü eğitir" diyerek kadının eğitiminin önemini vurguladıktan sonra,

"Dünya' aile ve toplum kurmak için erkeklerin kadınlarla birlikte ve birbirlerine alışmış olarak yaşamaları zorunlu olduğundan, erkeklerle kadınlar arasında eşitlik olması gerekir. Şu kadar var ki, erkek ailenin koruyucusu olduğundan ve zaten kadın erkekten zayıf olduğu için erkeğin etkisi daha çok olmak gerekir. Ama bu karşılıklı görüşmelerde erkeğin oyunun daha etkili ol-

-
- (1) Şerif Mardin, Din ve İdeoloji, Toplu Eserleri 2., 2. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983, s. 98
 - (2) Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Ankara: Edebiyat Yayınevi, 1971, s. 116.
 - (3) Özer Ozankaya, "Laiklik Öncesi Dönemde Şemsettin Sami'nin Aile Düzenine İlişkin Görüşleri", Türkiye'de Ailenin Değişimi Toplumbilimsel İncelemeler, haz. Türköz Erder, Ankara: Maya Matbaacılık Yayıncılık, 1984, s.118-127

masından ibarettir; yoksa karı-koca arasında astlık-üstlük farkı bulunmamalıdır..... çünkü eşitsizlik arkadaşlığı olanaksız kılar". Ayrıca erkeğin kadına saygılı davranması ve onu koruması gerekli diyerek kadınlara tanınan hakların sınırlarını ve nasıl olması gerektiğini belirlemiştir.

İslam dinine yapılan eleştirilerin çok eşlilik örtünmek, boşanmak ve köleliğe izin verme konularında odaklandığını söyleyen Şemsettin Sami;

"Bir din ki, Peygamberi cennet annelerin ayağı altındadır buyuruyor; bir din ki, Peygamberi, aşık olup evlenenleri şehitlik muştulayarak sevgiyi kutsuyor, o dinin kadınlara haksızlık ettiği öne sürülebilir mi" demiştir.

b) Abdullah Cevdet'in Kadın Konusuna Yaklaşımı

İçinde bulunduğu dönemin aydınlarından olan Abdullah Cevdet, kadının toplum içinde, o günkü yerini eleştirmiş ve kadının yeri, özgürlüğü konusunda oldukça ilerici düşünceler öne sürmüştür.

"Çocuklarımızın ilk terbiyesinde biz babaların" oynadıkları rol zayıftır. Büyük bir iş olan beşikten itibaren terbiyeyi anneler başarmaktadırlar ve başarmaya muktedir olmalıdırlar. M. de Lescure'ün Büyük Zevceler ve Meşhur Anneler isimli güzel eserlerinin ve Ribot'un, Spencer'in, Darwin'in ve ilh. daha derine inen ve daha ilmi olan eserlerinin rehberliğinde ceciyelerimizin ve manevi şahsiyetlerimizin teşekkülünde hakim olan kanunları tetkik ettiğimiz zaman annelerin üstün tesirini anlamakta gecikmeyiz. Meşhur hükümdarların kitabının müellifi ve kadim Yunan'ın Homer'ine muadil olan Firdevs-i Tusi bu hakikati bize ahenkli ve güçlü bir mısırada göstermektedir. Harfi tercümesi şöyledir: Hizmetçi ancak uşak doğurur, baba ister Peygamber olsun, ister hükümdar! Bunda ne demek istendiği tamamen vazıhtır. Bizler manen babalarımızdan ziyade annelerimizin hayat uzantısıyız....." (1).

Abdullah Cevdet içinde bulunduğu dönemde yaygın akım olan "kadın hakları sorununu" Darwin'in kuramını kalıtım yoluyla dejeneriliğin aktarılması konuşundaki tezlerini uygulayan Ribot'un düşünceleri açısından yorumlanmıştır. Bu kurama göre; hür olmayan kadınlardan doğan çocukların annelerinin

(1) Abdullah Djevdet, "Mme O de Lebedeff", Olga de Lebedeff, De L'Emanü-pation de la Femme Musulmane, Edition de la Revue Idjtihad, Caire, 1906, s. VI-VIII" den Şükrü Hanioglu, Bir Siyasal Düşünür Olarak Dr. Abdullah Cevdet ve Dönemi, İstanbul: Üç Dal Neşriyat, 1981, s. 174.

olumsuz, psikolojik etkilerini taşıyacaklar ve bu durumun devamı ile dejenere tipler ortaya çıkacaktır. Abdullah Cevdet'e göre çocukların babaları hangi zekâ seviyesinde olursa olsun durum aynıdır (1).

Abdullah Cevdet, İctihad Dergisinde yayınlanan "Pek uyanık bir uyku" adlı yazısında kadınlar konusunda şunları söylüyordu.

- 1- Padişahın tek eşi olacak, cariye kullanmaya hakkı olmayacaktır.
- 2- Kadınlar diledikleri biçimde giyinecekler, yalnız yok yere para harcamayacaklardır. Polisler, softalar ve arabası makulesi kimselerle külhanbeyler kadınların giyiniş biçimlerine hiç mi hiç karışmayacaklardır. Şeyhülislam Efendiler de çarşaf lar üzerine bildiri yazıp imza etmeyeceklerdir.
- 3- Polisler kadınların işlerine ancak ve ancak münasebetsiz ve genel adaba aykırı düşen durumlarda burunlarını sokabilecekler ve de burunlarını büyük bir incelikle kullanacaklardır.
- 4- Kadınlar yurdun en büyük velinimet i sayılarak kendilerine erkeklerce o yolda sağılar dağıtılacaktır.
- 5- Kadınlar ve genç kızlar, Müslüman Boşnak ve Çerkezlerde olduğu gibi erkekten kaçmayacaklardır.
- 6- Her erkek, gözüyle gördüğü, incelediği, beğendiği ve seçtiği kızla evlenecektir. Görücülüğe son verilecektir.
- 7- Kızlar için, öbür okullardan başka bir de Tıbbiye Okulu açılacaktır (2).

c) Celal Nuri İleri'nin Kadın Konusuna Yaklaşımı (3)

Batıcılık-Türkçülük-İslamcılık akımlarını uzlaştırarak 1915'te yazdığı "Kadınlarımız" adlı kitabında, İslam dininin yönlendirici etkisi altında, kadın haklarına çağına göre oldukça ileri sayılabilecek bir bakış açısı getirmiştir. Celal Nuri'nin kadın haklarına ilişkin görüşlerini kısa başlıklarla belirlemek gerekirse, kadınların erdeminin zor kullanarak değil, eğitim hızının getirdiği bilinçle sağlanabileceğini, kadınları gelişmemiş ülkenin, gelişmiş sayılamayacağını, toplum gelişmesinin de kadının eğitime ve dolayısıyla onun yetiştireceği sağlıklı kuşaklarla gerçekleştirilebileceğini kabul etmektedir.

(1) Ş. Hanioğlu, a.g.e., s. 173.

(2) Salah Birs el, İstanbul-Paris, Ankara; Saim Tör aman Matbaası, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983, s. 9-10.

(3) Hüseyin Kılıç, "Kadınlarımız", Tarih ve Toplum , C. 6, İstanbul: İletişim Yayınları, 1986, s. 59-61.

Milli Mücadele boyunca Türk Kadınının hizmetlerinin bir göstergesi olan Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyetinin Atatürk ile yazışmaları olmuş ve Atatürk'ün büyük takdirini kazanmıştır.

Merkezi Sivas'ta olan Cemiyet, Vilayet ve kazalara genelge göndererek bu amaçlı derneklerin kurulmasını istemiştir.

Nitekim Heyeti Temsiliye adına 6 Şubat 1920 tarihinde Mustafa Kemal Paşa imzası ile Kayseri ve Bolu'da Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti heyeti merkeziyelerinin kurulduğu Sivas'a bildirilmiştir.

29 Şubat 1920 tarihli ve Mustafa Kemal Paşa imzalı telgraftan ise Cemiyetin Burdur'da kurulduğu, Kastamonu Valisi Cemal imzalı yazıda ise Cemiyetin Kastamonu'da faaliyete başladığı anlaşılmaktadır.

Eskişehir Mutasarrıflarının 3 Şubat 1920 tarihli yazısından Eskişehir'de Niğde Mutasarrıfı Tevfik imzası ile Sivas Valiliğine gelen yazısından da Niğde'de Cemiyetin birer şubesinin kurulduğu anlaşılmaktadır.

Yurdun pekçok bölgesine yayılan Cemiyet, Aydın Maraş, Pınarhisar, Yozgat ve Konya'da da kurulmuş ve faaliyet göstermiştir (1).

B. Milli Mücadele Döneminde Kadınlar Tarafından Düzenlenen Mitingler

Anadolu'nun itilaf devletlerince işgaline karşı birçok il ve kasabada kadınlarında katıldığı protesto mitingleri düzenlenmiştir. İzmir'in işgalinden hemen sonra 19 Mayıs 1919'da Fatih alanında 50 bin kişinin katıldığı açık hava toplantısında söz alan Halide Edib ve Meliha Hanım halkı kendine güvenmeye çağırmıştır.

Ertesi gün Üsküdar'da "Asr-ı Kadınlar Cemiyeti" adına söz alan Naciye Hanım kadınların ve çocukların da savaşçıların yanında yer alabilecekleri

(1) B. Sıtkı Baykal, a.g.m, Temmuz 1985, s. 671-710

rini belirtmiş, yine aynı toplantıda Sabahat Hanım da söz almıştır. O tarihte Üniversite öğrencisi olan Münevver Hanım 22 Mayıs'ta Kadıköyde yaptığı konuşmada "Davranmak zamanı gelmiştir" demiş ve örgütlenmeye çağırıda bulunmuştur. Daha sonra istihbarat hizmetlerinde görevlendirilen Münevver Saim Hanıma istiklal madalyası verilmiştir (1).

23 Mayıs 1919'da Sultanahmet Alanında düzenlenen ünlü Miting'de Halide Edib söz alarak o büyük kalabalığa seslenmiştir. Bu mitingi "Ateşten Gömlek"adlı eserinde şöyle anlatır:

"Ucu bucağı görünmeyen alanda derin ve sağır bir homurtuyla korkunç bir insan seli akıyor, akıyordu, alanın yalnızca çok kalabalık olan ortası hareketsizdi. Bu canlı insan selinin üzerinde, sanki yüzer gibi Sultan Ahmet Camiinin beyaz minareleri ve cezaevi binası yükseliyordu. Evlerin damlarından cami avlusundaki ağaçlardan insan salkımları (hevenkleri) sarkıyordu; daha da yukarılarda ise, beyaz minareler üzerinde dalgalanan siyaha bürünmüş bayraklar bazan halkın başı üzerine eğiliyor, bazan da beyaz güvercin bulutlarının uçtuğu mavileşmiş göğe doğru uçuyordu.... Ayasofya tarafından gelen herkesin dudaklarından, Türk bayraklarının siyaha bürünmüş (siyahla örtünmüş) olarak görmekten doğan bir ağlama, zaptedilen bir hıçkırık dökülüyordu" (2).

Meclisi Mebusan'ın çalışmalarına başladığı günün ertesinde, Sultan Ahmet Alanında söz alan Muallimler Cemiyeti Başkanı Nakiye Hanım (Elgün) Türkleri yurdun bir karış toprağını düşmana bırakmamaya çağırmıştır.

C. Kurtuluş Savaşı İçinde Türk Kadını

Savaşa tüm benliğiyle katılan Türk Kadını, sık sık tam kavganın ortasında yer almıştır.

1921 yılında evlendikten kısa bir süre sonra kocasıyla birlikte çete örgütleyen Gördes'li Makbule Hanım savaş alanında şehit olmuştur. Tayyar Rahmiye Hanım Güney cephesinde bir gönüllüler müfrezesine komuta etmiş, Erzurumlu Fatma Seher Hanım ise İzmit'te bir birliğin komutanlığı görevinde

(1) B. Coporal, a.g.e, s. 167-177

(2) Halide Edib Adıvar, Ateşten Gömlek, 16. Baskı, İstanbul: Atlas Kitabevi, 1981, s. 31

bulunmuştur (1).

Savaşın her aşamasında bütün gücünü ülkesi için kullanan cepheye mermi taşıyan, erkek elbisesi giyerek savaşa katılan Türk kadını Halide Edip "Vurma Fatma" adlı hikayesinde şöyle anlatmıştır:

".....Bu harbi sen yaptın, Yunanı sen yendin, zalimlere sen vurdun Fadime!
Nasırlı ellerinle, çatlak tabanlarınla, hasretten şerha şerha olmuş zavallı kalbinle oynayanlar cezalarını buldular, senin kuvvetli omuzların bu mukaddes harbin yükünü taşıdı, senin küçük ellerin, kurtuluş ordusunu doyurdu, kurtarıcılarını emziren mübarek göğsünden sevgililerini kopardın, ateşe attın, kurtuluş günü senindir Fadime!
Kurtardığın toprakların üstüne gururla bas ve hür dolaş, sevgili Fadime!....." (2).

Gerçekten milli mücadele döneminde mitinglere katılan kadınlar, her zaman savaşçıların yanında olacaklarını açıkça belirtmişlerdir. Örgütlenen kadınlar ise, savaşçılara giysi sağlanması için, dikimevlerinde çalışmışlar, silah ve para yardımında bulunmuşlardır.

Pek çoğunun adı tarihte gizli olan bazı kadınlar ise, cepheye cephane taşıyarak, savaşa fiilen katılmışlardır.

Kurtuluş savaşına tüm benliğiyle katılan, Türk kadınının kahramanlığını, Atatürk "Dünyanın hiçbir ülkesinde bu yüksek, bu fedakâr bu ilahi Anadolu kadınları ile boy ölçüşebilecek bir kahramanlık örneği veremeyeceğini" (3) söyleyerek dile getirmiştir.

5- TÜRKİYE CUMHURİYETİ DÖNEMİNDE TÜRK KADINININ DURUMU

Daha önce Tanzimat ve Meşrutiyet ilanı ile toplumsal yaşamda sağlanabilen kısıtlı özgürlük ortamında, doğrudan kendilerine yönelik olması da, belli ölçülerde pay alan kadın, hukuksal ve toplumsal alanda bugünkü kimliğini

(1) B. Coporal, a.g.e, s. 167-177

(2) Halide Edip Adıvar; "Vurma Fatma" İzmirden Bursa'ya, 2. Baskı, İstanbul: Atlas Kitabevi, 1980, s. 18-19

(3) İsmet Giritli, Atatürkçülük İstanbul: Filiz Kitabevi, 1983, s. 53

Atatürk İnkılâpları ile kazanabilmiştir.

Kadının toplumdaki yeri ve hakları konusundaki görüşlerini;

"Bir Toplum, bir Millet erkek ve kadın denilen iki cinsten meydana gelir. Kabil midir ki, bir kütlenin bir parçasını ilerletirken, diğerlerine müsamaha edelim de, kütlenin hepsi yükselme şerefine erişebilsin. Mümkün müdür ki, bir topluluğun yarısı zincirlerle bağlı kaldıkça diğer kısmı göklere yükselebilsin?" (1).

biçiminde ifade eden Atatürk, inançları doğrultusunda kadının çağdaş statüsüne kavuşabilmesi için her türlü hukuki ve geleneksel değerleri zorlamış ve yıkmaktan çekinmemiştir.

Bütüncü bir çağdaşlaşma ideolojisi olan Atatürkçülük (2) içersinde kadının ve kadın haklarının ayrıcalıklı ve ağırlıklı bir yeri vardır. Cumhuriyetin "kadın devrimi" olarak nitelenen;

Tevhid-i Tedrisat Kanunu

Medeni Kanun ve

Kıyafet Kanunu ile yasal statüde erkekle eşit hale gelen kadın 1930'da yerel ve 1934'de Genel Seçimlerde siyasal haklarını kullanabilmiştir (3).

Atatürkçülük toplumun her yönüyle ilgili olduğundan ve yapılan değişiklikler toplum yapısını değiştirmeyi amaçladığından kendisinden önceki reform hareketlerinin aksine güçlenerek yerleşmiştir.

Zaten, atatürk inkılapçılık ilkesiyle Türk toplumunun yeniliklere açık olduğunu ve batı toplumları ile yarışır biçimde değişmesinin ve gelişmesinin gerekliliğine işaret etmiştir (4).

(1) Lord Kinross, Atatürk: Bir Milletten Yeniden Doğuşu, 8. Baskı, İstanbul: Sander Yayınları, 1981 s. 636.

(2) İsmet Giritli, "Kemalizm İdeolojisi" Atatürkçülük İkinci Kitap, Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 1983, s. 62.

(3) Şirin Tekeli, "Kadın", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi C. 5, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985, s. 1193-1194.

(4) Nermin Erdentuğ, Türkiye'de Çağdaşlaşma Eğitim ve Kültür Münasebetleri Ankara: A.U. Basımevi, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981 s. 51.

Bu bölümde Atatürk'ün Türk Kadınına kazandırdığı haklar ve toplumda kadının yerini belirleyebilmek amacıyla, medeni kanun ve aile yapısı, kadının eğitim, siyasal yaşama katılımı alındı. Çalışma hayatı ve çağdaş giyime kavuşturulan Türk kadını ele alındı.

A. Yasal Düzenlemelerde Türk Kadınının Kazandığı Haklar

a) Medeni Kanunun Kabulü İle Türk Kadının Kazandığı Haklar.

Kadın-erkek eşitliği bakımından hukuk alanında en önemli yenilik olan Medeni kanun 1926 yılında kabul edilmiştir.

Türk Medeni Kanunu bazı yasalarda olduğu gibi, yerleşmiş gelenekler, örf ve adetlerin yazılı şekle dönüştürülmesi olmayıp, toplumun yapısını değiştirmeye yöneliktir. İşte bu nedenle Türk Medeni Kanunu'nun kabulü ile gerekçesinde de belirtildiği gibi "Eski uygarlığın kapıları kapatılıp çağdaş uygarlığın içine girilmiştir" (1).

Medeni Hukuk en genel anlamda bir ülkedeki vatandaşlara uygulanan ve bunların birbirleri ile veya mallarla olan ilişkilerini düzenleyen hukuk kuralları olarak tanımlanmaktadır ve beş bölüme ayrılır. Bunlar Şahıslar Hukuku, Aile Hukuku, Miras Hukuku, Eşya Hukuku, Borçlar Hukuku'dur. Türk Medeni Kanununda aile hukuku (karı-koca) evlilik hukuku, (ana-baba-çocuklar arasındaki) hısımlık hukuku ve vesayet hukuku olarak üç kısma ayrılmaktadır (2).

Biz konumuz itibarıyla özellikle evlilik hukuku ve vesayet hukuku üzerinde duracağız.

aa) Evlilik Hukuku: Eski hukukumuz olan İslam Hukukunda bir erkek aynı zamanda 4 kadınla evlenebiliyor ve bu evliliklerin her biri geçerli sayılıyordu. İşte Medeni Kanunun önemli bir inkılapçı hükmü, kabul edilen tek

(1) H. Fişek. a.g.e, s. 7

(2) Zahit İmre, Medeni Hukuka Giriş, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları 1976, s. 103-110.

eşli evlilik esasıdır. Bununla kadın ve erkek hukuken eşit duruma getirilmiş ve her ikisi için de tek eşli evlilik kuralı kabul edilmiştir. Evlilik hukukunda yapılan diğer önemli bir değişiklik bu kurumun tamamen laik duruma getirilmesidir. Dinî etkilerden kurtarılan evlilik, ancak bir devlet memuru önünde yaşırsa geçerlilik kazanacaktır. Boşanma konusunda da Türk Medeni Kanunu inkılapçı bir adım atarak eski Türk hukukunda benimsenmiş olan kocanın karısını serbestçe boşama hakkını kaldırmış kadın ve erkek arasında eşitlik kuralına dayanarak her iki taraf için de boşanmanın ancak kanunda gösterilen nedenlerden birinin varlığı halinde ve mahkeme kararı ile gerçekleşebileceği esasını getirmiştir.

bb) Vesayet Hukuku: Aile hukukunun bir bölümü olan vesayet hukuku ile ergin olmayan küçükler üzerinde ana-babalarına velayet hakkı tanınmıştır.

Daha önce çocuk üzerindeki kanuni haklar geleneksel yapının bir gereği olarak mutlak bir şekilde babanın hakimiyetine terkedilmiş iken, yeni düzenlemede şartlara göre kadın ve erkeğe bu konuda ana ve baba olarak eşit haklar getirilmiştir (1).

cc) Miras Hukuku: Bu konuda öncelikle ölenin yakın hısımlarının kanuni mirasçılığı esas kabul edilmiştir. Kanuni mirasçılar miras bırakının en yakın hısımlarıdır. Bunlar ilk olarak ölenin çocukları, torunları ve sağ kalan eşidir. İkinci olarak ölenin ana babası kardeşleri ve kardeş çocuklarıdır. Üçüncü zümre de büyük ana ve büyükbaba bunların çocuk ve torunlarıdır. Hukukumuzda ayrıca vasiyetname ile mirasçı tayin edilebileceği ya da miras bağışlanabileceği esası kabul edilmiştir (2).

Görüyoruz ki, Medeni kanunumuzda benimsenen laik ve inkılapçı tutum, miras hukukunda da kendini göstermiş, daha önceleri olduğu gibi kız çocuğun mirastan yararlanamaması ya da belli miktar para ödemesini içeren hükümler tamamen kaldırılarak kız ve erkek çocuklar eşit olarak kabul edilmiştir.

(1) Z. İmre, a.g.e. s. 110-111

(2) Z. İmre, a.g.e s. 111-113

Afet İnan ise Türk Medeni Kanununun getirdiği yenilikleri;

- Çok kadınlı evliliğin kalkması
- Boşanma haklarının sadece erkeğe özgü olmaktan çıkarılıp kadına da bu hakkın tanınması olarak iki grupta toplanır.

Afet İnan'a göre; kadın ve erkek medeni haklarda eşittir. Ancak, bu eşitlik prensibi aile düzeninin devamını sağlamak bakımından kadın açısından, ailede karı-koca birliğini erkeğin temsil etmesi, kadının kocanın soyadını alması, anlaşmazlık halinde çalışmasının aile birliğine yararı olduğunu kanıtlama yani bu konuda kadının ispat hakkında sahip olması ile birlikte mesleğine kocanın izniyle devam etmesi gibi bazı sınırlamalara uğramıştır (1).

Özet olarak dönemin en yeni medeni kanunu olan İsviçre Medeni Kanunu örnek alınarak hazırlanan ve 1926 yılında kabul edilen Türk Medeni Kanunu, evlilikte söz hakkı olmayan ve kocasının tek bir sözü ile evliliği sona eren, çocukları üzerinde bile velayet hakkından yoksun, hiçbir hukuk garantisi olmayan kadına bazı sınırlamalar getirmekle birlikte, çağdaşlaşma yolunda ve kadın erkek eşitliği konusunda gerçekleştirilen büyük bir aşamadır.

b) Cumhuriyet Döneminde Aile Yapısı İçinde Kadının Durumu

Konumuzun özü kadın olmakla birlikte, toplumumuzun geleneksel yapısı içerisinde, kadının asıl statüsünün aile içerisindeki konumu ile belirginlik kazandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle tezin kapsamı içerisinde özellikle Cumhuriyet Türkiye'sinde aile yapısını incelemek, bize kadının gelişimi hakkında fikir verecektir.

Emre Kongar'a göre günümüzde Türkiye'de üç tip aile görülür (2).

aa) Kırsal Kesimde Yaşayan Ailelerde Kadın: Kırsal alanda, ana, baba ve küçük çocuklardan oluşan çekirdek ailenin yanında, geleneksel aile olarak adlandırılan ve aynı çatı altında birden çok evli çiftin yaşadığı aileler

(1) A. Afet İnan, 1982, a.g.e., s. 166-167.

(2) Emre Kongar, Türkiyenin Toplumsal Yapısı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1981 s. 367-375 Ayrıca Bkz. Sulhi Dönmezer, Sosyoloji, İstanbul: İ.T.İ.A. Nihat Soyer Yayın ve Yardım Vakfı, 1976, s. 170-178.

yaygındır. Genellikle yakın akraba olan çiftler ayrı evde yaşasalar da, tarımsal üretimi sürdürebilmek için ekonomik ve toplumsal bütünlüklerini korurlar. Eş seçimine ilişkin kararların baba tarafından verildiği kırsal ailede başlık verme geleneği bugün de sürmektedir.

bb) Kente Göç Eden Ailelerde Kadın: Gecekondu ailesi pek çok yönden kırsal aileye benzerlik göstermekle birlikte, çekirdek aile daha yaygın olup, babanın güçlü denetimine rağmen kadın ve çocuklarda daha özgürdür. Evlilik yaş sınırı da genellikle daha yüksektir. Kırsal alanın büyük ölçüde akrabalara dayanan ailesine karşılık gecekondu ailesi yalnız nitelik taşır.

Kırsal alandan kopup gelen çevreye uyma çabaları içinde olan gecekondu ailesinin yapısı ve işlevleri çok fazla olmasa da bir değişikliğe uğramıştır.

cc) Kentlerde Yaşayan Ailelerde Kadın: Genellikle ortalama büyüklüğü 4-5 kişiden oluşan kentsel ailede başlık parası türünden gelenekler devam etmemektedir. Kişiler de eşlerini, genellikle kendi tercihleri ile belirlerler. Ana baba ile aynı çatı altında yaşama eğilimi pek görülmemekle birlikte, yeni evlenen gençler, ekonomik yetersizlikleri nedeni ile aileleri tarafından çeşitli biçimlerde desteklenmektedir. Daha önce sözüdedilen kırsal aile ve gecekondu ailesine oranla evlilik daha geç yaşlarda gerçekleşmektedir. Buna neden de öğrenimin daha yaygın ve uzun süreli olmasıdır.

Kentsel ailede çalışan kadın eve giren para üzerinde söz hakkına sahip olmakla birlikte, kazanılan paranın aile reisi tarafından yönetilmesi daha yaygındır.

Genellikle toplumumuzda aile yapısı içerisinde erkeğin aile reisi sıfatıyla daha çok söz sahibi olduğunu görüyoruz. Kuşkusuz bu toplum yapısı ile büyük paralellik göstermektedir.

Ancak Cumhuriyet Döneminden önceki kadının genel olarak toplum içinde özel olarak aile içindeki durumu büyük ilerleme göstermiştir.

dd) 1961 ve 1982 Anayasalarında Aile Kavramı

Ailenin, yüzyıllardan beri toplum çekirdeğini oluşturan sosyal birim olması nedeniyle önceleri dinler, sonra devletler ve son zamanlarda özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bazı uluslararası kuruluşlar, aile ile ilgili kurallarla ilgilenmişlerdir.

Örneğin, Birleşmiş Milletler Teşkilatı tarafından yayınlanan İnsan Hakları Beyannamesinde, aile "toplum ve devletin doğal ve temel birimi" olarak nitelendirilmiştir. Yine benzer hüküm, aynı kuruluşun yayınladığı Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinde de yer almıştır. Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan sözleşmelerde de ailenin önemine ilişkin hükümler yer almaktadır (1).

Ülkemizde ise aile ilk kez 1961 Anayasası ile anayasal nitelik kazanmıştır.

Oysa Osmanlı Toplumunun geleneksel, ataerkil, geniş aile yapısı Atatürkçüklüklerinin değiştirmeyi amaçladığı kurumlardan biridir. Nitekim 1925 yılında Atatürk "medeniyim diyen Türkiye Cumhuriyeti Halkı, aile hayatı ile, yaşayış şekli ile medeni olduğunu göstermek mecburiyetindedir....." demiştir (2).

Türkiye Cumhuriyetinin ilk anayasasında aileye ilişkin maddelerin yer almamasını, o dönem anayasalarının daha ziyade Esas teşkilat kanunları olmaları, ülkede aile düzeninin dini esaslara bağlı olması ve endüstri toplumunun yeni aile tipinin o tarihlerde henüz Türkiye'de belirgin biçimde ortaya çıkmamış olması nedeniyle doğal karşılamak gerekir (3).

Cumhuriyetin bu ilk Anayasasında yer almayan aile kavramı 1926'da Medeni Kanunun kabulü ile laik hukuk içerisinde yerini almıştır ve o yıllarda okullarda okutulan "Vatandaş İçin Medeni Bilgiler" kitabında ailenin önemi aile

(1) H. Fişek a.g.e., s. 5-6.

(2) İsmet Giritli, Atatürk ve Atatürkçülük, İstanbul: Filiz Kitabevi 1985, s.12-13

(3) Tuğrul Ansay, "Çağdaş Anayasalar ve Türk Anayasalarında Aile Kavramı", Türkiye'de Ailenin Değişimi, Yasal Açısından İncelemeler, der. Türköz Erder, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, 1984, s. 18-21.

içersinde kadın erkeğin eşit haklara sahip olduğu evlenmenin Devlet onayıyla olabileceği, boşanmanın ise mahkeme kararı ile mümkün olduğu gibi bugün bile aile yaşamına ışık tutacak bilgiler yer almaktadır (1).

1961 Anayasasının aileye ilişkin 35. maddesinde "Aile Toplumun Temeli" olarak belirlendikten sonra "Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri ailenin, ananın ve çocuğun korunması için gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar" hükmü Anayasaya girmiştir (2).

1982 Anayasasında da "Ailenin Toplumun Temeli" olduğu belirtildikten sonra 41. maddede "Devlet ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulamasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar" hükmü ile konuya daha ayrıntılı biçimde yaklaşılmış ve aile planlaması konusu da Anayasaya girmiştir (3).

62. maddede ise Devlet "Yabancı Ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının aile birliğinin, çocukların eğitiminin sağlanması...." için gerekli önlemleri alır (4). Hükmü ile 61 Anayasası yürürlüğe girdiği zaman sorun olmayan yurt dışında çalışanlara ilişkin düzenlemeye yer vermiştir.

Ayrıca 1982 Anayasasında aile ile ilgili olarak yer alan hükümler şunlardır:

M 10. II. Hiçbir kişiye, aileye zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz.

M 12. III "Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder".

M 20. I. "Herkes özel hayatına aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

(1) Utkan Kocatürk, "Atatürk ve Aile", Atatürkçülük İkinci Kitap, Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 1983, s. 207-208.

(2) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Md. 35, 1961.

(3) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Md. 41, 1982.

(4) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Md. 62, 1982.

c) Cumhuriyet Döneminde Kadının Eğitimi

"Erkek ve kız çocuklarımızın aynı surette bütün öğrenim derecelerindeki talim ve terbiyenin umumi olması önemlidir. Memleket evladı her tahsil devresindeki iktisadi hayatta kuvvetli etki yapacak ve muvaffak olacak surette teçhiz olunmalıdır. Milli ahlakımız medeni esaslara ve hür fikirlere göre tenmiye ve takviye olunmalıdır. Bu çok mühimdir. Bilhassa dikkatinizi çekerim, korkutma esasına dayanan ahlak bir fazilet olmaktan başka itimada da şayan değildir." (1).

biçimindeki sözleriyle eğitimin önemini vurgulayan Atatürk, 31 Ocak 1923 günü İzmir'de yaptığı konuşmasında da;

"Bizim toplumumuza bilim ve fen gerekiyorsa, bunları aynı derecede hem erkek, hem kadınlarımızın elde etmeleri gereklidir..... Kadınlarımız da bilim adamı, fen adamı olacaklar, erkeklerin geçtikleri bütün öğrenim derecelerinden geçeceklerdir." (2).

açıklamasıyla, eğitimin önemini ve eğitimde kız-erkek eşitliğinin gerekliliğini her fırsatta dile getirmiştir.

Bu görüşlerin ışığı altında eğitim alanında atılan adımların en önemlisi, dini eğitim kurumları ve çağdaş eğitim kurumları arasındaki ikiliğe son veren Tevhid-i Tedrisat (Öğretimin Birleştirilmesi) kanunu olmuştur.

1924 Anayasasında da ilk öğretim kız-erkek herkes için zorunlu kabul edilmiş ve devlet okullarında eğitimin parasız olduğu hükme bağlanmıştır. 1935 yılında ise Ortaokulların ve tek Lise bulunan yerlerde Liselerin çoğu karma eğitime geçmiştir (3).

- (1) Enver Ziya Karal, "Atatürk. Siyaset Ahlakı ve Siyasi Partiler", Atatürkçülük 1. kitap, Ankara: Genel Kurmay Basımevi 1983. s. 203.
- (2) Turhan Oğuzkan, "Atatürkçü Eğitim Politikası ve Milli Eğitim" Atatürkçülük 2. kitap, Ankara: Genel Kurmay Basımevi 1983 s. 121.
- (3) Turhan Feyzioğlu, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II. Ankara: YÖK Yayınları, 1986, s. 162.

Eğitimde laikleşmenin sonucu olarak; Medreseler kapatılmış, eğitim dinden tamamen ayrılmış, 1 Kasım 1928 de çıkarılan yasayla latin harfleri kabul edilmiş, 1929 yılında her türlü yayın latin harfleriyle yayınlanmaya başlanmıştır.

Cumhuriyet döneminde eğitim alanında gösterilen çabalarla 1923-1940 yılları arasında okul sayısı 5.062'den 11.041'e çıkmış, öğretmen sayısı % 133 (12.458'den 28.298'e) artarken, öğrenci sayısında % 300 oranında (352.668'den 1.050.159'a) artış sağlanmıştır (1).

Eğitim gören öğrenci sayısının bu şekilde artışı, kızları olumlu yönde etkilemiştir.

Zaten Milli Eğitim Temel Kanununa göre "Okullarda karma eğitim esastır ancak eğitimin türüne ve imkan ve zorunluluklara göre bazı okullar yalnızca kız veya erkek öğrencilere ayrılabilir. İlke karma eğitimidir, ayrı eğitim istisnadır".

1924 Anayasasından sonra 1961 Anayasasının 21. maddesinde "Herkes bilim ve sanatı serbetçe öğrenme, öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir" denilerek kadın erkek ayrımı yapılmamış ve 'herkes' deyiimi kullanılmıştır.

ilk öğretimi kız erkek, herkes için zorunlu ve devlet okullarının parasız olduğu "Halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlamak, devletin en başta gelen ödevlerindendir. ilk öğretim kız erkek bütün vatandaşlar için mecburidir ve devlet okullarında parasızdır" diyen 50. madde ile hükme bağlanmıştır (2).

1982 Anayasasında da eğitim ve öğrenim hakkı başlıklı 42. maddede (3) "Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılmaz....

(1) Stanford J. Shaw-Ezel Kural Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye C.II. İstanbul: E yayınları, 1983, s. 456-459.

(2) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Md. 50, 1961.

(3) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Md. 42, 1982.

".....ilköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır" denilerek aynı hüküm 1982 Anayasasında da korunmuştur.

Türkiye'de zorunlu olmamakla birlikte, herkes orta ve yüksek öğrenim olanaklarından yararlanmak hakkında sahiptir. Bunun sonucu olarak kadınlar da erkekler gibi meslek edinebilir ve ekonomik bağımsızlık kazandırması bakımından yüksek öğretim kadınlara toplumsal ve ekonomik bağımsızlık kazandırması bakımından temel eğitimden daha fazla önem taşımaktadır.

Genel olarak kentlerde eğitim ve iş gücüne katılma arasında olumlu ve belirgin bir ilişkiden söz etmek mümkündür.

Çünkü, orta veya yüksek okul bitirmiş kadınlar, diğerlerine göre 3 kat fazla oranda çalışma yaşamına katılmaktadırlar. Ancak öğrenim gören erkeklerin sayısının kızlara oranla daha yüksek olması, erkeklerin ev geçindirme zorunluluğunun toplum tarafından benimsenmesi nedeniyle, kısıtlı maddi olanaklara sahip ailelerin erkek çocuklarının okuma önceliği taşımasından kaynaklanmaktadır. Ancak ailelerin sosyo-ekonomik düzeyleri yükseldikçe, eğitim gören kız çocukların sayısı da artmakta ve iş yaşamında daha çok yer alabilmektedirler (1).

Cumhuriyetin ilanından çok kısa bir süre sonra çıkarılan Tevhid Terakki Kanunun çıkışı ile hem eğitimdeki ikilik kalkmış, hem de kız çocuklara erkek çocuklarla eşit eğitim olanakları tanınmıştır. Bunun doğal sonucu olarak da geçen yıllar sonunda Türk kadını çeşitli mesleklerde yerini almıştır (2).

(1) Ferhunde Özbay "Türkiye'de Kırsal Kentsel Kesimde Eğitimin Kadınlar Üzerine Etkisi" Türk Toplumunda Kadın 2. baskı, der. Nermin Abadan Unat, İstanbul: Araştırma Eğitim Ekin Yayınları, 1982 s. 170-195.

(2) Zerrin Tüzün Seratöz, "Türk Kadınının Bugünkü Sosyal Durumu ve Bu Durumun Eğitim İle olan İlgisi" Atatürk Döneminde Türkiye'de Kadın Devrimi, yaz. İffet Halim Oruz, İstanbul: Gül Matbaası, 1986, s. 86-92.

d) Cumhuriyet Döneminde İş Yaşamında Kadın

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte kadın haklarına ilişkin yoğun girişimlerden kadınların iş yaşamı da olumlu yönde etkilenmiştir. Kadınların eğitim düzeylerinin yükselmesi kamu görev ve işlevlerinin artması sonucu daha fazla sayıda personele gereksinim duyulması gibi nedenlerle kadınlar iş yaşamında daha geniş alanda yer almışlardır.

Cumhuriyet döneminde kamu yönetiminde personel sayısı artmış, 1938-1978 yılları arasında kadın kamu görevlilerin sayısı 22 katına ulaşırken, erkek kamu görevlilerin sayısındaki artış 6 kat olmuştur. Devlet Personel Dairesinin 1978 yılı istatistiklerine göre, Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık-Sosyal Yardım Bakanlığı ve PTT Genel Müdürlüğü kadınların büyük ölçüde görev aldıkları kurumlardır. Milli Eğitim Bakanlığı, kamu görevlisi kadınların yarısına yakını istihdam etmektedir (1).

Cumhuriyet döneminde girişilen çabaların ve çalışan kadın sayısındaki artışın sonucu olarak, anayasa ve kanunlarda kadınların iş yaşamına ilişkin düzenlemeler yer almıştır.

1924 Anayasasının 92. maddesinde "hukuk-u siyasiyeyi haiz her Türk ehliyet ve istirkakına göre devlet memuriyetlerinde istihdam olunmak hakkına haizdir" (2).

Dendikten sonra 93. maddede "bilumum memurların evsaf-ı hukuku vezaifi, maaş ve muhassasat-ı ve suret-i nasp ve azılleri ve terfi ve terakki-feri kanun-u mahsus ile muayyendir" (3) denmektedir.

6. maddesinde "Kadınların müstahdem olmaları caizdir, ne gibi memuriyetlerde istihdam edilecekleri, her vekaletin memurlarına ait kanunlarda

(1) O. Çitçi, a.g.e., s. 225-227

(2) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Md. 92. 1924.

(3) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Md. 93, 1924.

tespit olunur" diyen 1926 yılında çıkarılan 788 sayılı "Memurin kanunu ile kadınların kamu yönetiminde görev almaları yasal dayanağı kavuşmuştur".

1961 Anayasasının 42. maddesinde "Çalışma herkesin hakkı ve ödevi-
dir. Devlet çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık için-
de gelişmesi için sosyal, iktisadi ve mali tedbirlerle çalışanları korur ve
çalışmayı destekler, işsizliği önleyici tedbirler alır" 43. maddede ise "Kim-
se yaşına, gücüne ve cinsiyetine uygun olmayan bir işte çalıştırılmaz.....
çocuklar ve kadınlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunur" den-
mektedir.

Kişinin çalışma hak ve özgürlüğünü düzenleyen bu maddelerde kadın
ve erkek ayrımı yapılmamış, hatta çocuklar ve kadınlar koruma altına alın-
mıştır (1).

1965 yılında çıkarılan 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda kadın-
erkek ayrımı yapılmamıştır. Yasanın kadın görevlileri doğrudan ilgilendiren
3 maddesi şöyledir: Madde: 104/a "kadın memura doğum yapmasından önce
3 hafta ve doğurduğu tarihten itibaren 6 hafta müddetle izin verilir."
188/a maddesinde "Aşalık halinde Sosyal Sigortalar Yardımının sağlanacağı,
207. maddesinde ise "Devlet Memurlarından çocuğu olanlara doğum yardım
ödeneklerinin verileceğini hükme bağlamıştır.

İşçi statüsünde çalışan kadınlarla ilgili kuralların yer aldığı "Umumi
Hıfzısıhha Kanunu"nu doğum iznini kullandıktan sonra işbaşı yapan emzikli
kadınlara ilk 6 ay zarfında çocuğunu emzirmek için çalışma saatlerinde ya-
rımşar saatlik iki ara verilmesine ilişkin 177. maddesi, kamu görevlisi ka-
dınların süt iznini düzenleyen kurallar olmadığından onlara da uygulanmakta-
dır (2).

1982 Anayasasının çalışmasıyla ilgili hükümlerinden çalışma ve söz-
leşme özgürlüğünü düzenleyen 48. maddede "Herkes dilediği alanda çalışma

(1) Özgül erten, Yüzyılımızda Kadın ve Kadınıımız, Ankara: Türkiye Yazıları,
1978, s. 110.

(2) O. Çitçi, a.g.e., s. 222-224

ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir....." (1).

Çalışma hakkı ve ödevini düzenleyen 49. maddede "Çalışma herkesin hakkı ve ödevidir....." (2) denmiş, çalışma özgürlüğü konusunda cinsiyet ayrımı yapılmamıştır.

Çalışma şartları ve dinlenme hakkı başlıklı 50. maddede "Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılamaz...." (3). küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.... denilerek, iş yaşamında kadın ve erkek ayrımı yapılmadan, herkese istediği alanda çalışma hakkı tanındıktan sonra, kadınlar koruma altına alınmış, gücüne uymayan işte çalıştırılamayacağı hükme bağlanmıştır.

Anayasanın 70. maddesinde kamu hizmetlerine girme konusunda da ayrım yapılmamış, "Her Türk kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir" denilmiştir.

e) Türk Kadının Siyasal Yaşama Katılımı

Belediye Yasası ile 1930 yılında kendilerini yönetecek kişileri yerel düzeyde seçme hakkına kavuşturulan Türk Kadını, bu ilk siyasal hakkını 1933 yılında yapılan Yerel seçimlerde kullanmıştır.

1934 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile Türk Kadını, siyasal haklarını tam olarak elde etmiştir. Daha sonra seçim yaşasında yapılan değişikliklerle 22 yaşını dolduran kadın erkek her Türk vatandaşına ulusal seçimlere katılma, 30 yaşına giren her Türk vatandaşına yerilen Türkiye Büyük Millet Meclisine milletvekili seçilme hakkını, Türk kadını ilk kez 1935 yılında yapılan Milletvekili Genel seçimlerinde kullanmıştır (4).

(1) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Md. 48, 1982

(2) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Md. 49, 1982

(3) Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Md. 50, 1982

(4) Aysel Aziz, "Atatürk ve Kadın Hakları" Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu, Yıllık. 1981, s. 76-77.

1935 yılının Şubatında yapılan bu ilk genel seçimlerle, çoğu eğitim ailesine mensup ancak içlerinde doktor, doğrudan doğruya üretici durumunda olan ve köy muhtarlığı yapmış toplam 18 kadın milletvekili meclise girmiştir (1).

Türk Kadınına bu haklar tanındığı sırada Avrupa, Amerika ve Asya kıtalarında pekçok kadın henüz bu haklardan yoksundular. Hatta kadın-erkek eşitliğini milletlerarası hukuk kuralı haline getiren İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, İnsan Hakları Sözleşmelerinin bile ortada olmadığı bir dönemde Türk Kadının bu hakka sahip olmasının öneminin büyüklüğü tartışılmaz.

İslam ülkesi olan Kuveyt'te ise, 1985 yılında yasaların şeriata uygunluğunu incelemekle görevli komisyon, Kuveyt'li kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınmasının mümkün olmadığını hükme bağlamıştır (2).

Zaten kadın erkek eşitliğini benimseyen tek İslam ülkesi Türkiye'dir.

Bizde ise daha önce geçerli olan "Teşkilat-ı Esasiye" Kanununda konuyla ilgili maddeler şöyledir:

Md. 9 Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunu mahsusuna tevfikan Millet tarafından müntahab mebuslardan müteşekkildir.

Md. 10 18 yaşını ikmal eden her erkek mebusan imtihabına iştirak etmek hakkına haizdir.

Md. 11 30 yaşını ikmal eden her erkek Türk mebus intihab edilmek salahiyyetine haizdir.

11. XII. 1934 tarihinde Teşkilat-ı Esasiye'nin bu mesele ile ilgili a maddelerinde 1293 tarihli "İntihab-ı Mebusan Kanununun 2-5-11-16-23 ve 58. maddelerinde "Erkek" kelimesinin yanına "Kadın" ilave edilmiştir (3).

(1) A. Afet İnan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, 4. Baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1984, s. 256-257

(2) Turan Feyzioğlu, "Atatürk'ün Kadın Hakları Konusundaki Fikirleri ve Bu Alanda Gerçekleştirdiği Köklü Değişiklikler", Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi II, s. 219-220.

(3) A. Afet İnan, 1984, a.g.e., s. 256-257

f) Türk Kadınının Çağdaş Giyime Kavuşturulması:

Eski Türklerde olmayan, ancak İslamiyetin kabulünden uzun zaman sonra, İran ve Bizans etkisiyle Osmanlı Kadının büründüğü peçe ve çarşaftan Türk Kadının çıkarılmasını isteyen ve her konuda olduğu gibi giyimde de çağdaşlaşmanın gereğini her fırsatta dile getiren Atatürk, kadın giyiminde değişiklik zorunluluğunu şöyle anlatmıştır:

"Seyahatim esnasında köylerde değil, özellikle kasaba ve şehirlerde kadın arkadaşlarımızın yüzlerini ve gözlerini çok yoğun bir şekilde ve itina ile kapatmakta olduklarını gördüm. Erkek arkadaşlar, bu biraz da bizim bencilliğimizin eseridir.

Onlar yüzlerini cihana gösterebilirler. Ve gözleriyle Cihanı dikkatle görebilirler. Bunda korkacak birşey yoktur (1).

Şapka ve kıyafet devriminin bir gardrop konusu olmadığını her zaman söyleyen Atatürk, "çarşaf içinde peçe altında ve kafes arkasındaki Türk kadının artık tarihlerde aramak lazım gelecektir". (2) demiştir. Ve daha 9 Aralık 1916'da Bitlis'te tuttuğu anılarından bu konunun üzerinde durduğunu anlıyoruz.

"..... Kurmay Başkanı ile örtünmenin (tesettürün) kaldırılması ve toplumsal hayatımızın düzeltilmesi hakkında sohbet....." (3).

Sivas Kongresinin hazırlıkları ile uğraşılması sırasında da Mazhar Müfit (Kansu) Bey; "zaferden sonra hükümet şekli Cumhuriyet olacak, fes kalkacak, latin harfleri kabul edilecek ve tesettür kalkacak" demiştir (4).

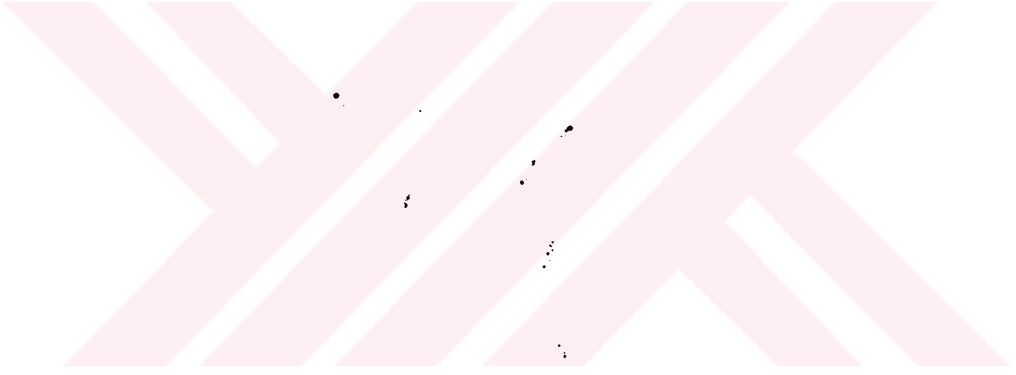
(1) T. Feyzioğlu, "Türk İnkılabının Temel Taşı Laiklik" Atatürk Yolu, İstanbul: Otomarsan Kültür Yayını, 1981, s. 208.

(2) T. Feyzioğlu, 1981, a.g.e, s. 210.

(3) Ahmet Mumcu, Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1982. s. 107-168.

(4) Sami N. Özerdim, "Atatürk" Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yıllık, 1981 s. 23.

O zaman için düş olan bu düşünceler sırasıyla yaşama geçecektir. Türk inkılabının bu alanda bir zorlama getirmemesine karşın, kadınların istekleri dışında zorla büründükleri bu giyim biçimi zamanla ortadan kalkmıştır.

II- BASININ ÖNEMİ, TÜRKİYE'DE BASININ VE KADIN DERGİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ İLE İLK KADIN YAZAR-GAZETECİLER

1- BASININ ÖNEMİ

Her toplum kendini oluşturan bireylere ortak değerler, inançlar, kurallar aktarır.

Bu aktarma süreci sonunda insanlar doğruyu ve yanlış öğrenirler.

İşte basın, radyo, televizyon, film hatta kitaplardan oluşan Kitle İletişim Araçları kişiye bu ortak değer ve inançları taşıyan en önemli kanallardan biridir. Çünkü toplum ile birey arasındaki iletişimi sağlayan Kitle İletişim araçları ile ilişki süreklidir (1).

Kitle İletişim Araçları arasında çok etkin bir yeri olan basın geniş anlamda "belirli zamanlarda basılıp her türlü haber ve düşüncüyü topluma ulaştıran tüm yayın ürünleri"olarak tanımlanmaktadır. Genellikle günlük basının ürünlerine gazete, haftalık, onbeş günlük ve aylık basın ürünlerine dergi denilmektedir (2).

Cevat Fehmi Başkut'a göre, gazete, en taze haberleri en geniş alanda en kısa sürede basılı olarak aktarıırken olaylar önünde kamuoyuna yol gösteren ve yine olaylar önünde kamuyounun etkisi altında kalan kurumdur(3).

(1) Emre Kongar, Kültür ve İletişim, İstanbul: Say Yayınları, 1986, s.131-133

(2) Nuri İnüç, Basın ve Yayın Tarihi, 2. Baskı, İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 1981, s.19

(3) Cevat Fehmi Başkut, Gazetecilik Dersleri, İstanbul: Sermet Matbaası, 1966, s.12

Özellikle düşünceye somut nitelik kazandıran yazının bulunmasından sonra, önemi artan yazılı basın, teknolojik gelişmenin bir ürünü olan radyo ve televizyonun inkar edilmez hız ve gücüne rağmen günümüzde de haberleşme araçlarının en etkilisi olmayı sürdürmektedir (1).

2- TÜRKİYE'DE BASININ TARİHSEL GELİŞİMİ

A- İlk Gazeteler

Matbaanın 1440 yılında Johann Gutenberg tarafından icadından ancak 200 yıl sonra 1631 yılında ilk Gazete La Gazette yayınlanabilmiştir.

Osmanlı Devletinde ise, Türkçe ve Arapça harfli kitaplar basmamak koşuluyla Yahudilere basımevi kurmak izni verilmiştir. İbrahim Müteferrika'ya 1727 yılında dini eserler basmamak koşuluyla 272 yıllık gecikmeden sonra basımevi kurması izni verilmiştir. Ancak Müteferrika 15 yıl sonra basımevi ni kapatmak zorunda kalmıştır (2).

Türkiye'de Türkçe olarak ilk gazete Takvim-i Vekayi, 1831 yılında İkinci Mahmut öncülüğünde yayınlanmaya başlamıştır. 1922 yılına kadar yayın hayatını sürdüren Takvim-i Vekayi daha sonraları resmi gazete niteliğine bürünmüştür. Türkçe olarak ilk özel gazete 1843 yılında William Churchill adlı bir İngiliz tarafından yayınlanan "Ceride-i Havadistir".

Gazetelerde olduğu gibi dergilerin yayın hayatına girmesi de gecikmeli olarak gerçekleşebilmiştir.

İlk dergi olarak 1665 yılında Paris'te yayınlanan "Journal De Savant" bilinmektedir. Aynı yıl Londra'da Philosophical Transactions (acta Philosophica) yayınlanmış üç yıl sonra Roma'da 1668 yılında Giornale De Letteati

(1) Sulhi Dönmezer, Basın Hukuku, 3. Baskı, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1968, s.3-4

(2) Nermin Abadan, "Türk Basınının Gelişmesi ve Sorunları" Ulus Gazetesi, 24 Temmuz 1964

yayınlanmış, Amerika'da ise yüz yıllık bir gecikmeden sonra, 1741'de American Magazine" ve "General Magazine" yayınlanmıştır.

Takvim-i Vekayiden 18 yıl sonra Hekimbaşı Abdülhak Molla öncülüğünde yayın hayatına atılan Takvim-i Vekayi-i Tıbbiye Osmanlı Devletinde yayınlanan ilk dergi olarak değerlendirilmektedir. Litografya (taşbasma) usulüyle yayınlanan dergi adından da anlaşılacağı gibi tıbbi konuları içermektedir. Kısa bir süre yayınlanan Takvim-i Vekayi-i Tıbbiye'den sonra yayınlanan ilmi dergi Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye tarafından 1862 yılında çıkarılan Mecmua-i Fünun'dur (1).

Kadınlara yönelik ilk yayın organı ise "Terakki" Gazetesinin 1868 yılında yayınladığı "Kadınlara Mahsus" gazetedir. Günlük gazetelerin yayınladıkları özel kadın sayılarından sonra yayınlanan ilk kadın gazetesi 1885 de yayınlanan "Şükûfezar" dır (2).

Bir Türk tarafından çıkarılan ilk gazete ise 1860 yılında Agâh Efendi'nin Tercüman-ı Ahval'idir (3).

Ebu Ziya Tevfik Bey bu konuda "Agâh Efendi ilk millet gazetesini çıkaran bir Türk'tür. Çünkü Tercüman-ı Ahval'e kadar efradı Osmaniye'den bir fert Türkçe bir gazete neşretmemiştir. Bu gazeteye ilk zamanlarda Şinasi kaleme muavenette bulunmuştur (4)" demektedir.

(1) Bülent Varlık, "Tanzimat ve Meşrutiyet Dergileri", Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, c.1, İstanbul: İletişim Yayınları, s.112-116.

(2) Hıfzı Topuz, Yüz Soruda Türk Basın Tarihi, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973, s.249.

(3) Ali Gevgilili, "Türkiye Basını" Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.1, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983, s.204.

(4) Metin Toker, "Basın Tarihimize Dair", Zafer Gazetesi, 11 Mayıs 1954

"Tercüman-ı Ahval" gazetesinde 6 ay Ağâh Efendi ile çalışan Şinasi daha sonra "Tasvir-i Efkar" gazetesini yayınlamıştır. Gazetede belirli bir okuyucu kitlesine hitap eden "Tasvir-i Efkar" özellikle dilin gelişmesi ve sadeleştirilmesi konusu üzerinde durulmuştur.

1862 yılında Namık Kemal bu gazeteye katılarak reform hareketlerinin öncülüğünü üzerine almıştır. Şinasi gazeteden ayrılarak dil sorununu araştırmak için Paris'e gitmiştir.

1865 yılında ise, Ali Suavi reform hareketlerini yayınladığı Muhbir gazetesıyla katılmıştır. Basın özgürlüğünü sınırlayan düzenlemelerin yürürlüğe sokulması üzerine Namık Kemal, Ali Suavi yurt dışına giderek Hürriyet, "Muhbir" ve "Ulûm" gazetelerini Londra ve Paris'te yayınlarak özgürlük mücadelelerine devam etmişlerdir (1).

1866 yılında yayınlanmaya başlayan "Muhbir" gazetesinin yayını 27 Mayıs 1867 yılına kadar devam edebilmiş ve bu süreçte ancak 55 sayı çıkabilmiştir.

31 Ağustos 1867 tarihinde ise daha Filip Efendi tarafından çıkarılan Gazetenin yazarı Ali Suavi gazeteyi Londra'da yayınlamaya başlamış ve 3 Kasım 1868'e kadar yayınlamaya devam etmiştir.

"Ulûm" gazetesini yine Ali Suavi tarafından 1869 yılında Paris'te yayınlanmıştır. "Hürriyet" gazetesini ise Ağâh Efendi, Ziya Bey ve Namık Kemal tarafından 1868 yılında Londra'da yayınlanmıştır.

Özgürlük düşüncesinin savunulduğu "Hürriyet" ciddi bir fikir gazetesidir. Gazete Türk basınında ilk grev haberini vermesi bakımından ilginçtir. Yine Osmanlılar Cemiyeti adına yurt dışında çıkarılan bir başka gazete "İnkılap"tır (2).

(1) Ahmet Emin Yalman "Notes on The Development of The Turkish Press" Türk Basın Tarihi II. Der. Fuat Süreyya Oral, Ankara: Doğu Matbaacılık 1968 s. 398

(2) N. İnüç, a.g.e., s. 206-228

1870 yılında Yayın hayatına giren gazete, 1872 yılında yaptığı Namık Kemal'in başyazarlığında yeni kadrosuyla yayınlanmaya başlamıştır. Gazete haber vermekten çok özgürlük ve meşrutiyet düşüncelerinin gelişmesini sağlamak amacı gütmektedir. 1873 yılında kapatılmıştır.

Basına uygulanan ve gazetelerin kapatılmasıyla sonuçlanan kısıtlamalardan ilki Fuat Paşa tarafından hazırlanan 1857 tarihli Nizamnamedir. III. Napolyon'un 1852 tarihli kararnamesi örnek alınarak hazırlanan Nizamnameye göre; gazete çıkarmak isteyenlere Maarif Nezaretinden izin alacaklardır.

Nizamnamede yeralan yasaklar ise; devletin iç güvenliği, hükümdar ve ailesine, nazırlara, yabancı diplomatlara, devlet organlarına (Meclis ve mahkemeler) ve halka eleştiri getirmek gibi konuları kapsamaktadır (1).

Daha sonraları ardarda çıkan gazeteleri kontrol etmek amacıyla Basın Tüzüğü, 1864 yılında çıkarılan Matbuat Nizamnamesi ve 1867 tarihli Ali Kararnamedir.

1876 tarihli ilk Anayasanın ve ilk meclisin oluşmasından sonra özgürlük ortamı kısa sürmüş ve 1878'de İkinci Abdülhamit Parlamento'yu tatil etmiştir ve böylelikle İstibdad dönemine girilmiştir.

Bu dönemde Şemsettin Sami'nin başyazarlığını yaptığı "Sabah" gazetesi Ahmet Cevdet tarafından çıkarılan "İkdam" gazetesi ve II. Abdülhamit döneminde Türk Basınının en tanınmış yazarı Ahmet Mithat Efendi tarafından çıkarılan "Tercüman-ı Hakikat" gazetesidir.

Sanayileşme ve ulusal ekonominin savunuculuğunu yapan Ahmet Mithat Efendi Jön Türk aydınlarının ekonomik kökenden yoksun özgürlük savaşını sürdürmelerini de eleştirmektedir (2).

Bu dönemde Fransa'da Ahmet Rıza tarafından "Meşveret" Murat Bey tarafından Mısır'da "Mizan" Tunalı Hilmi, Doktor Abdullah Cevdet ve arkadaşları tarafından Cenevre'de yayınlanan "Osmanlı" ve Paris'te Türkçe olarak

(1) Server Rifat İskit, Türkiye'de Matbuat Rejimleri, İstanbul: Ülkü matbaası, 1939, s. 846-847.

(2) A. Gevgilili, a.g.e., s. 207.

yine Ahmet Rıza tarafından "Şura-yı Ümmet" gazeteleri yurt dışında yayınlanan gazetelerin en önemlileridir ve bunlara Jön Türk gazeteleri de denilmektedir (1).

II. Meşrutiyet döneminin ve genel özgürlük havasından basın da payını almıştır. Ancak, II. Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre sonra 1909'da yayınlanan Basın Kanunu ile yeni yasaklar getirilmiştir.

Bu dönemde İttihatçıları eleştiren "Serbesti Gazetesi" başyazarı Hasan Fehmi, "Sada-yı Millet" in başyazarı Ahmet Samim, "Mizan" ve "Serbesti" gazetelerinin yazarı Zeki Bey öldürülen gazetecilerdir.

Hüseyin Cahit Yalçın'ın başyazarı olduğu "Tanin" Ebu Ziya'nın yayınladığı "Tasvir-i Efkar" ve Ahmet Emin Yalman'ın imzasız başyazı yazdığı gazete dönemin ünlü gazeteleridir.

Ziya Gökalp'in yayınladığı "Yeni Mecmua" Doktor Abdullah Cevdet tarafından yayınlanan "İctihat, Serveti Fünun" ve Türk Ocaklarının Yayın organı olan "Türk Yurdu" ise o dönemin düşünce dergileridir.

Dönemin ünlü gazetecilerinden Ahmet Rasim ise gazeteciliğin eğitim gerektirdiğini ve bunun için gazetecilik okullarının açılması düşüncesini Türkiye'de ilk kez ileri süren kişidir (2).

B. Mütareke Ve Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk Basını

Osmanlı Devleti I. Dünya savaşına girdiği yıl 73 gazete ve dergi yayınlanmakta ise de bu sayı 1915 yılında 6, 1916 yılında 8, 1917 yılında ise 15 olarak saptanmıştır. Savaş süresince düşen gazete ve dergi sayısı I. Dünya Savaşının son yıllarında tekrar artarak 73'e yükselmiştir (3).

Bu gazeteler arasında Necmettin Sadak ve arkadaşları tarafından yayınlanan "Akşam", İsmail Suphi Soysal'ların yayınladığı "Söz", Süleyman Nazif'in "Hadisat" ve Yunus Nadi'nin "Yeni Gün" adlı gazetesi en önemli olan-

(1) N. İnüç, a.g.e., s. 290-299

(2) N. İnüç, a.g.e., s. 333

(3) İzzet Öztoprak, "Kurtuluş Savaşı'nda Türk Basını" Ankara: TİSA Matbaası, 1981, s. 27

larıdır. Mondros mütarekesinin (30 Ekim 1918) ardından çıkan gazete ve dergiler 68'e ulaşmıştır. Bu gazete ve dergilerin içinde Rauf Ahmet'in yayınladığı "İstiklal" Sait Molla tarafından yayınlanan "İstanbul", Vefii Cevat'ın "Alemdar" Celal Nuri'nin "Atı" ve "İleri" gazeteleriyle Tarık Mümtaz'ın "Ümit" adında yayınladığı siyasi nitelikli dergisi sayılabilir.

Hüseyin Cahit bu yıl içinde "Tanin" gazetesini tekrar yayınlamaya başlamıştır. 1. Dünya Savaşının bitiminde kalkmış olan sansür 1919 Şubatında Padişah Vahdettin tarafından tekrar uygulamaya sokulmuştur. Böylece 1908 Temmuzundan 1922 Kasımına kadar olan sürede basın, İstanbul'da ancak iki yıl özgür bir ortamda faaliyet göstermiştir (1).

Yine bu dönemde Refik Halit Karay güldürü gazetesi "Aydede" yi 1920 yılında yayınlamış, Sedat Simavi "Güleryüzü" Zekeriya-Sabiha Sertel'de "Büyük Mecmua" yı yayın hayatına sokmuşlardır.

10 Ocak 1920 yılında Atatürk'ün adını koyduğu daha sonra "Ulus" adını alan "Hakimiyet-i Milliye" gazetesi "Cumhuriyet Rejimini Yaratan Eylemin" sözcüsü olmuştur (2).

C- 1923-1938 Yılları Arasında Türk Basını

Kemalist devrimi benimsemeyen ve aleyhine yazılar yazan gazetecilerden bazıları Yurt dışına gönderilmiş, bazıları ise İstiklal mahkemelerinde yargılanmıştır.

Bu dönemde Türk Basınına muhalif gazete olarak Ahmet Emin Yalman, Ahmet Şükrü Esmer ve Hasan Tahsin Til'in 26 Mart 1923 de çıkardıkları "Vatan" gazetesi katılmıştır. Muhalif gazete "Son telgraf" ise 1925 yılında İsmail Safa ve Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu tarafından yayın hayatına sokulmuştur.

8 Mayıs 1924 yılında ise Kemalist devrimi destekleyen "Cumhuriyet" gazetesi Yunus Nadi tarafından yayınlanmaya başlamıştır.

(1) İ. Öztoprak, a.g.e., s. 27

(2) A. Gevgilili, a.g.e., s. 213

Hükümete geniş yetkiler tanıyan "Takrir-i Sükun" kanununun 1925 tarihinde çıkarılmasıyla birlikte pekçok gazete ve dergi kapatılmıştır. "Tanin", "Tevhid-i Efkar", "Sebil-ür Reşat" "Aydınlık" ve "Resimli Ay" kapatılanlar arasındadır (1).

Ahmet Cevdet'in yayınladığı "İkdam" gazetesi ise okur sayısının azalması üzerine kendiliğinden kapanmıştır. Yine bu yıllarda Ali Naci Karacan, Mahmut Saydam Milliyet gazetesini, Yusuf Ziya ortaş "Akaba" yı yayınlamaya başlamıştır. Zekeriya Sertel yönetiminde "Son Posta" gazetesi 1930'lu yıllarda basın hayatına katılmıştır. Serbest fırka yanlısı görünen "Yarın" gazetesi ise kapatılanlar arasındadır.

Cumhuriyet döneminin ilk basın yasası ise 1931 yılında çıkarılarak Hilafet, saltanat, anarşizm, komünizm yanlısı yayınlara kısıtlamalar getirirken 1933 yılında da Matbuat Umum Müdürlüğü kurulmuştur.

1932-1934 yılları arasında yayınlanan "Kadro" dergisi, Şevket Süreyya Aydemir, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Burhan Aşaf Belge, Vedat Nedim Tör, Hüsrev Tökin ve M. Şevki Yazman tarafından çıkarılmıştır.

1933 yılında Ahmet Ağaoğlu "Akin" gazetesini Velit Ebu Ziya ise 1934 yılında "Zaman" gazetesini yayınlamıştır. Gazete ancak 2 yıl yayın hayatını sürdürebilmiştir. İzzet Benice'nin çıkardığı "Açık Söz" adlı gazete ise 1937 yılında "Son Telgraf" adını almıştır.

Vâlâ Nurettin ve Nizamettin Nazif "Hergün" adlı gazeteyi yayınlamışlar, ancak uzun süre yayınlanamayan gazeteyi Faruk Gürtunca 60'lara kadar "Akşam" gazetesi olarak yayınlamıştır (2).

1930 yılı ortalarında yayınlanmaya başlayan "Tan" gazetesi ise 1 Ağustos 1936 tarihinden itibaren Ahmet Emin Yalman, Halil Lütfü Dördüncü ve Zekeriya Sertel tarafından yayınlanmaya devam edilmiştir. Tan gazetesi 4 Aralık 1945 tarihine kadar yayınını sürdürmüştür.

(1) A. Gevgilili, a.g.e., s. 214

(2) A. Gevgilili, a.g.e., s. 216

1938 yılında İsmail Safa yönetiminde "Yeni Sabah" gazetesi yayınlanmıştır. 1935 yılında toplanan ilk Türkiye Basın Kongresinden sonra 1938 yılında Matbuat Kanununda değişiklikler yapılmış, garanti mektubu ve ruhsatname zorunlulukları getirilmiştir.

Akşam, Vakit, Ulus, Cumhuriyet gazeteleri bu dönemde Cumhuriyet Rejimini savunan gazetelerdir. Tasvir-i Efkar gazetesi ise 1940 yılında Velit Ebüzziya tarafından yayın hayatına sokulmuştur.

Bu dönemde Behice Boran, Niyazi Berkez, Pertev N. Boratav, "Yurt ve Dünya" dergisini yayınlarken "Büyük Doğu" adlı sanat dergisi Necip Fazıl Kısakürek tarafından yayınlanmaya başlamıştır.

D. 1945-1950 Yılları Arasında Türk Basını

1945 yılı sonunda ise Sertel'ler tarafından "Görüşler" adlı siyasi dergi sadece bir sayı yayınlanabilmiştir.

1946 yılında ülkedeki gelişim ve değişim Basını da etkilemiş, yayınlanan gazete ve dergiler daha özgür bir ortama kavuşmuştur. Ayrıca modern baskı teknikleri günlük basında kullanılmaya başlamıştır.

İşte böyle bir ortamda Türk basın yaşamına yeni gazeteler katılmıştır. Bunların başında 1 Mayıs 1948 tarihinde Sedat Simavi tarafından yayınlanan ve geniş kitlelere yönelik "Hürriyet" gazetesi gelmektedir.

O yıllarda "Vatan" ve "Cumhuriyet" gazetelerinin desteğini alan Demokrat Parti "Zafer" gazetesini yayınlamaya başlamıştır.

Ali Naci Karacan tarafından yayınlanan Milliyet gazetesi de geniş kitlelere yönelik olma amacını taşımaktadır (1).

Basın Birliğinin dağıldığı 1946 yılında İstanbul Gazeteciler Cemiyeti ve Ankara Gazeteciler Cemiyeti kurulmuştur.

(1) Sadun Tanju, Dolu Dizgin, İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası, 1986 s. 176.

Bu dönemde Marko Paşa Dergisinin kapatılması üzerine Rıfat Ilgaz "Malum Paşa" "Bizim Paşa" gibi dergilerle yayınlarını sürdürür.

Orhan Veli Kanık'ın (1949-1950 yıllarında) yayınladığı "Yaprak" adlı dergi, ancak 28 sayı çıkabilmiştir.

Orhan Veli'nin ölümü üzerine dergi "Son Yaprak" adıyla bir sayı daha yayınlamıştır (1).

Yine 1950 yılında "Habib Edip Törehan" "Yeni İstanbul" adlı gazetesini yayınlamıştır. 1960 yılında ise Demokrat Partinin kapatılmasıyla birlikte "Zafer" gazetesinin yayınına son verilmiştir. E. 1960-1970 Yılları Arasında Türk Basını

E. 1960-1970 Yılları Arasında Türk Basını

1961 yılında Kasım Gülek tarafından "Yeni Tanin" yayınlanmıştır.

1960'lı yıllarda yüksek tiraj kaydeden "Hürriyet" gazetesinin sahibi Sedat Simavi 1968 yılında "Günaydın" gazetesini kurmuştur. Kemal Ilıcak'ın sahibi olduğu "Tercüman" gazetesi etkin bir gazetedir.

20 Aralık 1961 tarihinde yayınlanmaya başlayan "Yön" dergisinin başyazarlarını Doğan Vacioğlu yapmaktadır. Bununla birlikte, zaman zaman Mümtaz Soysal, İlhan Selçuk, Sadun Aren, Şevket Süreyya Aydemir de başyazar yazmışlardır. İlhami soysal ise yöneticileri arasında yer almaktadır (2).

Akis dergisinin tiraj kaybettiği yıllarda yayın hayatına giren "Yön" ün 1967 yılında kapanmasından sonra Doğan Avcıoğlu ve arkadaşları haftalık "Devrim" i yayınlamaya başlamışlardır (3).

1960'lı yılların Basında "Emek", "Ant", "Aydınlık", "Türk Solu" gibi

(1) Orhan Veli, Bütün Şiirleri, İstanbul: Can Yayınları, 1982, (s. arka kapak)

(2) Hikmet Özdemir, Kalkınmada Bir Strateji Arayışı: Yön Hareketi, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1986, s. 59.

(3) H. Özdemir a.g.e., s. 287.

dergilerin yanında "Türk Düşüncesi" "Hareket", "Toprak" gibi yayınlar da gelenekçi kanatın basındaki temsilcileridir.

F. 1970'den Günümüze Kadar Türk Basını

1970'li yıllarda "Yeni Ortam" "Özgür İnsan" yayın hayatına katılırken, CHP'nin yayın organı "Ulus" gazetesi kapanıyordu.

Değişik görüşlerin birbiriyle yarıştığı bu yıllarda M.S.P. yanlısı Milli Gazete MHP Yanlısı "Hergün" gazetesi yayına başlamıştır. Politika gazetesi "Ürün", "Birikim", "Toplum ve Bilim" "İlke" dergileri bu yıllarda yayınlanmıştır.

1980'li yıllara gelindiğinde Cumhuriyet döneminde yayın hayatına giren "Cumhuriyet", "Hürriyet", "Tercüman", "Milliyet", "Son Havadis", "Dünya", "Yeni Asır" yayınlarıken, 1980'li yılların ortalarına doğru yayınlanmaya başlayan "Güneş", "Bulvar", "Tan", "Sabah" haftada bir yayınlanan "Gölge Adam" renkli basının temsilcileri olarak yayın hayatına katılmışlardır. "Hergün" gazetesi ise ancak 45 gün yayınıni sürdürebilmiştir.

"Yankı dergisinin yanında bu dönemde yayınlanan "Nokta" tirajı diğerlerine oranla yüksek haftalık haber dergisidir.

3- TÜRK BASININDA KADIN DERGİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Türk Kadınının Avrupa ve Amerika'da filizlenmeye başlayan kadın hareketlerinin etkisinde kalması ve kadın olarak bilinçlenmeye başlaması 19. yüzyılın sonlarına rastlamaktadır.

Aydın kesim ailelerinin kızları aldıkları eğitim ve yabancı dil bilgileriyle kadın hakları konusunun öncüsü olmuşlardır.

Osmanlı aydınları da; Tanzimat'la başlayan ıslahat hareketlerini dünsel, siyasal ve toplumsal boyutlarıyla tartışıp çözümler ararken, kadın hakları üzerinde de düşünmeye başlamışlardır. Dönemin ünlü isimleri, kadın sorununa ilerici düşüncelerle yaklaşırken, bir yandan gazete sütunlarında kadınlara

Gerçekten Cumhuriyetin ilanıyla birlikte kadına verilen haklarla Türk kadını artık sadece anne olarak aile içerisinde kalmamış, elde ettiği eğitim olanaklarından yararlanarak iş yaşamının her alanında kendisini göstermiştir.

"Cumhuriyet Kadını" dergisi de bu çok yönlü kadın tipiyle o yılların kadını çizmiştir (1).

b) Ev-İş

Ev-İş Dergisi 1937 yılı Nisan ayında Tahsin Demiray tarafından yayın hayatına sokulmuştur.

Her ayın onbeşinde çıktığı belirtilen derginin Moda, El işleri ve kadın dergisi olduğu belirtilmiştir. Alışılmış dergi boyutundaki Ev-İş'in moda, el işleri, güzellik, makyaja önemli ölçüde yer ayırırken ulaşabildiğimiz 8. özel sayı 1948 yılı başında yayınlanmıştır.

Okuyuculara cevap köşesinde okurların türlü konularda sordukları sorulara cevap verilerek okurlarla daha yakın ilişki kurma yoluna gidilmiştir.

1944 yılında kadın romancıları tanıtmakla başlayan seçkin mesleklerle girmiş kadınlar hakkında resimli kısa biyografiler 1945 yılında kadın şairlerimiz, 1946 yılında hekim kadınlarımızı 1947 yılında da milletvekili, mimar ve mühendis kadınları 8. özel sayıda da avukat kadınlarımızla devam etmiştir.

Küçük kitap boyutundaki özel sayıda da çocuk, çocuk bakımı, görgü kuralları, geniş yer tutarken her ay tarıma ilişkin bilgiler yer almıştır.

Sanat olaylarının da verildiği "mizah bilgileri" başlığı altında kimi zaman Nuri Sami Karol imzası (2) ile kimi zaman imzasız yayınlanan yazılarda kemanın nasıl icad edildiği, senfoni ustalarının başlıcaları ve oratoryo hakkında bilgiler verilmiştir (3).

(1) A. İlyasoğlu, D. İnse. a.g.e., s. 173.

(2) Bkz. Nuri Sami Karol, "Müzik Bilgileri" Ev-İş Dergisi Özel Sayısı Nisan 1948

(3) Bkz. Ev-İş Dergisi Özel Sayısı, Ağustos 1948, s. 79-81.

Bir yandan kadına ev idaresi hakkında bilgiler verilirken, bir yandan da iş hayatında başarılı olan ünlü kadınlar tanıtılmış ve kadın üretici olmaya özendirilmiştir.

c) Ev-Kadın

1945 yılında Faruk Gürtunca tarafından yayınlanmaya başlamıştır.

Ev kadınının kendine hedef okur olarak belirleyen dergide, eliş, görgü, yemek tarifleri, moda sayfaları yer almaktadır.

Eliš, moda, yemek tarifleri, örgü sayfaları ile daha çok ev kadınını hedef okur olarak belirlemiştir.

Ayrıca dergide açılan köşelerle, okuyucularla diyalog kurulması yoluna gidilmiştir. 1930'lu yılların dergiciliğinin tersine evde üretken kadın tipi ele alınmıştır (1).

d) Hanımeli

1947 yılı Ocak ayında Halil Lütü Dördüncü tarafından yayınlanmaya başlayan hanımeli dergisinde,

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte verilen haklarının Türk kadınının fazla yorulmadan elde ettiğı ve derginin kadının ilerlemesine katkıda bulunmak amaçlı taşıdığı belirtilmiştir.

Dergide örgü, moda, eliş gibi konuların yanında şif, sağlık, hukuk ve dünya kadınlarına ilişkin haberler yer almıştır (2).

e) Aile

Yapı Kredi Bankası tarafından 1947 yılında yayınlanmaya başlayan "Aile" dergisinin yönetmeni Vedat Nedim Tör, Sekreteri ise Şevket Rado'dur.

(1) A. İlyasoğlu, D. İnsel, a.g.e., s. 174.

(2) A. İlyasoğlu, D. İnsel, a.g.e., s. 176.

İlk sayısında, okumanın, dinlenmenin en iyi yolu olduğu, Aile dergisinin ise dinlenme ihtiyacını en zevkli ve en faydalı biçimde doyurmak için çıktığı ve tanınmış kişilerin, yazılarının yanı sıra eğlendirici yazı ve oyunlara da yer verileceği belirtilmiştir. Derginin bu ilk sayısında

"Türk ailesinin huzura ve sükûna olan ihtiyacı büyüktür. Bütün kıtlık ekonomisi memleketlerinde olduğu gibi, biz de de aile, düşük verimli bir iş tekniği, kötü organize bir iş hayatı yüzünden yıpratıcı bir geçim kavgası içindedir. Bundan ötürüdür ki, umumiyetle sinirlerimiz bozuk, suratlarımız asık, muşeret hayatımız sert ve kırıdır. Bunu aile hayatımızda olduğu gibi iş ve politika hayatımızda da müşahade edegelmekteyiz."

denildikten sonra derginin amacının okuyucularını bu ortamdan uzaklaştırma olduğu belirtilmiştir.

Üç ayda bir yayınlanan dergi, kitap boyutunda ve yazı ağırlıklı olmakla birlikte fotoğrafa da yer vermiştir.

Yahya Kemal, Orhan Veli Kanık, Vedat Nâdim Tör, Refik Ahmet Sevengil, Şevket Rado'nun yazılarının yer aldığı dergide Refik Halid Karay'ın hikayeleri de yayınlanmıştır. Halide Ebip ve Valâ Nurettin de dergide yazıları yayınlanan yazarlardır.

Çocuk eğitimi, sağlık, elişi, yemek tarifleri, moda gibi konuların yanında sanata ilişkin haberler derginin belli başlı konularıdır.

D. 1950-1970 Yılları Arasında Yayınlanan Kadın Dergileri

a) Resimli Hayat

1952 yılı Mayıs ayında yayınlanmaya başlayan "Resimli Hayat" ın ilk sayısında ayda bir yayınlanacağı, fotoğraflarla aktüalite, kadın, moda, tiyatro, sinema, spor ve sanat dergisi olduğu belirtilmiştir (1).

Ayrıca ilk sayıda (Aile cüzdanı sahibi olup da) Aile Dergisi (% 50 tenzilatla) abonelerine, abonelikleri sona erinceye kadar hiçbir fark istemeden "Resimli Hayat" dergisinin gönderileceği duyurulmuştur.

Ünlü yıldızların özel yaşamları konu olmuştur.

(1) Ekz. Resimli Hayat Mecmuası, S.1, Mayıs 1952.

Şevket Rado'nun "Radyo Sohbetleri" adı ile çıkan yazıları her sayıda yer almıştır.

Agatha Christie, Colette, Pearl Buck, Virginia Woolf, Ada Negri, Vicki Baum gibi dünyanın ünlü kadın yazarlarını "Radyo Sohbetleri" nde anlatan Şevket Rado, kadınların bu alandaki başarılarından söz etmiş ve "Grand Hotel" in yazarı Viyanalı Vicki Baum'un edebiyat alanında erkekleri gölgede bırakabileceğini savunmuştur (1).

Jacques Prevert'ten alınan şiirler, Selma Lagerloff'un hikayeleri (2) dergide yayınlanmıştır.

Yahya Kemal (3), Behçet Kemal (4) hikayelerinin de yayınlandığı dergide Hamdiye Alrona, Nihal Yeğinobalı, Nezihe Araz, Müşerref Hekimoğlu gibi kadın yazarlar çeşitli konularda yazılar yazmışlardır.

İstanbul'un fethinin 500. yılı dolayısıyla verilen eklerinde Çankaya Cumhuriyet Başbakanlığı Köşkü tanıtılmıştır (5).

Bu yönleriyle aile dergisi görünümünde olmakla birlikte moda, sağlık gibi konulara geniş yer ayıran dergi daha çok kadınlara yöneliktir.

b) Yelpaze

1953 yılında Alaeddin Kral tarafından yayınlanmaya başlayan dergi, fotoromana sayfalarında geniş yer ayırmıştır. Dergide, adı duyulmamış yerli yazarların imzası ile yayınlanan öyküler ve tefrika romanlar hemen her sayıda yayınlanırken moda pek geniş yer tutmaz. Ünlü sinema yıldızlarına ait haberler, plak listeleri, Yelpaze'nin sayfaları arasında yerlerini alırlar (6).

(1) Bkz. Resimli Hayat Mecmuası, S. 4, Ağustos 1952.

(2) Bkz. Resimli Hayat Mecmuası, S. 14, Haziran 1953.

(3) Bkz. Resimli Hayat Mecmuası, S. 2 Haziran 1952.

(4) Bkz. Resimli Hayat Mecmuası, S. 17 Ekim 1953.

(5) Bkz. Resimli Hayat Mecmuası, S. 14 Haziran 1953.

(6) A. İlyasoğlu, D. İnel, a.g.e., s. 178.

1950'li yıllarda "Resimli Hayat", "Yelpaze", "Hayat", "Yirminci Asır" gibi dergiler yayınlanmıştır. Ancak daha çok aileye yönelik, magazin türünde olan, ünlülerin yaşamlarına, moda, sanat, edebiyat gibi çeşitli konulara yer veren bu dergilerden Resimli Hayat ve Yelpaze daha çok kadın okurlara yöneliktir.

1960'lı yıllarda yayınlanan Sağlık ve Kadın Dünyası, Günün Kadını ve Fotoroman dergileri yayınlanmıştır.

E. 1970'den Günümüze Kadar Yayınlanan Kadın Dergileri

1970'li yıllara geldiğimizde yayın hayatına giren kadın dergilerinin mevcut ortamdan etkilendiklerini ve kadının siyasal kimlik, cinsel özgürlük arayışları dergilere yansımıştır.

a) Kadınların Sesi (1)

1975 yılında yayınlanan "Kadınların Sesi" İlerici Kadınlar Derneğinin yayın organı niteliğindedir. Bu yüzden dergide İlerici Kadınlar Derneğinin faaliyetleri geniş yer tutmaktadır.

Kadın cinselliği de dergide yer alan konular arasındadır. Kadın işçilerin sorunları, grevler ve direnişlere ilişkin haber ve görüşler, derginin sayfaları arasında yer alırken, ev kadını ve anne olarak kadın teması da işlenmiştir.

Eşitlik, toplumsal ilerleme ve barış "Kadınların Sesi" dergisinin amacını açıkça ortaya koyar.

Derginin ömrü pek uzun olmamış ve 1980 yılında yayın hayatı sona ermiştir.

b) Demokrat Kadın

1980 yılında yayın hayatına giren "Demokrat Kadın" kadının özgürlüğüne kavuşabilmesi için "Kadınların Sesi" nde olduğu gibi mevcut kurumların ve sosyal yapının değişmesi gerektiğini savunmuştur.

(1) A. İlyasoğlu, D. İnsel, a.g.e., s. 180.

Grevler, işçi hareketleri, "Demokrat Kadın"ın konularını oluştururken, kadın hareketlerinin sözcülerine sayfalarında geniş yer ayırmıştır.

Mevcut siyasal ortamın birer göstergesi olan bu dergiler pek uzun ömürlü olamamıştır (1).

"Kadınların Sesi" ve "Demokrat Kadın" dergilerinin yanında 1970-1973 yılları arasında Adalet Partisi kadın kolları tarafından "Kadın" adlı dergi yayınlanmıştır. "Kadının Sesi" adıyla Cumhuriyet Halk Partisi kadın kolları tarafından 1969 yılında yayınlanan dergi, 1966-1974 yılları arasında Fahir Arıoba tarafından "Fikir, Sanat ve Eğitim Dergisi" olarak yayınlanan "Türk Kadını", Milli Gazetenin 1974'de yayınladığı "Milli Gazete Kadın", Mürvet Küçükali tarafından yayınlanan siyasi nitelikli "Kadın Dayanışması" bu dönemde yayınlanan dergilerdir (2).

c) Elele

Özellikle anne ve anne adayları olan kadın okurlara yönelik Elele dergisi 1976 yılında yayın hayatına girmiştir.

1984 yılı sonunda magazin boyutu ağırlık kazanan bir kadın dergisi olmuştur (3).

Uğradığı değişimle aile sağlığı, beslenme, güzellik, moda gibi konuların yanında sanat, kitap, müzik, video ve sinema da derginin temaları arasında yer almıştır.

Ünlü kişilerle yapılan röportajlar derginin sayfaları arasında geniş yer tutmaktadır. Kimi zaman aynı sayıda birden çok söyleşiye rastlamak mümkündür.

Ünlü kalemler dergide yer alan öyküleriyle kadın okurlara seslenmiştir (4).

(1) A. İlyasoğlu, D. İnsel, a.g.e., s. 180.

(2) Munise Aren, Türk Toplumunda Kadın Bibliyografyası, Genişletilmiş 2. baskı, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, 1980, s. 82-83.

(3) A. İlyasoğlu, D. İnsel, a.g.e., s. 181.

(4) Bkz, Tarık Dursun K. "Adı Myria"ydı, Elele, S. 1, Ocak 1986, s. 35-37.

1984 yılına kadar sınırladığı hedef okurunu genişleten Elele, halen magazın ağırlıklı kadın dergisi görünümünde yayını sürdürmektedir.

d) Kadınca

1978 yılı aralık ayında Gelişim tarafından çıkarılan "Kadınca" ayda bir yayınlanan, daha çok kadının aile içerisindeki yeri, çocuk bakımı, sağlık gibi alışlagelmiş konularla bir kaç yıl yayın hayatını sürdürmüştür.

Dergiye göre, "Kadın çalışmalı, ama ev kadını olarak rolünü de asla aksatmamalıydı". Erkeğin kendisinden beklediği şeyleri vermeliydi. Genç kızlarımıza erdemi, sağlığı, bekâretini sevdiği, evleneceği erkeğe saklaması öğretilmeliydi. İşte Kadıncanın 1982'lere kadar gelen çizgisi bu şekildedir (1).

1982 başında artık kadın-erkek eşitliği, kadın özgürlüğü, yalnız yaşayan kadınlar, kadın cinselliği derginin ele aldığı ana temalardır.

Bu yıllarda Gelişim tarafından çıkarılan ve meslek sahibi çalışan kadını hedef olarak belirleyen "Genç Kadın" dergisi ile yemek, mutfak sanatını konu alan "Tat" dergisinin yayınları uzun ömürlü olmamıştır.

e) Ev Kadını

1984 yılında yayınlanan "Ev Kadını"nın adından da anlaşıldığı gibi ev kadınlarını hedef okur olarak belirlemiştir. Moda, örgü, nakış, dikiş derginin başlıca konularını oluşturur. Ayrıca yemek tarifleri, çiçek bakımı, derginin sayfaları arasında yer alır.

Yine aynı amaçla yayınlanan hemen hemen aynı konuları işleyen "Samanyolu", "Örgü", "Sizin İçin", "Burda", "Kadına Örgü", "Kadına Moda", "Dantel" gibi dergiler bu dönemde yayınlanan dergilerdir.

(1) "Zengin Mümin, Feminist Kadınlar", Milliyet, Haftaya Bakış, Çağdaş Haber Dergisi , S. 25, 5-11 Nisan 1987, s. 33

f) Kadın

1984 yılında Karacan tarafından yayınlanan "Kadın" gelir düzeyi yüksek kadınlara seslenmektedir. Sağlık, moda, güzellik, cinsellik ele alınan başlıca konulardır.

Modaya sayfalarında geniş yer ayıran "Kadın" ünlülerin yaşamlarını sıkça ele almıştır.

g) Vizon

1984 yılında yayınlanmaya başlayan Vizon'un sayfalarında en geniş yer verdiği konu modadır.

Haldun Simavi'nin çıkardığı derginin Genel Yayın Müdürü Aliye Simavi'dir.

Ünlü mağazaların moda giysilerini, moda dünyasının ünlülerini "Moda Dünyasının En Büyükleri" başlığı ile tanıtan Vizon, dergisi tanınmış ailelerin düğün, nişan törenlerinden, klüplerden, okurlarına sayfalarında haberler vermiştir.

h) Kapris

1987 yılı Nisan ayında yayınlanmaya başlayan "Kapis" üst gelir düzeyindeki kadınlara seslenmektedir. Moda, güzellik, sağlık, yemek, seyahat ve ünlü kişilerin, sanatçıların yaşamları dergide yer alan konulardır.

İlk sayıda Enis Batur, İlhami Soysal, Önder Şenyapılı, Tomris Uyar, Refik Erduran'ın yazı yadığı "Kapis" de Emin Çölaşan, Mehmet Ali Kışlalı ve Altan Öymen'in bir kitap üzerine tartışmalarına Temmuz 1987 tarihli dördüncü sayıda tanık oluyoruz (1).

Ağustos 1987 tarihli 5. sayıda Nabilé Kaşıkçı (2), Bedrettin Dalan (3)

(1) Bu konuda Bkz. Kapis S. 4, Temmuz 1987, s. 30-31

(2) Bkz. Kapis, S. 5, Ağustos 1987, s. 22-25

(3) Bkz. Kapis, S. 5, Ağustos 1987, s. 26-27

M. Turhan Tan, Fatma Aliye için Avrupa kültürü ile yetişen ilk Türk kadını ve ilk Türk Romanının yaratıcısı olduğunu söyledikten sonra, "Muhadarat" adlı romanını okuduğu zaman onu Ahmet Mithat'lardan çok üstün bularak şaşırdığını hele "Refet" ini, "Udi'sini" "Enin'ini" okuduktan sonra Fatma Aliye'ye olan saygısının bir kat daha arttığını belirtmiştir.

M. Turhan Tan'a göre; bu romanlar, halkın okuma beğenisini değiştiren Şahmeranlardan, Hasan Mellah'lardan, Hüseyin Fellah'lardan, Dürdane Hanımlardan uzaklaştıran yepyeni konuda yapıtlardır (1).

Fatma Aliye'nin batı kültürünün etkisiyle yazdıklarının edebiyatımızın düzeyini yükselttiği rahatlıkla söylenebilir.

O zaman için yepyeni konularda roman, hikaye ve makaleler yazan Fatma Aliye 1896 Yunan savaşında yaralılara yardım için çalışmış, 1908 yılından sonra toplumsal faaliyetlerde bulunmuş ve "Cemiyet-i İmdadiye" adlı derneğin başkanlığını yapmıştır (2).

b) Emine Semiye

Tarihçi Ahmet Cevdet Paşa'nın kızı ve Fatma Aliye'nin kızkardeşi olan Emine Semiye, İstanbul'da aldığı özel eğitimden sonra 4 yıl Paris'te 2 yıl da İsviçre'de kalmış, psikoloji ve sosyoloji üzerine çalışmalar yapmıştır.

İstibdat döneminde İttihat ve Terakki Cemiyetinde bulunan Emine Semiye, çeşitli siyasi ve toplumsal derneklerde faaliyetlerde bulunmuştur.

Meşrutiyetin ilanından sonra 31 Mart olayı aleyhine yazılar yazmış, 1312 yılında Selanik'te yayınlanan "Muteala" adlı gazetenin başyazarlığını yapmıştır.

"Bir Mütéhassisenin Tefekkûratı" adındaki nikâyesi "Hanımlara Mahsus" gazetede Emine Vahide imzasıyla yayınladıktan sonra çocuk eğitimiyle ilgili 3

(1) S. Birsell, a.g.e., s. 3-4

(2) M. Uraz, a.g.e., s. 211

hikayesi de yine aynı gazetede tefrika halinde yayınlanmıştır.

"Gayya Kuyusu", "Sefalet" adında romanlarından başka çeşitli konularda makaleleri yayınlanmıştır (1).

c) Nezihe Muhittin

Özel eğitim alan Nezihe Muhittin, ilk açılan kız idadisine girdiği sınavı başararak öğretmen olma hakkını kazanmıştır.

Aynı okulda bulunmaları nedeniyle, Halide Edip ve Nakiye Hanımlarla tanışan Nezihe Muhittin, kadın derneklerinde de çalışmış ve özellikle kadınlar birliğinde faaliyetlerde bulunmuştur (2).

Eğitim hizmetinde bulunduğu süre içerisinde okul müdürlükleri ve müfettişlikleri de yapmıştır.

Yazarlık hayatında toplumsal edebi ve ekonomik konular üzerinde duran Nezihe Muhittin'in "Kadınlar Dünyası" nda "Nezihe Muhlis" imzasıyla yazıları çıkmıştır.

"Feryatlarım", "Benliğim Benimdir", "Türk Kadını", "Ateş Böcekleri", "Güzellik Kraliçesi", "Bozkurt", "Küçük Mehmet'in romanı", "Perili Evin Esrarı", "Kevser Nine", "Bir Aşk Böyle Söndü", "Haydudum", "İstanbul'da Bir Landrü" gibi eserlerinin yanında, "Florya" adlı oyunu halk operetinde temsil edilmiştir (3).

d) Nakiye Hanım

Tanzimat döneminin sonuna yetişen Nakiye Hanım hakkında Nezihe Muhittin şunları söylemektedir:

(1) M. Uraz, a.g.e., s. 469-470.

(2) M. Uraz, a.g.e., s. 477

Ayrıca Bkz. Eser Köker, "Feminizm Muzır Cereyan mı ?" Tarih ve Toplum C. 8, İstanbul: İletişim Yayınları, Ağustos 1987, s. 128

(3) M. Uraz, a.g.e., s. 477

"Hürriyet ve insaniyete karşı derin bir aşk, zulme istib-
dada karşı tükenmez bir nefret, insanlık uğrunda her
türlü fedakârlık bu sarsılmaz imanın üç rüknü idi. Hür-
riyeti süs, gezmek, eğlenmek için istemiyordu. Genç
kadının ruhu feragatle dolu idi" (1).

"Hanımlara Mahsus" gazetede yazıları yayınlanan Nakiye Hanım, kimse-
siz ve yetimleri koruma işlerinde de çalışmış, kendi servetinin büyük bölümünü
de bu yolda harcamıştır.

e) Fahrünnisa

Fatma Fahrünnisa, Evkaf Varidat Müdürü İsmail Hakkı Bey'in kızıdır.
Roman ve tiyatro yazmış olan Fahrünnisa Hanım yazılarının yayınlandığı "Ha-
nımlara Mahsus" gazetede bir de "Dil Harap" adlı hikayesi tefrika edilmişti.
Şurayı Devlet Reisi Sait Paşa'nın ahlak konusuna ilişkin yazılarını çok beğen-
mesi üzerine Fahrünnisa hanıma bir "Şefkat Nişanı" verilmiştir (2).

f) Azize Haydar

1908'den sonra yayınlanan kadın gazetelerinde ama daha çok "Kadınlar
Dünyasında" yazıları yayınlanan Azize Haydar, yazılarının çoğuna kadın özgür-
lüğünü ve kadının toplum içinde alması gereken saygın yerini konu edinmiştir.

Türk kadını, "Avrupa'da Uluslararası Kadın Kongresi"nde ilk kez, Azi-
ze Haydar tarafından temsil edilmiştir (3).

g) Hamiyet Zehra

Devrinin iyi eğitim görmüş kadınlarından Hamiyet Zehra'nın çok sayıda
makalesi "Hanımlara Mahsus" gazetede yayınlanmıştır (4).

h) Selma Hanım

Selma Hanım, İkinci Meşrutiyetin ilanından önce Avrupa'ya kaçarak
orada istibdat aleyhine çalışan, yazılar yazan ve meşrutiyetin ilanından sonra

(1) M. Uraz, a.g.e., s. 454

(2) M. Uraz, a.g.e., s. 456-457

(3) M. Uraz, a.g.e., s. 463

(4) M. Uraz. a.g.e., s. 481

ülkeye dönüp mebusan meclisi reisliğinde bulunan Ahmet Rıza Bey'in iyi eğitim almış kızkardeşidir. "Hilali Ahmer" ve "Teali-i Nisvan Cemiyeti" gibi derneklerde de çalışan Selma Hanımın "Hanımlara Mahsus" gazete ve "Kadınlar Dünyası"nda da yazıları yayınlanmıştır (1)

Yaşadığı dönemin iyi eğitim almış ileri düşünceli kadınlarından Selma Hanımın Avrupa'da yayınlanan dergilere çok eşlilik aleyhinde yazdığı yazılar tutucuların tepkilerine yol açmıştır.

Basının büyük bir bölümünün eleştirisine hedef olan Selma Hanım Tanin Gazetesinde "Ümmet-i Muhammed'den Rica" başlığı altında "Tercüme yanlış- tır. İslam Kanunları aleyhine muhalif bir söz söylemedim" şeklinde açıklama yapmak zorunda kalmıştır (2).

B. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Basınında Kadın Yazar ve Gazeteciler (1923-1930).

a) Belkıs Şevket

Ali Namık Paşazade merhum Ata Paşa'nın küçük oğlu Şevket Bey'in kızı olan Belkıs Şevket, zamanın iyi eğitim almış, yabancı dil öğrenmiş ve özel okullarda İngilizce, müzik ve çocuk eğitimi konusunda dersler vermiştir. Ebe-lik diplomasına sahip olan Belkıs Şevket bir süre ebe olarak çalışmıştır. Ya- zıları ise "Kadınlar Dünyası"nda yayınlanmıştır (3).

b) Hüviyet Bekir Örs (4)

İlk eğitimini kısmen Selanik'te kısmen de Kadıköy Kız Numune Mekte- binde yaptıktan sonra eğitimine Fransız Sörlük Okulunda ve Haydarpaşa Alman Mektebinde devam etmiş, 1917 yılında mezun olmuştur.

1918 yılında Almanya'ya giden Hüviyet Bekir Örs Breslav Kız İlk ve Orta Öğretmen Okulu'nu, 1923 yılında bitirmiş ve ülkesine gelerek öğretmen-lik yapmıştır.

(1) M. Uraz, a.g.e., s. 467.

(2) E. Hiçyılmaz, "İlk Kadın Dergilerinde Kadınlarımız Neler Yazdılar Nasıl Feminizm Yaptılar?", Kadınca, Aralık 1984, s.9

(3) M. Uraz, a.g.e., s. 482.

(4) M. Uraz, a.g.e., s. 515-517

Ayrıca tetkik, telif tercüme işlerinde ve Maarif komisyonlarında görev almıştır.

1926 yılında ilk kadın üye olarak ilkokulların kitap tetkik komisyonlarında aldığı görevini daha sonraki yıllarda da sürdürmüştür.

1936 yılında Maarif Vekâleti'nin Rusya'ya gönderdiği 40 kişilik öğretmen heyeti içersinde de bulunmuştur.

1925-1935 yılları arasında mesleki ve eğitsel konularda yazıları yayınlanan Hüvviyet Bekir, ayrıca çeşitli çocuk dergilerinde ilkokul öğrencilerine yönelik konularda hikayeler yazmıştır.

c) Meliha Avni Sözen

Çamlıca Kız Orta Okulunda ve Amerikan Kız Kolejinde okuduktan sonra eğitim kadrosuna katılarak öğretmenlik yapmıştır.

"Bir gecenin sabahı" adlı 1933 yılında yazdığı romanı, 1934 yılında yazdığı "Devrimden Evvel, Devrimden Sonra Köy" adlı oyunu ve söylevlerinden bir bölümünü içeren "Bir Ses" adlı yapıtları olan, Meliha Avni Sözen'in yazıları "Yeni Türk"de yayınlanmıştır (1).

(1) M. Uraz, a.g.e., s. 524

III CUMHURİYET DÖNEMİNDE TÜRK BASININDA KADIN GAZETECİLER

1. HALİDE EDİP ADIVAR

A. Biyografi (1)

1884 yılında İstanbul'da doğdu. II. Abdülhamit Döneminde Ceydi Hümayun Başkatipliği Yanya ve Bursa'da Reji Müdürlüğü yapan Mehmet Edib Bey'in kızıdır. Çocukluğunda özel derslerle yetiştirilen Halide Edib, Şair Rıza Tevfik ve Matematikçi Salih Zeki Bey'den ders aldı.

1901 yılında Üsküdar Amerikan Kız Kolejini bitirdi. Darülmuallimat'ta ve İstanbul Kız idadisinde pedagoji ve tarih dersleri verdi. 1917 yılında Suriye'ye davet edildi ve Beyrut-Şam Kız Okullarını ve Aynıtura Darüleytamını kurdu.

1918 yılında İstanbul Edebiyet Fakültesinde Batı Edebiyatı Dersleri verdi. Milli mücadeleye tüm benliğiyle katılan Halide Edib'e onbaşı rütbesi ve zaferden sonra da çavuş ünvanı verildi.

1926 'da Türkiye'den ayrıldı. 1928 - 1929 yılları arasında Amerika'ya davet edildi ve Üniversitelerde "Yakın Şark Fikir ve Sanat Tarihi" konularında konferanslar verdi.

1931 - 1932 yılında da Colombia Üniversitesinde konuk profesör olarak "Çağdaş Türk Fikir ve Edebiyatı" hakkında ders verdi.

1935 yılında Yeni Delhi'deki Müslüman Üniversitesinde konuk profesör olarak çalıştı.

1939 yılında İstanbul'a dönen Halide Edib, 1940 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde İngiliz Edebiyatı Profesörü oldu.

1950 - 1954 yılları arasında Demokrat Parti İzmir Milletvekilliğinde bu-

(1) Meydan Larousse, C.1, İstanbul: Meydan Yayınevi, 1969, s. 86

Ayrıca Bkz. Ana Britannica, C.1, İstanbul: Ana Yayıncılık, 1986 s. 91

lundu. 1964 yılında İstanbul'da ölen Halide Edib, Milli mücadelemeye katılan ve bu uğurda yoğun bir çaba harcayan yönüyle, dönemin aydın kadını ve kadın haklarının savunucusu olarak, çok partili yaşamın ilk temsilcilerinden ve ünlü bir romancı olarak çok yönlü kişiliğiyle Türk toplumsal yaşamında etkin bir yere sahip olmuştur. Bu çalışmada ise Halide Edib'i başka yönü, gazeteciliği ele alınacaktır.

1908 yılında Tanin Gazetesinin yazı heyetine giren Halide Edib, milli mücadele yıllarına kadar "Aşiyân", "Demet", "Musavver", "Muhit", "Büyük Mecmua", "Mahasin", "Mektep Müzesi", "Yeni Turan", "Resimli Kitap", "Resimli Roman Mecmuası", "Şehbal", "Temaşa", "Türk Yurdu", "Yeni Mecmua", "Zülal-İ İrfan" gibi gazete ve dergilerde yayınlanan hikaye ve şiirlerinin yanında makale de yazmıştır.

İngiltere'de yayınlanan "The Nation" dergisine yazı göndermiştir. 1916-1917 yılları arasında Suriye'de "Musavver Çöl" dergisine fahri yazarlık yapan Halide Edib, 1919 yılında "Büyük Mecmua"'nın Başyazarlığını yapmıştır (2).

Milli Mücadele döneminde az sayıda makale yazmıştır. Milli mücadele ve Cumhuriyetin ilan edildiği ilk yıllarda Hakimiyet-i Milliye'ye (Ulus) "Doğu", "Vakit", "İkdam", "Akşam" da muhalefet saflarına geçtikten sonra "Vakit" ve "Son Telgraf" ta yazmıştır.

Yurt dışında bulunduğu yıllarda "The Times", "The Foreign Affairs", "The Yale Review", "The Open Court" ta birkaç yazısı yayınlanmıştır. 1936 yılında "Yedi Gün" dergisine yazmaya başlayan Halide Edib 1964 yılına kadar "Tan", "Akşam", "Cumhuriyet", "Yeni Sabah", "Haber", "Hayat", "Hür Fikirler", "İngiliz Edebiyatı Zümresi Dergisi", "Tercüme", "Türk Tiyatrosu", "Yeni İstanbul", "Yeni Ufuklar", "Yeni Bilge" de yazıları yayınlanmıştır (3).

(2) İnci Engün, Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi
İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1978, s. 399-400

(3) Aynı.

B. Halide Edib Adivar'ın Yazılarında Genel Nitelik

Uzun süren yazım yaşamında Halide Edib, çok değişik konularda yazmıştır. Ancak, yazılarını bazı dönemlere ayrılarak incelenmesi, ele aldığı konular ve toplumsal yapı arasındaki ilişkiyi de ortaya koymaktadır. I. Meşrutiyet döneminde (1908-1918) yazdığı yazılarda özgürlük fikrinin savunuculuğunu yapmakla birlikte, eğitim kadın hakları, edebiyat ve tarih başlıca konularını oluşturur.

Mütareke ve Milli Mücadele yıllarında yazdığı yazılarında gelecekte umutlu görünerek kahramanlık duygusunu aşılama çabası içindedir. Cumhuriyet döneminde ise yurt dışına gitmeden önce yazdığı yazılar siyasi polemik niteliğinde olsa da daha çok edebiyatla ilgili konulardır.

1936 yılından sonra yazdığı yazılarda bir sohbet üslubu kullanmakta ve yurtdışı deneyimlerinden sık sık söz etmektedir. Bu dönemde eğitim, demokrasi ve özgürlük kavramları yazılarında özellikle üzerinde durduğu konulardır.

Halide Edib, her dönem yazılarında Türk olduğunu hissettirmiştir (1).

C. Gazete ve Dergilerde Halide Edib Adivar'ın Yazı ve Yorumları

a) Halide Edib Adivar'ın Cumhuriyet'in İlanından Önce Yazılarını Yayınladığı Gazete ve Dergiler.

İlk önce Tanin gazetesinde olmak üzere "Musavver", "Muhit", "Türk Yurdu", "Mektep Müzesi" gibi gazete ve dergilerde yayınlanan yazılarında üzerinde önemle durduğu konuların başında eğitim sorunu gelmektedir. Halide Edib'e göre yeni kurulan rejimin devamı ancak eğitimle sağlanabilir. Bunun için de yeni eğitimle öğretim sistemine iyi eğitim almış anne ve öğretmenlere ihtiyaç vardır. Bu bağlamda kadının eğitime ayrı bir önem vermektedir. Türk kadını şekil ve dış görünümü ile değil, eğitim ve düşünce yapısı ile çağdaş ülkelerin kadınları arasında yer almalıdır (2).

(1) İ. Engün, a.g.e. s. 401.

(2) Halide Edib "Beşiği Sallayan El Dünyaya Hükmeder", Tanin, No: 6, 24 T 24 Temmuz 1324/6 Ağustos 1908'den İ. Engün, a.g.e., s. 402-403.

Batı Taklidi Feminizmi benimsemeyen Halide Edib'e göre bir kadın önce Osmanlı ve vatanperverdir. Bunun için de ülkenin menfaatleri kadın haklarından daha önemlidir. Kadın kendi haklarını isterken, bunu ülkeye yetiştireceği çocuklara iyi eğitim vermek amacı taşıdığını gözardı etmemelidir (1).

Kadın hakları üzerinde verdiği konferansta 19. ve 20. yüzyılda kadın sorunu üzerinde durarak Amerikan kadınındaki gelişmeyi incelemektedir. 19. yüzyılda kadın derneklerinin kurulması, okuma oranının yükselmesi, kadına çağdaş toplumda yeni bir yer vermiştir.

Halide Edib, de 1912 yıllarından sonra Balkan Savaşının etkisiyle başlayan bir değişim sözkonusudur. Bu yıllarda verdiği konferanslarda milli ruhu uyandırmaya çalışır. Türk Ocağı faaliyetlerine katılan Halide Edib'e göre vatanını seven millet, yenilgilerden kurtulur ama bunun için de ordu ve bilim gerekir. Öyleyse Batının tekniğini alalım, kalkınalım, ancak her yaptığımız bir amaca yönelik olsun. "O da kuvvetli ve hür bir Türkiye ve Türkler vücuda getirmektir" (4).

Kendisine ilk özgürlük sevgisini küçük yaşlarda iken Eğin'li Ahmet Ağa'nın verdiğini söyleyen Halide Edib'in eğitim ve kadın hakları konularının yanında yazılarında üzerinde özlemle durduğu bir başka konu da demokrasi kavramlarıdır.

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra 1909 yılında yazıları yayınlanmaya başlayan yazır, 1964 yılına dek süren yazı yaşamı boyunca ele aldığı konular, çeşitlilik göstermekle birlikte, özgürlük, demokrasi, eğitim ve kadın hakları kadının toplum içindeki yeri, romanlarında ve yazılarında her dönemde yoğunlukla ele aldığı konulardır.

1924 yılında yurt dışına giden Halide Edib'in 1935 yılına kadar Türk gazetelerinde yayımlanmış yazısına rastlanmamaktadır. Bu tarihten itibaren tekrar gazetelerde yazıları yayınlanmıştır. Bu dönemden başlayarak yine eğitim, özgürlük ve demokrasi ve kadın yazılarında önemli bir yer tutmaktadır.

(1) Mahasin, No. 6, Şubat 1329/1909'dan İ. Engünün, a.g.e. s. 408

(2) H.Edib, "Felaketlerden Sonra Milletler" Türk Yurdu, No. 16, 16 Mayıs 1329/29 Mayıs 1913'den s. 520-529'den İ. Engünün, a.g.e. s. 410

Çok çeşitli gazete ve dergilere yazmıştır. Ancak, bu çalışmada en uzun süre yazdığı gazete ve dergilerde yayınlanan yazıları ve yorumları incelenecektir.

b) Yedigün Dergisinde Halide Edib

Yedigün dergisinde 20 Mayıs 1936 tarihinden itibaren yazıları yayınlamaya başlamıştır. Dergiye değişik konularda yazan Halide Edib'in yine eski ve yeni, doğu-batı karşılaştırması, gezdiği ülkelerde edindiği izlenimler, yazılarının belirlirgin özelliğidir.

"Bir Yaşıma Daha Girdim" başlıklı yazısında milli değerlere ve tarih bilinine sahip çıkılması gereğini vurguladıktan sonra kadının ve sosyal yaşamla ilgilenmeye başlamasını da bir gelişim olarak niteleyerek övgüye değer bulur.

Türk olduğunu her fırsatta hatırlatan Halide Edib, "..... Bir Yaşıma Daha Girdim" cümlesini Türk yeni bir ruh tecrübesi geçirdiği zaman kendisine yeni görüş veren bir vak'a ile karşı karşıya geldiği zaman söyler....." "İşte Bir Yaşıma Daha Girdim" cümlesini tekrar ederken yaşı bu kadar derin ve doğru anlayan ve anlatan bir halk felsefesini bir yerde tesadüf etmediğini düşünürüm....." (1) diyerek milli değerlere ve halk felsefesine verdiği önemi dile getirmektedir.

"Zoika'nın Apartmanı" adlı Paris'te oynanan bir bolşevik piyesi eleştirirken "Komünist sanatı uluslararası insaniyeti şamil bir yol üzerinde" (2) diyen Halide Edib, Rusya'nın sanatçıya, sanata verdiği önemi vurgulamakla birlikte bu konuda İngilizce yayınlardan yararlandığını belirttiikten sonra "..... Fakat okuduğum mecmualar siyasi bakımdan yeni Rusya'yı çok şiddetle tenkit ettikleri için, harsi bakımdan yazdıklarını, Rusya için siyasi propaganda addetmek doğru olmaz" (3) diyerek rejimi benimsemediğini dile getirmiştir.

(1) Halide Edib. "Bir Yaşıma Daha Girdim" "Yedigün Dergisi" No: 211
24 Mart 1937 s. 6

(2) Halide Edib, "Zoika'nın Apartmanı" Yedigün Dergisi No. 218, 12 Mayıs 1937, s. 4

(3) Halide Edib, "Komünist Rusya'nın Hars Cephesi" Yedigün Dergisi No. 219
19 Mayıs 1937, s. 4

"Budizm, Firaunizm, Yunanizm" başlıklı yazısında ise, yaşam ve sanatın tamamen kural dışı sürdürülmesi ya da çok katı kurallara bağlanması gibi iki uç arasında bocalağını söyleyen Halide Edib,

"..... Merkezden fazla uzaklaşan, yani mana ile ifadesi arasındaki ölçüyü bozan herhangi sanat mesleği, ergeç tereddi ediyor. Bir taraf anarşiye öbür tarafı cansız bir şekilciliğe varıyor. Demek ki sanatkar için gözetilecek şey evvela: Derunî hürriyetini muhafaza etmek sonra düşünce ve hissi ifade ederken şekli ölçüyü üslubu aynı ciddîyetle ve ehemmiyetle telakki etmek, kendisine uyan bir kalıp bulmaktır....." (1).

diyerek sınırsızlık ve katı kurallar arasındaki dengeyi sağlamanın gerekliliğini dile getirmiştir.

1938 yılı 8 Mart'ına kadar Yedigün dergisinde süreklilik gösteren yazıları bu tariftten sonra sürekliliğini yitirmiştir.

1939-40 yıllarında Yedigün'de sadece birkaç yazısı yayınlanmıştır.

c) Tan Gazetesinde Halide Edib Adıvar:

16 Mart 1938 tarihinden 2 Ağustos 1938 tarihine kadar Tan gazetesinde Hintlilerin Dinleri (2) Hayat Felsefeleri (3), yaşama biçimleri (4) ve Kadınların hakkında (5) Hindistan'da edindiği izlenimleri anlatmıştır.

(1). Halide Edib, "Budizm, Firaunizm, Yunanizm", Yedigün Dergisi, No. 233 25 Ağustos 1937.

(2) H. Edib, "Hint Müslümanlarının Telakki ve Yaşayışları", Tan Gazetesi, 3 Haziran 1938.

H. Edib, "Müslümanlığa Yakın Bir Hint Dini: Sihh", Tan Gazetesi, 8 Haziran 1938.

H. Edib, "Benares'te Müslüman Cemaati Arasında" Tan Gazetesi, 22 Temmuz 1938.

(3) H. Edib, "Yalınayak Bir Hint Milyarder", Tan Gazetesi, 17 Temmuz 1938.

(4) H. Edib, "Hint Hudutlarında Yaşayan Hür Kabileler", Tan Gazetesi 14 Haziran 1938.

(5) H. Edib "Peşaver Kadınları Yakın Bir İtikbalde Açılacaklar" Tan Gazetesi, 16 Haziran 1938.

H. Edib "Laknav Kadınları Nasıl Yaşıyorlar?" Tan Gazetesi, 5 Temmuz 1938.

d) Akşam Gazetesinde Halide Edib Adıvar

Yabancı ülkelerdeki izlenimlerini kaleme aldığını belirten Halide Edib, "Akşam" gazetesinde de İngiltere izlenimlerini anlatmıştır (1).

1945 yılına kadar pek fazla yazı yazmamıştır. Bu dönemde yazdığı makalelerin çoğu Akşam gazetesinde yayınlanmıştır.

1946 yılının son aylarından itibaren Akşam'da yayınlanan yazıları, süreklilik kazanmıştır ve 1950 yılı sonuna kadar yazdığı yazıların çoğu bu gazetede yayınlanmıştır.

Değişik konularda yazmakla birlikte, eğitim ve özgürlük kadınıla ilgili konuları her dönemde olduğu gibi daha çok ele almıştır. Özgürlük konusunda görüşlerini "Hürriyet Halkın Nefsidir, hayatın başlıca uzvi insiyatıdır, onsuz hayatta değişmek ve yenileşmek imkanı yoktur, ne kadar ideal ve mükemmel dahi olsa, Hürriyet insiyatını iptal eden bir rejim ne kadar uzun sürerse sürsün, idare ettiği millet tohuma kaçır ve göçer gider" (2) şeklinde dile getiren Halide Edib, fikir hürriyeti bahsi devam ediyor başlıklı yazısında "..... totaliter rejimler, en evvel fikir ve söz hürriyetini tehdit ederler!"(3) diyerek özgürlük ve demokrasiyi birlikte kabul etmektedir.

Eğitimde dinin yeri olması gerekliliğine inanmakla birlikte "Laik" devlet esasını benimsediğini belirtmektedir (4).

Eğitimle özgürlük ve demokrasi arasında ilişki kurarak

(1) Bu konuda Bkz. H. Edib "İngiltere ve İngilizler", Akşam Gazetesi, 10 Haziran 1939 - 24 Ağustos 1939

(2) H. Edib, "Vatandaşınızın Hürriyet Fikirleri Üzerine Düşünceleri", Akşam Gazetesi, 18 Ekim 1950

(3) H. Edib, "Fikir Hürriyeti Bahsi Devam Ediyor", Akşam Gazetesi, 11 Ekim 1950
Ayrıca Bkz. "Muharrir ve Hürriyet Fikri Yuvarlak Masası", Akşam Gazetesi

(4) H. Edib, "Hoca, Din ve Kadın", Akşam Gazetesi, 9 Kasım 1950

"Bugün üniversiteler ve hürriyet yalnız istiklalini henüz elde etmiş ilim müesseselerinde değil, asırlardan beri fikir hürriyetine alışkın olan kafalar arasında da şiddetle münakaşa edilen meselelerden biridir. Çünkü hürriyet alınmakla veya verilmekle teessüs edilmez. Hürriyet kadar dünyada muhafazası için her an tetikte bulunmak mücadele etmek lazım gelen manevi bir kuvvet yoktur diyebilirim. Çok yakın tarihte Garp demokrasisinin anane haline gelmiş olan hürriyetini son büyük dünya harbinde nasıl kaybettiğini üniversitelerin totaliter rejimlerin tek parti sisteminin doğurduğu merkeze tabi birer resmi daire, profesörlerin emre tabi birer memur olduklarını hepimiz gördük." (1)

demiş ve asıl sorunun "üniversite zihniyeti" yaratmak olduğunu dile getirmiştir (2).

Kadın haklarını ve özellikle eğitimini her fırsatta dile getiren Halide Edib, kadının çalışması konusunda da "Emek artık her insan için bir realitedir"

"Kadın ilerleyen demokrasilerde müsavi hak istemiştir. Müsavi hak tabii siyasi sahaya da girer. Kadınlar kendi evlerini çocuklarını, şahıslarını, anası oldukları milleti temsil etmek, yani rey ve parlamentoda yer istemişlerdir. Bunlara muhalif olmak, tabii iş sahasının ihtisas şubelerine ve yüksek makamlara geçebilmek hakkını kadınlara verecektir....." (3).

diyerek, iş yaşamında kadını tartışmasız kabul etmiştir.

e) Yeni İstanbul Gazetesinde Halide Edib Adivar

Daha önceki yıllarda Yeni İstanbul gazetesinde yazıları yayınlanmış olan Halide Edib, 28 Şubat 1955 tarihinden itibaren 1957 yılına kadar düzenli yazmıştır. 1957 ve 1958 yıllarında yine aynı gazetede süreklilik göstermemekle birlikte, makaleleri yayınlanmıştır.

1954 yılında Türkiye'de "Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri" kitap haline getirilmeden önce Yeni İstanbul gazetesinde yazı dizisi olarak yayınlanmıştır (4).

(1) H. Edib, "Üniversiteler ve Hürriyet", Akşam Gazetesi, 21 Kasım 1946

(2) H. Edib, "Demokrasi ve Üniversiteler", Akşam Gazetesi, 31 Ekim 1946

(3) H. Edib, "Kadın Çalışmalı mı?", Akşam Gazetesi, 14 Kasım 1946

(4) Bkz. Halid Edib, "Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri", Yeni İstanbul Gazetesi, 7 Ekim - 29 Aralık 1954

İmparator Asoka'yı konu alan yazısında iptidai yerlilerin işlerine bakmak rahatlarını temin etmek için bir nezaret tassis etmiş ve kadın tahsilini tanzim etmiş bu bakımdan insaniyetin istikbalini ve insan haklarını kavrayan belki ilk büyük insan olmuştur" şeklindeki sözleri eğitim ve kadın konusuna verdiği önemi ortaya koymaktadır (1).

Radyo yayınlarının ülkenin yapısını yansıtan bir araç olarak gördüğünü vurguladıktan sonra "Mevkii sahibi kişilerin nutuklarının, kutlama törenlerinin ve spor ayrıntılarının programlarda geniş yer tutmasını eleştirmiştir. Radyonun eğitim ve kültür aracı olarak hem çeşitli ülkelerin edebiyat ve sanatında örnekler vermesi, hem de kendi kültürümüzü tanıma ve anlama yolunda bilinçli bir şekilde kullanılması gerektiğini savunmuştur (2).

Yazılarında medeniyetin, çağdaşlaşmanın (3) ve barışın savunuculuğunu (4) yapmıştır.

Demokrasiye olan inancını her zaman dile getiren Halide Edip, 1950 yılında İzmir Milletvekili olarak girdiği siyaset yaşamından ayrılırken yazdığı yazıda 14 Mayıs 1950 tarihinin Türk Milletinin demokrasiyi oluşturmakta önemli bir yeri olduğunu söylemektedir.

Onun demokrasi anlayışını şu satırlarda bulmak mümkündür.

"Bizim demokraside eksik görünen şey, salahiyyet ve kontrol denilen şeylerin ayarlanmasıdır. Salahiyyet olmazsa birşey yapılmaz, derece derece de olsa, kontrole tabi olmayan salahiyyet ve kudret her geç insan haklarını çiğneyebilir. Onun için, kendimize göre bir ayan meclisi kurmak acil ihtiyaçlarımızdan biridir" (5).

-
- (1) H. Edib, "Pazartesi Konuşmaları: Sulh Sever Büyük Bir Asker Daha", Yeni İstanbul Gazetesi, 3 Aralık 1956
 - (2) H. Edib, "Radyomuza Dair", Yeni İstanbul Gazetesi 22 Ekim 1956
 - (3) H. Edib, "Pazartesi Konuşmaları: Medeniyet Felsefesi", Yeni İstanbul Gazetesi, 8 Ekim 1956
 - (4) H. Edib, "Eisonhower ve Dünya Sulhunun Koruyucusu Askerlere Dair", Yeni İstanbul Gazetesi, 10 Kasım 1956
 - (5) Halide Edib, "Menleket Davaları: Siyasi vedaname", Cumhuriyet Gazetesi 5 Ocak 1954

Yazılarında üzerinde durduğu konular ile romanlarında ele aldığı konular büyük benzerlik içindedir. Üzerinde durduğu ve önem verdiği bir konu olduğunu belirttiğimiz kadının çağdaş kimliğe büründürülmesi hareketi 19. ve 20. yüzyıl başlarında Türkiye'de bugünkünden farklı bir görünümündedir. Bu hakların uzun yaşam süreci içerisinde kadınlara verildiğini gören Halide Edib, kendisinin de uğradığı evrimin yazılarına yansıtacaktır (1).

Gerçekten, Cumhuriyet öncesi dönemden başlayarak Atatürk İnkılaplarının kadına sağladığı hak ve özgürlükler döneminde de yazmayı sürdürdüğü için ele aldığı sorunlar, ve yazılarında yansıttığı kadın tipleri çeşitlilik göstermektedir. Yapıtlarında milliyetçi kadın, çağdaşlaşan kadın, kişilikli kadın, bas-kıya başkaldıran kadın tipleri görülmektedir (2).

Aynı gelişimi ele aldığı diğer konularda da görmek mümkündür. Çünkü Halide Edib, yazmaya başladığı günden son eserlerine kadar çeşitli konulara değinse de özellikle kadın, eğitim özgürlük ve demokrasi kavramları yazılarının temelini oluşturmaktadır. II. Meşrutiyet döneminde başlayan ve 1964 yılına kadar aralıksız yazan Halide Edib'in Meşrutiyet döneminde eğitime ya da diğer konulara bakışı ile Cumhuriyet dönemindeki bakış açısı arasında bir gelişme olması doğaldır. Bu gelişim adeta Türk Basını'nı da yer alan kadın gazetecilerin de bir gelişimidir.

2- SABİHA SERTEL

A. Biyografi

1895'te Selanik'te doğdu. Balkan savaşından sonra ailesiyle birlikte İstanbul'a göç eden Sabiha Sertel 1919 yılında Amerika'ya giderek Columbia Üniversitesi'nin Sosyoloji bölümündeki dersleri izledi. Kadın sorunuyla ilgilenen Sabiha Sertel, burada Marksizmle de ilgilenmeye başladı ve Marksist klasiklerden bazılarını 1930'lu yıllarda Türkçeye çevirdi.

(1) Yahya Kanbolat, Halide Edib Adıvar'ın Romanlarında Feminizm Sorunu Ankara: Akademi Matbaası, 1987, s. XI.

(2) Füsun Akatlı, "Türk Yazımında Kadın İmgesi" Türk Toplumunda Kadın, Genişletilmiş II. baskı, der. Nermin Abadan Unat İstanbul: Araştırma, Eğitim Ekin Yayınları, 1982, s. 303.

Zekeriya Sertel ile evlendikten sonra basın hayatına atılan Sabiha Sertel, "Büyük Mecmua", "Birlik", "Resimli Ay" ve "Görüşler" dergisinde, 1940'lı yıllarda eşi ile birlikte yayınladıkları Tan Gazetesinde, çok partili sisteme geçilmesini ısrarla savundu.

Tan gazetesinin kapatılmasından sonra 1950'de yurt dışına çıkan Sabiha Sertel, 1968 yılında Bakü'de öldü (1).

B. Sabiha Sertel'in Yazılarında Genel Nitelik

İlk yazıları Selanikte çıkan çocuk bahçesi gazetesinde yayınlanan Sabiha Sertel, Büyük Mecmua, Birlik, Resimli Perşembe, Resimli Ay, Resimli Yıl mecmualarında ve Tan Gazetesinde yazılar yazmıştır.

Muraz Uraz'a göre, Sabiha Sertel sosyal, siyasi ve edebi konularda yazdıkları ile tanınmıştır. O yıllarda kadınlarımız arasında basın yaşamında en aktif kadındır. Hiç bir kadın yazarımız siyasi ve sosyal yaşamla Sabiha Sertel kadar ilgilenmemiştir. Yazılarında bilinçli bir şekilde etkili sosyal ve siyasi olayları ele alarak incelemiş ve bu konuda yazdığı yazılarla sosyal ve siyasi durum üzerine bilinçli bir şekilde etkili olmuştur (2).

C. Gazete ve Dergilerde Sabiha Sertel'in Yazı ve Yorumları

a) Büyük Mecmua'da Sabiha Sertel

6 Mart 1919 yılında Zekeriya Sertel'in imtiyazı altında yayınlanan "Büyük Mecmua" nın ilk sayısında çıkış amacını anlatan ilk yazıda; halk cesaretle çalışmaya çağrılıyor ve kötümser olmanın zararları anlatılırken "Ümitsizliğe düşüp etrafa zehir saçacağımıza, yahut herkese milletin geleceğinden ümit kalmadığını yazacağımıza, oturup el birliği ile çalışmak ve milletin kültür bakımından yükselmesini ve gerçek bir millet olmasını sağlamaya çalışmak gerekir" (3) deniliyordu.

(1) Sabiha Sertel, Roman Gibi, 2. Baskı, İstanbul: Belge Yayınları, 1987, s.1

(2) M. Uraz, a.g.e., s. 483-485.

(3) S. Sertel, 1987, a.g.e , s. 15

Yazarlarının arasında Ömer Seyfettin, Ali Canip, Falih Rıfkı, Şair Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Faruk Nafiz, Köprülüzade Fuat, Mehmet Emin Yurdakul, Üniversiteden İsmail Hakkı, Tekin Alp (Mois Kohen) ve Reşat Nuri yer almaktadır.

Sabiha Sertel'e göre dergide Türkçülük, Milliyetçilik, Yeni Osmanlılık tartışmaları yanında, Sosyalist bakımdan iktisadi akımlar, emperyalizme karşı yazılar ve feminizm konuları ele alınmaktadır. Henüz, ideolojik tartışmalara katılacak kadar olgunlaşmadığını belirten Sabiha Sertel, derginin ilk çıktığı günden kapandığı güne kadar kadın haklarını savunduğunu, dünyadaki Sufrajjet (kadınlara oy hakkı tanınması) hareketlerini izlediğini ve kadınların sosyal baskılardan özellikle de şeriat baskısından kurtulması için uğraş verdiğini söylemektedir (1).

Mayıs 1919'da Büyük Mecmuanın imtiyaz sahibi Zekeriya Sertel'in tutuklanması nedeniyle imtiyazı üzerine alan Sabiha Sertel, Halide Edib'in de yardımı ve desteği ile dergiyi çıkarmaya devam etmiştir. Sansürün artan etkisiyle günlük olaylar dışında yer alan konulara değinilmemeye başlanmış, lisan sorunu, düğün gelenekleri, kış hastalıkları dergide ele alınan belli başlı konular haline gelmiştir. Sonunda dergi İngiliz sansürünün emriyle Basın Yayın Müdürlüğü tarafından kapatılmıştır (2).

b) Birlik ve Sabiha Sertel

Amerika'da "Cemaat Teşkilatçılığı" üzerine öğrenim gören Sabiha Sertel, Türk işçilerinin büyük bir bölümünün katıldığı "Türk Teavin Cemiyeti" nin kurulması çalışmalarında bulunmuş ve dernek üyelerinin verdiği aidatla "Birlik" adında bir de haftalık gazete yayınlamıştır.

Merkezi Newyork'ta olan derneğin Amerika'nın diğer şehirlerinde çalışan

(1) S. Sertel, 1987, a.g.e., s, 15-19.

(2) S. Sertel, 1987, a.g.e., s. 27-34

işçilerle ve teşkilatlarla bağlantısını bu gazete aracılığı ile sağlamaya çalışmışlardır (1).

c) Resimli Ay'da Sabiha Sertel

1 Şubat 1924 yılında Sertel'ler tarafından aylık olarak yayınlanmaya başlayan Resimli Ay'ın ilk sayısında derginin amacı şu şekilde açıklanmıştır.

"Bizde şimdiye kadar iki şekil dergi çıkmıştır. Bunların birincisi sayısı az bir okuyucuya hitabeden edebi mecmualardır, yazılar, yazarın edebi zevkine göre yazılır. Bir de ikinci sınıf mecmualar vardır ki, bunları para kazanmak ve şöhret sağlamak emeliyle kitapçılar ve amatörler çıkarırlar. Resimli Ay ne birinci, ne de ikinci zümreye dahildir. Bizim hedefimiz okuyucuların, okuma ihtiyaçlarını doyumak ve memleketimizde gerçekçi bir halk dergisi kurmaktır. Bizce bir makalenin değeri, altındaki imzadan ziyade, çok okunmasındadır. Özellikle "Resimli Ay" da yayınlanacak makaleler, hikayeler, genel olarak yazılır, yalnız bir zümrenin edebi zevki-ne cevap veren yazılar değil, fakat insanların hissi, fikri dima-ğı, bedii ihtiyaçlarını doyuran, genel nitelikte yazılar olacaktır. Bu şekil mecmuacılık devirde yeni bir yoldur" (2).

Zekeriya Sertel'e göre "Resimli Ay" o yıllarda Türkiye'de yayınlanan dergilerden hem biçim hem içerik açısından çok farklıdır.

Resimli ve renkli kapak içerisinde zengin yazılarla dolu halkın sosyal yaşamını ve ihtiyaçlarını konu alan bir dergidir. Bu içeriği ile Resimli Ay sadece fikir ve sanat çevreleri değil, herkesin okuduğu bir dergi olmuştur.

İşte bu dergide yazıların çoğunu Zekeriya Sertel'le birlikte Sabiha Sertel yazmıştır (3).

Sosyal konularda yazan Sabiha Sertel, çalışma yaşamının koşullarına, daha çok çocuk ve kadın işçiler açısından yaklaştığı yazılarında, 14 yaşından küçük çocukların arttığını gösteren istatistikler vermiştir. Sabiha Sertel, bu çocukların güç koşullar altında yaşadıklarını ve korunmaya muhtaç oldukları

(1) S. Sertel, 1987, a.g.e., s. 41-49.

(2) S. Sertel, 1987, a.g.e., s. 79-80.

(3) Zekeriya Sertel, Hatırladıklarım, 2. Baskı, İstanbul: Gözlem Yayınları 1977 s. 137-139.

halde güvenceye kavuşamadıklarını dile getirmiştir (1).

"Sınai Hayatta Kadın ve Çocuk" başlıklı yazısında ise kadının güç ve kö-tü koşullarda çalıştığını, bu koşulları düzeltmeyi sağlayabilecek örgütlerin madığını anlatmıştır.

Çocukların ise kunduracılık gibi işlerde çalıştıklarını bu işte çalışan 15 yaşından küçük 2500 çocuk olduğunu belirten Sertel, bu çocukların az parayla güvenceden yoksun biçimde çalıştırıldıklarını belirtmiştir (2).

Sertel, bu dönemde işçi hareketlerini de yakından izlemiş ve "Görüyo-ruz, Duyuyoruz" köşesinde o yıllarda vuku bulan işçi olayları ve hakları üzerine yazıları da yayınlanmıştır.

Sosyal konularda Sabiha Sertel ve Zekeriya Sertel yazı yazarken edebi konularda da Mehmet Rauf, İbn-ül Refik Ahmet Nuri, Reşat Nuri, Yusuf Zi-ya, Hakkı Süha,ERCÜMENT EKREM, Hıfzı Tevfik, Sadri Ertem, Selim Sırrı Mahmut Yesari, Yakup Kadri yazmaktadır. 1928-1930 yılları arasında dergide yayınlanan yazılarda ve hikayelerde ilerici, sosyalist fikirler ön plana çıkmış-tır. Yazı kadrosunda ise Nazım Hikmet, Sabahattin Ali, Suat Derviş, Vâlâ Nurettin, Sadri Ertem toplumsal konularda yazmışlardır (3).

Adı geçen yazarların yanında, Peyami Safa, ERCÜMENT BEHZAT, NİZAMET-TİN NAZİF (TEPEDELENLİOĞLU), MUHSİN ERTUĞRUL, İLHAMİ BEKİR, ENVER BEHMAN, İBRA-HİM HAKKI, MAHİMUT YESARI, ORHAN NAIL (NAIL ÇAKIRHAN), VECİDİ AHMET, MÜ-NİRE HANDAN, F. CELALETİN, MUSTAFA ŞAKİR, FARUK NURETTİN, CELALETİN EKREM, M. RASİM, FAHİRİ CELAL İSMAIL SUPHİ, EMİN TÜRK de dergide yazıları yayınlanan yazarlardır. (4).

(1) S. Sertel, "Çalışan Çocuklar", Resimli Ay, S. 2, Mayıs 1930, s.27

(2) S. Sertel, "Sınai Hayatta Kadın ve Çocuk", Resimli Ay, No: 5, Temmuz 1930, s. 16-17

(3) S. Sertel, 1987, a.g.e., s. 81

(4) Yalçın Küçük, Aydın Üzerine Tezler 3, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1985, s.169

Toplumsal konuları ele alan Sabiha Sertel'in yazdığı yazılar kimi zaman hakkında soruşturma açılmasına neden olmuştur.

Bunlardan biri Resimli Ay dergisinin Mayıs 1924 tarihli sayısında yayınlanan "Mehmetçiğe Saygıyı Ne Zaman Öğreneceğiz?" başlıklı yazısıdır.

Adı geçen yazıda Osmanlı Bankasının kapısında askerlere nöbet tutturulmasını eleştirerek askerlerin yabancı sermaye bekçisi olmadığını vurgulamıştır. Bu yazıdan sonra banka kapısında nöbet tutan askerler çekilmiştir (1).

Sabiha Sertel mahkemede tanıklık yapmasının uygun görülmemesi üzerine "Resimli Ay" da yazdığı "Ben İnsan Değil miyim?" başlıklı yazısında kadın haklarını savunmuş ve kadın tanıklığını ancak şeriat kanunlarının kabul etmeyeceğini medeni kanunun ise kadına bu hakkı tanıdığını dile getirmiştir.

Adı geçen yazısından sonra Savcılığa çağırılmışsa da hakkında dava açılmamıştır. Diğer gazetelerinde konuyu ele almaları üzerine Adliye Bakanlığı Savcılara ve katibi adillere bir tamim göndermiş ve yazı işlerini yerine getirmiştir (2).

Ocak 1930 tarihli sayıda yayınlanan "Savulun Geliyorum" başlıklı liderleri konu alan yazısı hakkında mahkemenin iki ay tutuklama kararı vermekle birlikte Sertel kararı temyiz etmiş ve temyiz mahkemesi verilen cezayı kaldırmış bilahare, mahkemede temyiz kararına uyunca dava kapanmıştır. Soruşturmada açılan sözkonusu yazıdan bazı bölümler aşağıya alınmıştır.

"....Yolu açmak kâfi değil... Eski yolda yürümek daha kolay iştir...Milyonlarca insanın aşındırdığı yoldan bu kör kafil, bir koyun sürüsü gibi geçer. Hüner, bu sürüyü yeni yola geçirmektedir....
....Fikirlerin ilerisine geçmek, yeni usullerin önüne geçmek, siyasetin ilk safına geçmek, milletin başına geçmek, edebiyatın, ilmin, fennin, hulâsa yaratıcı kabiliyetinizin inkişaf ettiği sahanın önünde gitmek hırsı.... İşte leaderi yürüten motor... Sürüyü ileri sevkedecek adamın önüne ne tehditle, ne ölümle duramazsınız. O bir volkan gibi her müşkülün önünde geliyorum savulun diye bağırır..."(3).

(1) S. Sertel, 1987, a.g.e., s. 89-90.

(2) S. Sertel, 1987, a.g.e., s. 113-115.

(3) S. Sertel, "Savulun Geliyorum" Resimli Ay, No: 10, Kanunuevvel 1929, s.5-6.

Resimli Ay dergisinin 1925 tarihli sayısında yayınlanan "Hüseyin Ağa'nın Demokrasisi" başlıklı yazısı da hakkında soruşturma açılmasına neden olan bir yazısıdır.

Bir süre "Sevimli Ay" adı altında yayınlanan dergi, 1925 yılı ortalarında tekrar "Resimli Ay" olarak yayınlanmaya başlamıştır.

Resimli Ay dergisinde yazı yazdığı yıllarda Cumhuriyet Gazetesinde de fıkra ve makaleleri yayınlanmıştır.

Yedi yıl yayınlanan dergi 1930 yılında yayın hayatından çekilmiştir.

d) Son Posta ve Sabiha Sertel'in çevirileri

Zekeriya Sertel, Ekrem Uşaklıgil, Selim Ragıp Emeç, Halil Lütfü Dördüncü ile birlikte 1931 yılında "Son Posta" adlı gündelik gazeteyi yayın hayatına sokmuştur. Aralarındaki prensip anlaşması gereğince Zekeriya Sertel istediği konuda yazacak, gazetenin politikasını yönetecek, Ekrem Uşaklıgil, Selim Ragıp ise teknik işlerle uğraşacaklardı (1).

Sabiha Sıtkı, 1930-1936 yılları arasında Kautski'nin "Sınıf Kavgası", Adoratski'nin "Diyalektik Materyalizm", 1936 Sovyet Anayasası, Lenin'in Harp ve Sosyalizm August Babel'in "Kadın ve Sosyalizm" adlı Sosyalizme ait eserleri Türkçeye çevirmiştir (2).

Sabiha Sertel, bir ara Hayat Ansiklopedisini çıkarma işi ile de ilgilenmek zorunda kalmışsa da bu sadece Ansiklopedinin teknik yönüdür.

e) Görüşler Dergisi ve Sabiha Sertel

Tan Gazetesindeki çalışmaları esnasında Sabiha Sertel'in sözetmeye değer bir başka girişimi de Görüşler Dergisini yayınlamak çabalarıdır.

(1) Z. Sertel, 1987 a.g.e., s. 190

(2) S. Sertel, 1987, a.g.e., s. 168.

Derginin, yayın amacı tek parti iktidarına muhalefet oluşturmaktadır. Derginin çıkış amacı Tan gazetesindeki duyuruda şöyle açıklanmaktadır:

"Memleket ve dünya hadiselerinin hakiki manasını anlamak memlekette ve dünyadaki yeni hareketleri ve yeni cereyanları takip edebilmek için muhtaç olduğumuz ilk siyasi mecmuadır. Memleketin iç ve dış meselelerinde en salâhiyetli kalemleri toplayan "Görüşler" neşir hayatımızda yeni bir hadise olacaktır. "Görüşler" bütün hadiselerin taze ve yeni bir görüşle tahlil edecek ve sizin için yeni ufuklar açacaktır" (1).

Banlangıçta Celal Bayar ve Tevfik Rüştü Aras'ın destek, teklifleri olduğunu belirten Sertel, bağımlılığa yol açacağı gerekçesiyle desteki kabul etmediğini, ancak diktatörlüğe karşı demokrasiyi savunan herkesten yana olmaya karar verdiklerini ifade etmektedir. Bu çerçevede derginin ilk sayısının kapağında yazar kadrosuna yer verilmiş ve bu kadro içinde Celal Bayar ve Tevfik Rüştü Aras, Fuat Köprülü'nün adları da geçmiştir. Ancak, dergide Celal Bayar, Tevfik Rüştü Aras ve Fuat Köprülü'nün yazılarına rastlanmamaktadır (2).

1 Aralık 1945'de ilk nüshası yayımlanan dergi, Tan olayları nedeniyle ikinci nüshasını basamadan kapanmıştır.

f) Tan Gazetesinde Sabiha Sertel

Basın tarihimizde Sertel'ler adının ve görüşlerinin en fazla ağırlık kazandığı yayın organı kuşkusuz Tan Gazetesi'dir. Bu nedenle, "Tan Olayları" diye bilinen olaylar zincirinin başlangıcına, Tan gazetesinin kuruluşuna dönerek, Sabiha Sertel'in bu gazetede çalışma yaşamını ele almak uygun olacaktır.

Tan gazetesi ilk olarak Celal Bayar'ın yönetiminde bulunan İş Bankası'nın desteğiyle kurulmuştur. Gazete aslında Halk Partisinin devletçilik politikasına kısmen karşı olan ve özel teşebbüsü ve girişimçiliği savunan görüşlerin propagandasını yapmak amacıyla yayın hayatına sokulmuştur. Ancak, gazete zarar edince satışa çıkarılmış ve 1934 yılında Halil Lütüf Dördüncü ve Zekeriya Sertel gazeteyi devralmış ve Ahmet Emin Yalman ortak edilerek, Yalman Gaze-

(1) Tan Gazetesi, 29.11.1945,

(2) S. Sertel, 1987, a.g.e., s. 296-302.

tenin Başyazarlığını da üstlenmiştir.

Bu yayın organı, çok değişik fikri yapıya sahip yazarları bünyesinde barındırmaktadır. Refik Halik, Cevat ulunay, Burhan Felek, Ömer Rıza gibi isimlerden oluşan yazar kadrosuna, "Son Posta" da konulan yazı yazma yasağı kalkmış olan Sabiha Sertel'de katılmıştır.

Ancak zaman içerisinde Zekeriya Sertel ile Ahmet Emin Yalman arasında başgösteren fikir ayrılığı, Yalman'ın Gazeteden ayrılmasına yol açmış ve kapatılınca kadar Sertel'lerin fikir ve görüş açıları doğrultusunda yayın hayatına devam etmiştir (1).

Sabiha Sertel "Görüşler" köşesinden yazdığı yazılarında, dönemin tek parti iktidarı ve uygulamalarını oldukça sert ve cesur bir üslupla eleştirmiş, çok partili demokratik yaşama geçiş için mücadele vermiştir.

Yazıları iktidar yöneticilerinin olduğu kadar, iktidar yanlısı gazete ve dergilerin tanınmış yazar ve gazetecilerinin tepkisine yolaçmış, bu yazarlarla özellikle 1945'lerde köşesinden zaman zaman polemige girmiştir. Demokrasi kavramı ve inkılapçılık niteliği üzerine Hüseyin Cahid Yalçın'a cevaben yazmış olduğu yazılardan aşağıya alınmış olan pasajlar, aynı zamanda Sertel'in düşünce yapısı olduğu kadar üslubu hakkında da fikir vermektedir.

"Bay Hüseyin Cahid Yalçın, dünyada bir inkılap hareketini mevcut olduğuna kani değildir. Bu hususta üç büyük devleti ele alıyor. Amerika, İngiltere, Sovyet Rusya. Amerikadan bahsederken, dünyanın bu en büyük ve en kuvvetli devletinde bir inkılap müşahede etmiyoruz diyor.

Amerika dünyanın en kuvvetli liberal demokrasisine sahip bir devlettir. Demokrasi inkılabını yapmış ve bitirmiştir. Bugün orada mevcut olan iç mücadele, büyük sanayi krallarıyla amele arasındadır. Bütün dünyanın sosyal mücadelesi de işte ideolojik mahiyette olan bu mücadeledir. Hatta bu harbin en büyük vasfı bu ideolojik mücadelenin tamamıyla açığa vurulması ve sınıfların birbirlerine karşı açık cephe almalarıdır" (2).

(1) Z. Sertel, a.g.e., s. 209-212.

(2) S. Sertel, Görüşler: "İnkılapçı Hüviyet Ne Demektir?" Tan Gazetesi 23 Kasım 1945.

Hüseyin Cahid'in Tanin'de "Hükümette İnkılapçılık" başlığı altında yazdığı yazısında "Sertel'in ne geniş bir demokrasi ne de Roosevelt'in dört hürriyeti ile tatmin edilemeyeceğini" söylemesi üzerine Yalçın'a cevaben konu hakkındaki fikirlerine açıklık getiren şu yazıyı yazmıştır.

"Şimdi Cahit Beyin beni niçin anlamadığını öğrenmek kolaylaşıyor. Çünkü ben inkılap kelimesini ihtilal mukabili olarak kullanmıyorum. Ve hiçbir içtimaiyat kitabı inkılap kelimesini ihtilal mukabili kullanmaz. Dünkü yazımda da benim içtimai inkılabı, silah, cebir ve zorla bir hükümet darbesi yapmak mahiyetinde anlamadığımı yazmıştım. Fakat Bay Yalçın'a göre garp memleketlerindeki inkılapçılar demokrasi aleyhtarındırlar, bunlar müfrit bir sosyalizm veya komünizm isterler. Bay Yalçın'ın bu hususta ilmi bir mütalaa yürüttüğüne değil, siyasi bir izah yaptığına inanmak daha doğru olur. Çünkü dünyanın her tarafında sosyalistler de, komünistler de demokrasi isterler. Ancak bu demokrasinin gerçekleştirilmesi hakkında aralarında prensip ve metod farkları vardır" (1).

Nazi Almanyâ'sının Faşist rejimini son derece sert ve katı bir tavırla eleştiren Sertel, yazılarında Türk Hükümetinin uygulamalarının da bu rejimin etkisi altında kaldığı iddialarına yazılarında yer verince, Uskit gazetesi sahiplerinden Hakkı tarık Us'la polemige girmiştir. Hatta bu yazıları kendi ifadesine göre, Göbbels'in dahi sert tepkisine yol açmıştır (2).

Yine Necmettin Sadak'la giriştiği polemikte Sadak'ın komünist rejim propagandası yaptığı eleştirilerine muhatap kalmış, cevap verdiği yazılarında kendisine yöneltilen eleştirileri reddederek, amacının kendi bakış açısından gerçek anlamda demokratik bir rejimin kurulması olduğunu vurgulamaya çalışmıştır (3).

Sabiha Sertel'in savunduğu fikirleri nedeniyle yazıları sık sık da Gazetenin faaliyetten alıkonulmasıyla ve yazı yazmaktan men edilmesiyle sonuçlanmıştır.

(1) S. Sertel, Görüşler: "Hükümette İnkılapçılık" Tan Gazetesi 24 Kasım 1945.

(2) S. Sertel, 1987, a.g.e., s. 273.

(3) S. Sertel, 1987, a.g.e., s. 272-287.

Ayrıca Bkz, "Görüşler: Zincirli Hürriyet", Tan Gazetesi, 7 Kasım 1945.

1941 yılında Tan gazetesinin kapatılması sonrasında, Ahmet Emin Yalman'ın gazetenin açılışını yalnızca bir Sertel, Sabiha Sertel'in gazete yazı yazması şartına bağla olarak sağlayabilmesi, Sabiha Sertel'in gazetecilik yönünün etkinliği hakkında fikir vermesi açısından oldukça ilginçtir (1).

Yine faşizmin teorik esaslarını ve Hükümetin milliyetçilik politikasını eleştiren bir dizi makalesi ikinci kez, yazarlıktan alıkonulmasına yol açmıştır. Üçüncü kez yazı yazmaktan alıkonulması ise birinci ve ikinci dünya savaşlarının temelinde yatan tarihsel ve ekonomik nedenlerle birlikte emperyalist sömürgeci sistemin eleştiren bir yazı nedeniyle olmuştur. Sözünü ettiğimiz bu yazısı nedeniyle bir yıllık süre için yazı yazması engellenmiştir.

Sertel'in Tan gazetesindeki yazıları daha çok siyasi niteliklidir. Tek Parti Döneminin iç ve dış politikasını, demokratik rejimin temel norm ve değerleriyle bağdaşmadığı savuyla eleştiren Sertel, demokrasi kavramına (2) eğitim ve kültür politikası (3) fikir ve vicdan özgürlüğü (4) basın özgürlüğü (5) gibi konulara yazılarından ağırlıkla yer vermiştir.

Yazılarında savunduğu fikirleri ile sürekli olarak tepki yaratan Sertel'in son kez 3 Aralık 1945'de "Muafakatın Feryadı" başlıklı yazısının yayımlandığı gün, Hüseyin Cahid'in "Tanin" de "Kalkın Ey Ehli Vatan" başlıklı yazısı yayımlanmıştır. Hüseyin Cahid söz konusu yazısında, Sertel'in görüşlerinin aslında komünist ideolojinin Türkiye'de yaygın ve geçerli kılınmasını amaçladığı iddiasıyla, kamuoyunu vatan cephesi adı altında birlik olmaya çağırarak, Sabiha Sertel'in "Zincirli Hürriyet" yazısındaki görüşlerinden alıntılar yaparak "Bunları susturmak için cevap vermek Hükümete düşmez. söz eli kalem tutan gazetecilerin ve hür vatandaşlarındır" (6) demektedir.

(1) S. Sertel, 1987, a.g.e., s. 220-221

(2) S. Sertel, "Görüşler: Centilmen Bir Demokrat", Tan Gazetesi, 14 Ekim 1945

(3) S. Sertel, "Görüşler: Birleşmiş Milletler Terbiye Konferansı ve Hasan Ali Yücel", Tan Gazetesi, 20 Kasım 1945.

(4) S. Sertel, "Görüşler: Vay Hain Vay", Tan Gazetesi, 9 Ekim 1945.

(5) S. Sertel, "Görüşler: Halk ve Politika" Tan Gazetesi, 13 Eylül 1945.

S. Sertel, "Görüşler: Bu Devrin İbret ve Meşveret Gazeteleri", Tan Gazetesi, 1 Aralık 1945.

(6) Bkz. Hüseyin Cahid Yalçın, "Kalkın Ey Ehli Vatan" , Tan Gazetesi 3 Aralık 1945

Sertel'e göre bu yazı bir çağrı olmuştur (3). Ve 4 aralık 1945 günü Tan matbaası öğrenci ve halktan bazı kişilerin katıldığı bir grup tarafından basılarak matbaa tümüyle tahrib edilmiştir.

4 Aralık 1945 günü, Sabiha Sertel son olarak Tan gazetesinde demokrasi ve basının rolü konusunu ele alan "Gazeteden Değil Umumi Efkârdan Korkmalı" başlıklı aşağıdaki yazısını yayınlamıştır.

Bu yazı, gerek Tan gazetesinde gerekse, Türkiye'de yazdığı son yazı olmuştur.

"İstanbul Halk Partisi Reisi hükümet gazetelerini davet ederek bunlarla yaptığı bir içtimada, gazetecilere muhalif gazetelerle mücadele etmeleri tavsiyesinde bulunmuş. Bu hareket iktidar mevkiinde bulunan bir partinin muhalefettğin korkusunu ifade eder. Demokratik bir memlekette muhalefet, münakaşa, adi ahvaldendir. Sevildiğinden emin bir parti buna karşı tedbir almaya lüzum görmez. Ancak seçim zamanlarında muhalif veya muvafık umum partiler arasında bir mücadele başlar ki, bu devirlerde her parti bir propaganda ve aksi propaganda cihazını kuvvetlendirmeye lüzum görür. Umumi seçim bir buçuk sene sonraya talik edildiğine göre Halk Partisinin muhalif gazetelere karşı şimdiden partili gazeteleri vazifeye çağırması, muhalefet organlarının çoğalması, yeni bir partinin kurulacağı havadişleri karşısında seferberlik ilan etmesi, ancak kendine güvenemediğine delalet eder. Gazete, ancak fikrin mümessilidir. Eğer halk bu fikirleri benimsiyorsa, eğer kendi menfaatlerini müdafaa ettiğine inanıyorsa gazeteyi tutar, aksi takdirde hiç bir gazetenin hiç bir fikrin halkı arkasından sürüklemesine imkan yoktur. Parti doğrudan doğruya bir sınıfın mümessilidir. Bütün halkı temsil eden bir parti, muhakkak surette bir sınıf hesabına diğer sınıfları ihmal etmeye mecburdur. Parti hangi sınıfı temsil ediyorsa o sınıf partinin etrafında toplanır. Bunun içindir ki iktidarda bulunan bir parti bir sınıfa dayanan rakibini atmak ekseriyeti etrafına kazanmakla yenebilir. Bu partiyi neşriyatta zayıflatmak bahis mevzuu olamaz. Neşriyat eğer halkın arzularını ifade ediyorsa tesir yapar, eğer halkın düşüncesine ve menfaatlerine aykırı ise kendi kendine erir gider. Tatlı vaadlere halk ancak bir zaman için inanır. Mevcut muhalefet gazetesine veya çıkacak olanlarına karşı partili gazetelerin koparacağı

(1) S. Sertel, 1987, a.g.e., s. 306.

gürültü ve kıyamet, halkı ne aldatmaya ve ne de şaşırtmaya kafidir. Gazeteden değil, umumi efkardan korkmalıdır." (1).

Sabiha Sertel'in gazetecilik yaşamını seçmesi ve meslek hayatında sürdürdüğü çizgisinde, çocukluğu ve aile yaşamının getirdiği şartların bir başlangıç oluşturduğu kendi anlatımından yola çıkarak belirlenebilir.

Annesi ile babasının küçük yaşta iken boşanmaları ve annesinin tüm maddi imkansızlıklara karşı, çocuklarının eğitimi üzerine gösterdiği hassasiyet ve direnmek zorunda kaldığı olumsuz toplumsal şartlar başlangıçta tam anlamıyla bilimsel ve eğitimsel bir temele dayanmasa da içgüdüsel olarak Sertel'in kadın hakları ve cins ayrımı konusunda belirli bir fikri temele sahip olmasına yol açmıştır (2).

Daha sonraları Zekeriya Sertel'le evlenmesi ve sürekli olarak dönemin aydın ve yazar kadrosu ile içiçe geçirdiği günler, daha sonra Amerika'da tahsili de yapacağı sosyoloji ilmine yönelmesine etkili olduğu gibi toplumcu bakış çizgisi ve felsefesinin oluşmasına da etkili olmuştur denebilir.

Sabiha Sertel'in gazeteciliğe başladığı Büyük Mecmuada yazılarında belirttiğimiz yönlendirmenin ışığında kadın hakları üzerinde yazılar yazmaya başlamıştır.

Sertel'in Amerika'da sosyoloji eğitimi gördüğü sıralarda Marksist felsefeye ilgi duyması, sosyal ve ekonomik olaylara bakış açısını derinden etkilemiş ve gazetecilik yaşamında ele aldığı konuları bu ideolojinin perspektifinden yorumlamasına yol açmıştır.

Kautski'den "Sınıf kavgası", Adoretski'den "diyalektik meteryalizm", "1936 Sovyet Anayasası", Lenin'den "Harp ve Sosyalizm", August Bebel'den "Kadın ve Sosyalizm" gibi sosyalist felsefenin temel eserlerini de Türkçeye çeviren (3) Sabiha Sertel'in gazetecilik yaşamı, sürekli bir mücadele ve fikir

(1) S. Sertel, "Görüşler: Gazeteden Değil, Umumi Efkardan Korkmalı" Tan Gazetesi, 4 Aralık 1945.

(2) S. Sertel, 1987, a.g.e., s. 19-21.

(3) S. Sertel, 1987, a.g.e., s. 168.

savaşı içinde geçmiştir.

Başlangıçta kadın hakları konusunun yazılarında ağırlık kazandığı belirtilen Sertel, "Resimli Ay" dergisinde yayınladığı yazılarının günümüzde dahi güncelliğini koruyan tartışması yapılan noktalara değinmesi Sertel'in o yıllara göre ne denli bir geniş fikri yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin 1929 yılında Berlin'de toplanan Kadınlar Kongresi üzerine yazmış olduğu bir yazısında feminizm konusunu ele alarak, feminizmin kadınla erkek yani cinsler arasında eşitlik kavgası olmadığını, temelde kadının toplum içindeki yeri ve dini, sosyal, ekonomik ve ahlaki değer yargıları ve müesseselerle olan ilişkilerini yönlendiren bir dava olduğu fikrini savunmuştur. Yani feminizme bir ütopye olarak değil, ilişkiler ve değerler sistemi içerisinde bilimsel bir mücadele yöntemi olarak değer verdiğini vurgulamıştır ve yine kadın sorununun temelinde yatan ana sorununun çarpık ekonomik ve sosyal ilişkiler düzeninin olduğunu savunmuştur (1).

Kadın sorununun dışında, Sertel'in ele aldığı konular daha çok siyasi ve sosyal olaylarla gelişmeler ve onların yorumu üzerinde olmuştur.

Gerek gazeteci, gerekse "kadın" gazeteci olarak Sertel'in en ilgi çekici özelliği kuşkusuz, siyaset ve sosyoloji ağırlıklı bir alanda, dönemi için oldukça cesur ve etkili bir kalem olmasıdır.

Tek parti döneminin uygulamalarına sosyal haklar açısından olduğu kadar, basın özgürlüğü yönünden de en sert eleştiriler getirmekten kaçınmayan Sertel, sahip olduğu demokrasi anlayışının işlerlik kazanması amacıyla sürekli bir mücadele içerisinde olmuştur.

Sabiha Sertel, gerek ilgi alanının yoğunlaştığı konular, gerekse olayları ele alış ve yorumlayış biçimi olarak belirli bir ideolojinin izlerini taşımakla birlikte, çağdaş gazeteciliğimiz ve özellikle kadın gazeteciler arasında önemi inkâr edilemeyecek bir konuma sahiptir.

(1) S. Sertel, "Kadınlar Kongresi Bize Neler Öğretiyor?" Resimli Ay, Ağustos 1929, s. 6-7

3. İFFET HALİM ORUZ

A. Biyografi

1904 yılında İstanbul'da doğdu. Erenköy Kız Lisesini bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesinden mezun oldu. 1912'de şiir yazmaya başlayan İffet Halim Oruz, gazetecilik yaşamına 1924 yılında Diyarbakır'da Halk Sesi gazetesine yazdığı makalelerle başladı. 1930-1933 yılları arasında Hakimiyeti Milliye (Ulus) gazetesi kadın sütununda kadın hakları ile ilgili yazılar yazdı. 1947 yılında kadın gazetesini yayınlayan İffet Halim Oruz'un şiir kitapları da yayınlanmıştır. (1)

B. İffet Halim Oruz'un Yazılarında Genel Nitelik

Yazım hayatımızda kadın hakları savunucusu niteliği ile göze çarpan İffet Halim Oruz'un bu tür bir çizgiyi benimsemi olmasında kuşkusuz içinde yetişmiş olduğu aile ortamını ve ailenin kültür seviyesinin oldukça önemli bir yeri vardır.

Annesinin Hukuk-u Nisvan cemiyetinde bulunması nedeniyle küçük yaşlardan itibaren kadın haklarının savunucusu olmuştur (2).

Oruz'un doğduğu yıllar, Osmanlı Devletinin en çalkantılı dönemlerini teşkil etmekte ve sivil aydınların yanında toplumda görülen ilerici hareketin itici gücü olarak asker kesim ön plana çıkmaktadır. Nitekim kendi deyişi ile onun kuşağı, II. Meşrutiyet, 31 Mart Olayı, Balkan Savaşı ve Mağlubiyeti, Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Zaferi ve sonunda Türkiye'nin İhtilaf devletleri tarafından işgali ve Kurtuluş Savaşı ile 1919 tarihine kadar karşı karşıya kalmıştır (3).

İşte böyle bir ortamda kadın hakları savunuculuğunu yapan Oruz'un yaşadığı dönem için oldukça ileri sayılabilecek bu görüşlerin ve kültür birikiminin oluşmasında, İstanbul'un işgali sırasında Kuvay-ı Milliyecileri destekleyen, kaçmalarına yardım eden bir babanın (4) ve aristokrat yapılı bir aile

(1) İffet Halim Oruz, Kışın Bahar, İstanbul, Çolaköğlu Matbaası, 1965, (s. Arka Kapak).

(2) İ. Halim Oruz, Atatürk Döneminde Türkiye'de Kadın Devrimi, İstanbul: Gül Matbaası, 1986, s. 12.

(3) İ. Halim Oruz, 1986, a.g.e., s. 21

(4) Aynı

gelenegi içinde yetişmiş olmasının önemli bir payı bulunmaktadır.

Bunun yanında aile içinde edebiyatla ilgilenenlerin bulunması Oruz'un edebiyatçı yönünün gelişmesine de neden olmuştur.

Kendi anlatımıyla Oruz çok küçük yaşlarda şiir yazmaya başlamış, ancak daha sonraları ilgi alanını yine yetiştigi dönem için oldukça önemli sayılabilecek bir eğitim görmesi ve annesinin Hukuku Nisvan üyesi olmasının da etkisiyle daha çok kadın haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelmiştir.

Yazar, 1927 yılında asker olan eşinin görevi nedeniyle bulunduğu Diyarbakır'da, Nezihe Muhittin tarafından 7 Şubat 1924 tarihinde kurulan Türk Kadınlar Birliğinin ilk şubesini açmıştır ve ilk yazılarını bu ilde "Halk Sesi" adlı gazetesinde yayınlamıştır (1).

Cumhuriyetin ilk yıllarını toplumsal şartları ve Osmanlı toplumu ve aile gelenegi içinde kadının konumu düşünüldüğünde İffet Halim Oruz'un böylesi bir konuya yönelerek savaşım vermesi aslında O'nun ne denli ilerici bir düşünce yapısına sahip olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

Oruz, 1924 sonrasında bu çalışmalarını yine dönemin, bu konuya ilgi gösteren ve önde gelen yazarlarıyla da ortak bir çaba içinde girerek, Atatürk'ün kadın haklarını yasal statüye kavuşturma ve geliştirme yönündeki girişimlerini gerçekleştirme çalışmalarına da katılmıştır.

İffet Halim Oruz'un daha sonraları 1930-1933 yılları arasında "Hakimiyet-i Milliye"(Ulus) gazetesinde makalelerinin yayınlandığını görüyoruz. Bu yazılarda da ele alınan temel konu kadın hakları olmuştur (2).

(1) İ. Halim Oruz, 1986, a.g.e., s. 27

(2) İffet Halim Oruz ile 14 Aralık 1987 tarihinde yapılan görüşmeden.

C- Gazete ve Dergilerde İffet Halim Oruz'un Yazı ve Yorumları

a) Kadın Gazetesi ve İffet Halim Oruz

Yazarın yoğun biçimde gazetecilik yaşamına girmesi ise Mart 1947'de yayımlamaya başladığı sahibi olduğu, ileriki yıllarda ise Başyazarlığını yaptığı "Kadın Gazetesi", ile başladığını söylemek mümkündür. Mart 1970 tarihli dergide Oruz, kadın dergisinin yayınlanma amacını ve kadın hakları konusuna bakış açısını şu şekilde vermektedir (1).

"Düşünüyorduk ki, kadınlığa ve davalarına hitap edecek bu basın aracının süsü, boyası olmasın, çıplak varlığı ile ve içindeki açık seçik amaçları ile kolayca okunuversin. Böylesi kadın gazeteleri vardı uyga alemde.... Onun için adını "Kadın Gazetesi" olarak seçmiştik ve gazete olarak yayınlamıştı.

Neydi amaçları, Kadın Gazetesinin?

Eşitliklerin kanun kitaplarında kalıverdiğini mi düşünüyorduk, yoksa tek partinin, elindeki bütün seçim gücü ile, Atatürk'ün T.B.M.M. ne aday göstererek gönderdiği, ilk 17 kadın milletvekilinin 9 kadına indirilmesine mi gocunuyorduk. Bir de şu durum meydana gelmişti. Çok partili rejime geçerken, teşkilatı zayıflatılmış Türk Kadınının, elindeki seçme seçilme hakkında rağmen bir oyuncak gibi siyasetçilerin elinde oynatılması olayı ortaya çıkmıştı ki dikkatle üzerinde durulacak sorundu.

Cahili eğitmek, okumuşu kültürlü yapmak ve kör taklitçinin gözünü açmak gerekiyordu.

İşte Kadın Gazetesi yayınlanırken bütün bu davaların hepsi vardı. Dahası da vardı. Türk kadını kendi idealci sesine fazla rağbet de göstermemişti.

Çünkü "Kadın Gazetesi" bir yaldızlı kap değil, bir demir leb- lebi idi, kolay yutulamazdı. Kolay yutulmamasını isteyen sosyal ve siyasetçi güçler de vardı.

Köylü kadın okuyamazdı.

Kentli kadının evcil bölümü fazla ilgilenmeye vakit bulamazdı.

Salon takımı böylesine bir gazeteyi beğenmezdi. Siyasetçi kadınlar ise, alabildiğine herkesi bir yöne çekiyordu.

Bütün bu sert ortamda "Kadın" ın basın tarihimizde bir örneği görülmediği şekilde 24. yıla ulaşması, dikkat çekicidir.

Vakia bizler de çıplak idealciliğimizden bir dönüş yapmış bulunuyoruz. Kadın günün birinde süslü bir kılıfa bürünerek dergi haline gelmiştir. Ama ne davalarından vazgeçmiş ne çıplak kadın fotoğrafı satışına girişmiş, ne de günlük politikanın polemğine katılmıştır. Böylece 1947 tarihinde çizüğü yol üze-

(1) İffet Halim Oruz "Kadın Niçin Yayınlandı?" Kadın Gazetesi, 1 Mart 1970 s.1

rinde yürüyor.

Bağımsız taklitçilikten çekimser ve bir basın aracını ticaret metayı yapmaktan daima uzak kalmıştır. Ayracı uzun yıllar içinde Orta doğun kadınlığına örnek olabilecek Türk kadınlığının sesini duyurmaya savaşmış, Kıbrıs'taki Türk analarına hitabı bir ödev bilmiş, çıkardığı yabancı dildeki özel sayılarla dünya kadınlığına Türk kadınlığını tanıtmaya uğraşmıştır.

Saydığımız davalara, yıllarca çaba harcamanın elbet bir verimi olacaktır ve "Kadın Dergisi" nin sesi yalnız tarih sayfalarında gömülü kalmayacaktır.

Oruz'un dergisi ve yazıları içerik olarak ele alındığında en belirgin niteliğinin Atatürk devrim ve ideallerine bağlı kalarak Türk Kadının çağdaş bir toplumsal kimliğe ve görünümüne ulaşması çabası olduğu ortaya çıkmaktadır.

Derginin 16. yılına girerken yazmış olduğu bir yazısından alınan aşağıdaki satırlar yazarın görüşleri hakkında fikir verici niteliktedir.

"Sevgili okuyucu, Bu memlekette demokratik rejimin kadın haklarını ve Atatürk'ün bize açtığı ışıklı yolu alt üst ettiği şu günler içinde sizinle dertleşecek çok konular olduğunu öncelikle açıklarız.

Toplum mu, yoksa bu toplumun yarı parçası olan kadınlık mı sorumlu. Kolay denemez. Kadınlar Cemiyetinin nimetlerinden kültürel alanda gereği kadar faydalanmışlardır da, bu gücü teşkilatlı olarak kullanmasını bilememişlerdir" (1).

Oruz'un kadın haklarına bakış açısında, bu hakların Türk halkının toplumsal yaşam geleneğini büyük ölçüde etkileyen ve denetim altına alan dini esaslarla ve tarihten gelen örf ve adetlerle de çelişmeyeceğini özellikle vurguladığı görülmektedir. "Cumhuriyet ve Türk Kadını" başlıklı yazısı bu görüşlerini açıklayan ilginç bir örnektir.

"Türkiye Cumhuriyetinin 54. yılına ulaşırken Türk kadının bu dönemde geçirdiği aşamayı gözönünde tutarak Büyük Atamızı minnetle ve rahmetle anmak vatandaşlık ödevidir. Atatürk, kadın devrimini bu kutsal varlığın yapısına dayanarak ele almış, onun içinde başarı elde etmiştir.

(1) İ. Halim Oruz, "Onaltıncı Yıl", Kadın Gazetesi, 10 Mart 1962, s. 3

Yoksa, İslamın ve Türklüğün büyük felsefesini yozlaştıran ve yobaşlaştıran anlayışla bu davaya ve başarıya ulaşmak mümkün olmazdı.

Türk tarihindeki devlet yönetiminin Hatun, Hakan eliyle yürütülmesine, köylü ninenin Türk toprağını avuçları ile yoğurmasına ve Türk kadın mücahitlere dayanılmasa, İslamiyetin, Cennet Anaların Ayakları Altındadır felsefesine yer verilmese, hiç bu büyük dava kazanılabilir miydi?

Eğer günümüzde bu büyük görüşün değerini yanlış ölçenler varsa uyarmak bize düşer. Zira kadın ne bir süs bebeği, ne de yobazın oyuncağıdır" (1).

Yine aynı konuda "Kadın Düşmanlığı" başlığıyla yayımlanmış yazısı da bu görüşlerini yinelemektedir (2).

Yukarıda sözünü ettiğimiz konuların yanında, Oruz'un kadın eğitim ve kültür düzeyinin yükseltilmesi, çalışma yaşamında olması gereken yeri, alması konularında da değindiği dikkat çekmektedir.

"En geri sandığımız kırsal bölgelerde bile bu kadın, evinin nafakasını sağlarken, tarım alanında en güçlü üretici olarak Türk toplumuna yüz yıllar boyunca katkıda bulunmuş, memleket, sanayi hareketine de yönelince işçi kesiminde gene en verimli varlığımız olarak yurda hizmet etmiştir.

Kadınlığımız başka memleketlerle ölçülürse, kendi düzeyindeki toplumlara oranla her çeşit meslekte hem üstünlük hem de çoğunluk göstermiştir. Eğer şimdiki nüfus artışına göre eğitimde gericilik varsa, bu suç onun değil, memleket idarecilerinindir.

Çarşafa, ilk eğitimden uzaklaştırılmaya kadınlığımızı itele-yenler bilmelidirler ki, bu kişisel yararların karşısında kadınlığımız silkinmesini bilecektir" (3).

Oruz yine aynı Dergideki baş yazılarında ise, güncel olaylara, toplumsal sorunlara değinmiştir (4).

(1) İ. Halim Oruz, "Cumhuriyet ve Türk Kadını", Kadın Gazetesi, Y. 31, S.1105 Ekim 1977, s.5

(2) İ. Halim Oruz, "Kadın Gözüyle: Kadın Düşmanlığı", Kadın Gazetesi, Y.24, S. 1016, Mayıs 1970 s.2

(3) İ. Halim Oruz, "31 Yılında Türk Kadınlığının Tablosu", Kadın Gazetesi, Mart 1978, s.5

(4) İ. Halim Oruz, "Güncel Konular", Kadın Gazetesi, S.1103, Ağustos 1977,s.3

İ. Halim Oruz, "Kadın Gözüyle: İETT Grevinin Düşündürdükleri", Kadın Gazetesi, S. 1103, Ağustos 1977, s. 5

İ. Halim Oruz, "Üzüntülü Bir Ay", Kadın Gazetesi, S. 1022, Kasım 1970 s.3

4. HASENE ILGAZ

A. Biyografi:

1904 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul Öğretmen Okulundan 1919-1920 döneminde mezun oldu.

"Ulus", "Vakit", "Yeni İstanbul" Gazetelerinin yanında Akgün, Çorum, Hürsöz, Adana, Hatay gibi yerel gazetelerde yazıları yayınlandı. "Kadın", "Türk Çocuğu", "Yeşilay" ve "Çocuk" dergilerinden başka "Yeni Yaşantı", Eflatun, Tarih ve Edebiyat dergilerine de yazılar yazmıştır. Bir eğitimci yazar olan Hasene Ilgaz 7. ve 8. dönemlerde, Hatay ve Çorum Milletvekilliği yapmıştır (1).

B. Hasene Ilgaz'ın Yazılarında Genel Nitelik

Hasene Ilgaz'ın babası Fevzi Bey Babıali Sadret Muktubi Kalemi Hulasasından olup, II. Meşrutiyet dönemi özgürlük hareketlerine katılmıştır.

Cumhuriyet Dönemi'nde Kastamonu Milletvekili seçilmiş ancak hastalığı nedeniyle gidememiştir. (2).

Annesi ise Balkan Harbi sırasında cephe gerisi hizmetlerde bilfiil çalışmıştır. Ailenin sosyal ve siyasi olaylar içindeki bu etkin konumu, kuşkusuz Hasene Ilgaz'ın eğitim ve öğretiminde olduğu kadar yaşamı boyunca sürdürdüğü çok yanlı ve kapsamlı çizgisinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır.

Gerçekten de Ilgaz'ın çalışma alanı ele alındığı zaman gazeteciliğinin yanında eğitimci, idareci, milletvekili, pekçok kamu yararına çalışan derneğin başkanı ya da üyesi olarak çok renkli ve çeşitli bir tablo sergilediği görülmektedir.

Bu bölümde çalışmanın konusu itibarıyla gazetecilik yönü ağırlıklı olarak incelenecektir.

(1) Hasene Ilgaz ile 18 Aralık 1987 tarihinde yapılan görüşmeden.

(2) Aynı.

C. Gazete ve Dergilerde Hasene Ilgaz'ın Yazı ve Yorumları

a) Yerel Gazetelerde Hasene Ilgaz.

Hasene Ilgaz gazeteciliğe ilk kez, 1932 yılında Giresun'da yayınlanan "Akgün" gazetesinde başlamıştır. O tarihlerde aynı zamanda İstanbul Şehr-i Eminî Halkevi Reisi olan Ilgaz'ın Akgün'deki yazılarında eğitimci yönü ağır basmaktadır.

Bunun yanında, yine yazılarında, yeni Türk devletinin genç kuşağına hakim olan ilerici, devrimci ve milliyetçi duygularla, Atatürk devrimlerinin topluma malolması yönündeki idealist görüşlerini pek çok değişik konu vesilesiyle sergilemeye çalıştığı görülmektedir (1).

1943 yılında 7. Dönem Hatay Milletvekili olarak T.B.M.M.'ne giren Hasene Ilgaz, 8. dönem de bu görevini bu kez Çorum Milletvekili olarak sürdürmüştür.

Ilgaz milletvekilliği sırasında yapmış olduğu seyahatlerinde, gittiği il veya ilçelerde yayınlanan yerel gazetelere (2) de yazılar yazarak bir taraftan gazetecilik mesleğine de devam etmiştir. Çorum milletvekili iken ise Çorum Gazetesini idare ederek başyazarlığını yapmıştır.

Ancak, Ilgaz Çorum Milletvekilliği sırasında yalnızca Çorum Gazetesinde değil, pek değişik yayın organına, hatta meslek kuruluşlarının yayın organlarına dahi sosyal ve kültürel konularda görüşlerini anlatan yazılar yazmıştır.

Aylık bir işçi gazetesine yazmış olduğu yazıdan aşağıya aldığımız bölümler bu konudaki düşüncelerini belirtmesi açısından ilginçtir.

(1) H. Ilgaz, "Duyuruşlar; 1: 14. Cumhuriyet Bayramında İstanbul", Akgün Gazetesi, 30 Ekim 1937.

(2) H. Ilgaz, "Yapıcı Tenkit ve Vazifelerimiz, Ertuğrul Gazetesi-Bilecik, Yıl 1, 18 Nisan 1949.

"..... Bunun için memleket sanayiinde mühim bir mevki tutan işçi gruplarını biraraya toplamak buralarda işçi topluluğu için her ileri sürülen fikirleri dikkat ve ehemmiyetle incelemek, alakalanmak kendi aralarında yapılacak işleri düzenlemek ve yapılamayan işleri de büyüklerden veya kanun yollarından beklemek en tabii ve doğru bir yoldur. İşte işçilerimizin her türlü siyasi akışlardan uzak olarak İşçi Sendikalarının kurulmasını, yaşamasını bunun için istedik. Bunun için kurduk..." (1).

1948 yılında milletvekili olarak Kıbrıs'a giden Hasene Ilgaz Kıbrıs sorununa değinen bir kadın gazeteci olarak, bu sorun üzerine hassasiyetle eğilmiş ve Kıbrıs'la ilgili ulusal çıkarlarımızın korunması yolundaki görüşlerini çeşitli yayın organları (2) ve Kıbrıs'ta yayımlanan Hürsöz Gazetesinde okurlarına aktarmıştır (3).

b) Yeni İstanbul Gazetesinde Hasene Ilgaz.

Hasene Ilgaz, 1955-1960 yılları arasında Yeni İstanbul Gazetesinde değişik türden sosyal sorunlara eğilmiştir. Hasene Ilgaz'ın yazılarında yine eğitimci yönünün getirdiği bakış açısıyla, çocuk sorununa eğilerek, çocuk doğum ve ölüm oranları (4), kimsesiz çocuklar (5), çocuk eğitimi (6) genel eğitim politikası (7) gibi konuların yanısıra, kadın sorunları yine ka-

- (1) H. Ilgaz, "Sendikanın Yıldönümü Münasebetiyle" İşçi Sendikası, 7 Nisan 1948.
- (2) H. Ilgaz, "Kıbrıs Davasında İngiltere'nin Gafleti" Yeni İstanbul Gazetesi, 6 Temmuz 1955.
- (3) Hasene Ilgaz'la 18 Aralık 1987 Tarihinde Yapılan Görüşmeden.
- (4) H. Ilgaz, "Çocuk Doğum ve Ölüm Nisbetleri" Yeni İstanbul Gazetesi, 16 Şubat 1955.
- (5) H. Ilgaz, "İçtimai Meseleler: Kimsesiz Çocuklar İçin Bazı Düşünceler", Yeni İstanbul Gazetesi, 4 Mart 1958.
- (6) H. Ilgaz, "İsviçre Mektupları: Pestalazzi Köyü" Yeni İstanbul Gazetesi, 31 Mart 1957.
- (7) H. Ilgaz, "Günün Konusu: Vatandaşın Sadece Okuması Kafi Değildir", Yeni İstanbul Gazetesi, 26 Ocak 1960.

H. Ilgaz, "Maarif Meseleleri: Kışla Eğitimi ve 60 Milyon", Yeni İstanbul Gazetesi, 14 Şubat 1958

H. Ilgaz, "Teşekkür Edilmeyen Hizmet", Yeni İstanbul Gazetesi, 2 Şubat 1959.

H. Ilgaz, "Osmanlı İmparatorluğunda Maarif İşleri", Bakış, Nisan 1985.

dının çağdaşlığı (1) ekonomik politika ile ilgili yazılar yazmıştır.

Ilgaz, Yeni İstanbul'da yazdığı sıralarda Vakit Gazetesinde de yazıları yayımlanmıştır (2).

c) Kadın Gazetesi'nde: Hasene Ilgaz

Bu arada "Kadın Gazetesi" yayın hayatına devam ettiği sürece, derginin genel politikası çerçevesinde kadın hakları ve sorunları ile ilgili olarak yazıları da düzenli bir şekilde yayımlanmıştır. Kadının toplumdaki yeri ve Osmanlı gelenekçi toplum düzeninin kadına bakış açısını eleştirerek bu konudaki görüşlerini

"Filhakika Osmanlı İmparatorluğu zamanında yapılan baskı, kadını siyasi ve sosyal alandan söküp koparmış kadın günden güne toplumdan uzaklaştırılarak kafes ve peçe arkasında saklanmış ise de Anadoluya, köylere harem ve selamlık mefhumu girmemiştir...."
".....Kadınlığımıza yeni vazifeler yüklenmektedir. Bu vazife kağınlarla cepheye taşımaktan daha güçtür, çetindir. Çünkü çevremizde bulunanlarla teker teker meşgul olmak, işlemek, ikna etmek lazımdır....." (3)

Hasene Ilgaz gazetecilik yaşamını bugün ileri yaşıta bulunmasına rağmen ara vermeden sürdürmekte, çeşitli edebiyat sanat ve kültür dergilerine yazılar yazmaktadır.

1932 yılından bu yana aktif bir şekilde gazetecilik yaşamını sürdüren Hasene Ilgaz'ın genel olarak çalışmaları değerlendirildiğinde üç ana hususun ağırlık kazandığı görülmektedir.

(1) H. Ilgaz, "Meseleler: Dünya Kadınlar Konseyi Kongresi", Yeni İstanbul Gazetesi, 3 Mayıs 1960.

H. Ilgaz, "Günün Konuları: Devrim Kadını ve Çarşaf", Yeni İstanbul Gazetesi 10 Aralık 1958.

(2) H. Ilgaz, "Dertlerimiz: Hava Alanındaki Hademeler", Vakit Gazetesi, 10 Ocak 1956.

H. Ilgaz, "Dertlerimiz: Milli Maç", Vakit Gazetesi, 21 Şubat 1956.

(3) H. Ilgaz, "Olaylar Karşısında Kadın", Kadın Gazetesi, 10 mart 1962.

Başta, eğitimci olmasının etkisiyle genel eğitim ve kültür sorunları, korunmaya muhtaç çocuklar ve kadın hakları ile sorunları özel bir önemle eğildiği konulardır.

Ilgaz'ın ilgi çeken bir başka yönü de kamu yararına çalışan pekçok derneğin faaliyetine bizzat katılarak yöneticiliğini yapmış olmasıdır (1).

Kuşkusuz Hasene Ilgaz'ın T.B.M.M.'ne döneminin az sayıda temsilcilerinden biri olarak milletvekili sıfatıyla katılması, kadının siyasal yaşamdaki yeri açısından da kendi için olduğu kadar toplumumuz için de önemli bir aşama kabul edilmelidir.

Ilgaz, Meclis çalışmaları için görüşlerini Kadın Gazetezi Dergisinde şöyle ifade etmektedir.

"..... T.B.M.M.'de kadın daima başarı göstermiştir diyerek örnekler vermiş, bu toplumun bütün dert ve davalarında kadının çalışması üzerinde durarak, Millet Meclisine çok sayıda kadının katılmasını işaret etmiştir....." (2).

Ayrıca, T.B.M.M.'de teklifi kanunlaşan ilk kadın milletvekili olması da ilginç bir özelliğidir (3).

Görüldüğü gibi gazetecilik, milletvekilliği, eğitimcilik, idarecilik gibi pek çok niteliği birlikte taşıyan Hasene Ilgaz ele aldığı konuların çeşitliliği açısından da basın hayatımızın çok yönlü bir kişisi olmuştur.

5- ADVİYE FENİK

A. Biyografisi

1906 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul Edebiyat Fakültesi ve Brüksel İktisadi ve Mali İlimler Akademisinden mezun oldu (4).

(1) Bu konuda Bkz. H. Ilgaz, Atatürk'e 100. Yıl Armağanı, İstanbul Boğaziçi Yayınları, 1984, s. (Arka Kapak)

(2) H. Ilgaz, "Olaylar ve Kadın", Kadın Gazetesi, 10 Mart 1962.

(3) Hasene Ilgaz ile 18 Aralık 1987 tarihinde yapılan görüşmeden.

(4) Basın -Yayın Genel Müdürlüğü, Türk Basınında Kim Kimdir, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1977, s. 29.

1936 yılında Tan gazetesine giren Advie Fenik, 30 Nisan 1949 tarihinde "Zafer Gazetesi"nde muhabirliğe başlamıştır. Daha sonra aynı gazetede "Sarı Çizmeliden" adlı köşeden siyaset ve sosyal olaylar üzerine yazılar yazmaya başladı. "Zafer Gazetesi" nin 27 Mayıs 1960 tarihinde kapatılmasına kadar bu gazetede çalışma yaşamını sürdürmüştür (1).

B. Advie Fenik'in Yazılarında Genel Nitelik

1936 yılında Tan gazetesinde başlayan Advie Fenik, gazetecilik yaşamını Zafer Gazetesinde sürdürmüştür. Ankarada zengin bir kadro ile "Güneş Şirketi" tarafından çıkarılan Zafer Gazetesi Demokrat Partinin yayın organı niteliğindedir. 30 Nisan 1949 yılında yayın hayatına giren gazetenin imtiyaz sahibi ve başyazarı Mümtaz Faik Fenik'tir.

1960 ihtilalinden sonra kapanan gazete, 7 Ocak 1962 tarihinde yeniden yayınlanmaya başlamıştır.

Gazetenin yazarları arasında Ahmet Muhip Dranas, Hikmet Yazıcıoğlu, Fazıl Akça, Orhan Seyfi Orhon, Enver Behnan Şapolyo, Sabahattin Sirmen'le birlikte Advie Fenik de yer almaktadır (2).

Advie Fenik, yazılarında kullandığı esprili ve akıcı uslubu ile zamanında pek çok okurun ilgisini ayakta tutmayı başarabilmiş bir yazardır.

1.1.1955 tarihinde daha önce imzasız yayınlanan "Sarı Çizmeliden" adlı kendi köşesinden okurlarına seslenmeye başlayan Fenik, köşe yazılarında da yukarıda sözünü ettiğimiz güncel politik ve sosyal olaylara değinmiştir.

Örneğin bir yazısında sosyal düzeni eleştirirken, ekonomik gücü yüksek tabakadaki manevi değer yoksunluğu ve yozlaşma konusu ele alırken aşağıdaki görüşlere yer vermiştir.

(1) Bkz. Müzehher Vâ-nû, Bir Dönemin Tanıklığı, 2. Baskı, İstanbul: Cem Yayınevi, s. 193-198

(2) E.B. Şapolyo, a.g.e., s. 248.

".....Fakat şık giyinen, genç görünen, içki içen, kumar oynayan ve ahlak kayıtlarını biraz fazla geniş tutan insanların suçları, sosyeteye sığın mazeretlerdir. Üstelik sosyeteye kalkıp bir de "kibar muhit" deriz. Bunun kibarlığı neresinde? Suçlunun zengin, sefahatte hovarda, aşkta taşkın, israfa azgın olmasında mı? Rakı akşamcının, Visky sosyetenin içkisi! Eroin ile kokain köprü altı serserilerinden kibar salonlara geçtikten sonra sosyetenin keyfi....." (1).

Bu arada Fenik, muhabir olarak dış ülkelere yapmış olduğu gezilerinde edindiği izlenimlerini de okurlara aktarmıştır (2).

"Sarı Çizmeliden" köşesine bir müddet ara veren Fenik, 20 Ağustos 1957'de tekrar köşesinden fıkralarının yayımlamaya başlamıştır.

Yazar, ikinci kez başlarken duygularını aşağıdaki şekilde aktarmaktadır:

"Hakikaten zor iş! Neresinden başlayacaksınız? Nasıl başlayacaksınız? İşiniz yoksa düşünün bakalım. Bir de başlamak bitirmektir derler. Ama bitirmeyi zor kılan da başlamak değil mi?

İnsan seneler sonra tekrar yazı yazmaya başlarsa, müşkül-pesent de oluyor. O mevkuu ele al, yok olmaz, hafif kaçır. Hem okuyucu (günlerdir ilan ettiler. Yaza yaza bunu mu yazdı) der. Başka bir mevzu, o da pek ciddi. Başlarken bu kadar ciddisi de ağır kaçır. Hele hele birkaç gün geçsin, eski itiyat belki yerine gelir de iş kolaylaşır" (3).

Adviye Fenik, Zafer Gazetesi yayınına son verinceye kadar bu tarz yazılar yazmayı sürdürmüştür.

C. Gazetelerde Adviye Fenik'in Yazı ve Yorumları

a) Zafer Gazetesinde Adviye Fenik

Adviye Fenik'in Zafer Gazetesinde yayımlanan yazılarında, Demokrat Parti'nin genel politikasını destekleme ve propogandasını yapma niteliğinin ağır bastığı görülür.

(1) A. Fenik, "Sarı Çizmeliden: Sosyete", Zafer Gazetesi, 1 Ocak 1955.

(2) A. Fenik, "Pakistan Yolculuğu: 7", Zafer Gazetesi 18 Mart 1955.

(3) A. Fenik, "Sarı Çizmeliden: Başlamak", Zafer Gazetesi, 20 Ağustos 1957.

Aslında gazetede Demokrat Partinin yayın organı şeklinde faaliyetini sürdürmüştür. Adviye Fenik'in gazetenin sahibi ve başyazarı eşi ise 1950 seçimlerinde yine bu partiden adaylığını koyarak milletvekili seçilmiştir.

Fenik yazılarında, Demokrat Parti muhalefetteyken CHP iktidarının uygulamalarını en sert biçimde eleştirmiştir. Demokrat Partinin iktidarı devralmasından sonra da CHP muhalefetini eleştirmekten geri kalmamış ve iktidar partisinin genel politikasına arka çıkan görüşlerini yazılarında sıkça ifade etmiştir.

"Geçen yaz aylarında İzmir ve ilçelerinde söylediği nutuklarda halka "Size Cennetin anahtarlarını getirdim" diyen CHP Genel Başkanı, şimdi o cennetin anahtarlarını kendi partisine vermek için Ege ve havalisinde bulunuyorlar. Hatırlardadır, geçen yaz Sayın İnönü, Ege'de nutuklar söylerken muhalefet ve muvafakat gazeteleri arasında şiddetli münakaşalar olmuştu, muvafakat gazeteleri Sayın İnönünün Parti Genel Başkanı olarak değil, Devlet Reisi olarak dolaştıklarını iddia etmişlerdi. Şimdi vaziyet tamamen açığa çıkarılmış oluyor. Esasen Sayın İnönü demokrasi hareketleri başlıyalı beri, kendisinin ve partisinin propagandası için bir an dahi bu sıfattan kendilerine ayırmış değildir..... Temmuz beyannamesini neşrettiği sırada da Halk Partisi Başkanı olduğunu düşünmüş, böylece kendi partisine bir üstünlük ayırmak istemiştir. Şu halde muhalefetin parti başkanlığı ile devlet reisliği makamının muhakkak tefrik edilmesi lazım geldiği hakkında senelerden beri yaptığı mücadele pek yerinde imiş. İşte gün geldi ve çattı. Tam seçim devresinde yani en lüzumlu en kritik bir zamanda parti başkanlığı bütün haşmetiyle tekrar meydana çıktı. Vakıa bu hakikati bilmeyen yoktu. Fakat nedense, karşı taraf daima inkar ediyordu. Bugün ise, sarıh bir şekilde ikrar başlamış, İnönü geçen yazdan beri partisi için yaptığı üstü kapalı propagandayı tamamen açığa curmuştur" (1).

şeklinde yazdığı yazısı buna tipik bir örnek oluşturmaktadır.

Fenik'in iktidar politikasını eleştirirken, basın özgürlüğü (2) güncel sosyal sorunlara iktidarın ilgisizliği (3) muhalefete karşı takındığı antidemokratik tutum (4) gibi sosyal içerikli konulara da ağırlıkla yer verdiği gözlenmektedir

- (1) A. Fenik, "Şahıs Üzerine İnşa Edilen Siyaset", Zafer Gazetesi, 7 Mayıs 1950.
- (2) A. Fenik, "Matbuata Yeni Bir Baskı", Zafer Gazetesi, 4 Mart 1950.
- (3) A. Fenik, "Vatandaşın Günahı Neydi", Zafer Gazetesi, 6 Mayıs 1950.
- (4) A. Fenik, "Muhalefetin Hizmetleri Şiddet Değildir", Zafer Gazetesi, Mayıs 1950.

6- NEZİHE ARAZ

A. Biyografi

1922 yılında Konya'da doğdu. İlk, orta ve Yüksek öğrenimini Ankara'da yaptı. Dil Tarih Coğrafya Fakültesinde; Felsefe ve Psikoloji öğrenimi gördü. Gazeteciliğe 1950 yılında Son Saat Gazetesinde başladı. 1953 yılında Resimli Hayat Dergisinde yazıları yayımlanmaya başlayan Nezihe Araz, daha sonra Hayat Dergisi, Havadis, Yeni Sabah, Akşam, Yeni İstanbul, Güneş ve Milliyet gazetelerinde çalıştı.

Gazeteciliğin yanında Ansiklopedik yayınların yayımcılığı ve yapımcılığını da yapan Nezihe Araz'ın tiyatro eserleri de bulunmaktadır (1). Araz, aynı zamanda halen TRT Kurumu tarafından yayımlanan "Hanımlar Sizin İçin" programının metin yazarlığını da sürdürmektedir.

B. Nezihe Araz'ın Yazılarında Genel Nitelik

Gazeteciliğe 1950 yılında Son Saat Gazetesinde başladığını belirttiğimiz Nezihe Araz'ın yazılarını kendi deyimiyle iki türde ele almak mümkündür. Araştırma, röportaj ve dizi yazıları ile köşe yazıları (2).

Araştırma, röportaj ve dizi yazıları daha çok, eğitim, Anadolu, kültür ve folklor araştırmaları üzerine yoğunlaşmıştır. Köşe yazılarında ise aktüel konuların yanında bireysel ilişkiler, birey-toplum ilişkileri, eğitim, ulusal ve manevi değerlerin korunması ve çağdaşlık gibi konuların ağırlık kazandığı görülmektedir.

C. Nezihe Araz'ın Gazete ve Dergilerde Yazı ve Yorumları

a) Son saat Gazetesinde Nezihe Araz

Mesleğine başlangıç yaptığı "Son Saat Gazetesi"nde yayımlanan yazıları, Nezihe Araz'ın gazetecilik yaşamı boyunca sürdürdüğü tarz açısından

(1) Nezihe Araz, aşk Peygamberi, İstanbul: Dünya Yayıncılık 1985 (s. Arka kapak)

Ayrıca Bkz, Hamit İ. Şairoğlu, "Kadın Fikir İşçilerimiz: Nezihe Araz'la konuşma", Kadın Gazetesi, 1 Mart 1965, s. 5

Meydan Larousse C. 1, İstanbul: Meydan Yayınları, s. 631-632.

(2) Nezihe Araz'la 26 aralık 1987 tarihinde yapılan görüşmeden.

belirleyici niteliktedir. Gerçekten de Araz'ın daha sonra yayımladığı gerek araştırma dizilerinde gerekse köşe yazılarında gözlemlenen ve okurlarına iletmek istediği mesajın temelini genelde Türk kültür ve manevi değerlerinden birşey kaybetmeden çağdaş insanı yakalama amacının oluşturduğu söylenebilir.

Bu konuya örnek teşkil edecek nitelikteki bir yazısı aşağıdadır.

Bu bağlamda 8 Ağustos 1952 yılında aslında o yıllar için oldukça ileri sayılabilecek öngörüyle, 20. yüzyılın insan ilişkilerine damgasını vuran yabancılaşma sorununu ele aldığı yazısı çarpıcı bir örnektir.

"Asrımızın yalnız insanların çağıdır. Hepimiz kendi mihveri etrafından dönen seyyareler gibi birbirimizle sürtünmeden, birbirimizin çilesinden haberdar olmadan, birbirimizi anlamadan, hatta çoğu zaman buna teşebbüs bile etmeden yaşıyor gidiyoruz".

Bir bölümünü yukarıya aldığımız yazısında Araz, devamlı, Mevlana Celaleddin-i Rumi, Aşık Hüseyin ve Niyazi Mısri gibi düşünür ve şairlerimizin deyişlerinden yola çıkarak, insanın katı bireysellikten sıyrılarak, yardımlaşma ve dostluk duygularıyla daha güzel ve iyi bir dünyanın kurulabileceği görüşlerine yer vermiştir (1).

Picasso'nun bir açıklamasından yola çıkarak sanatçının sorumluluğu üzerine yazmış olduğu bir başka yazısında da toplumda sanatçının yeri, işlevi, görevi konusuna değinerek gerçek sanatçıların lâyık oldukları değeri kazanması için, bilinçli bir değerlendirme yapmak gereğini vurgulamış, aslında Türk sanatının, eski ustalarının bu açıdan bakıldığında değerlerinin çok daha iyi anlaşılacağını belirtmiştir (2).

b) Resimli Hayat Ve Hayat Dergilerinde Nezihe Araz.

Aileye yönelik olmakla birlikte daha çok kadınları hedef alan "Resim-

(1) N.Araz, "Halktan Öğreneceklerimiz: Dostluk", Son Saat Gazetesi, 8 Ağustos 1952.

(2) N. Araz, "Sanat Hareketleri: Picassonun Eseri ve Sanatkârın Mesuliyeti", Son Saat Gazetesi, 19 Eylül 1952.

li Hayat" Dergisinde Müşerref Hekimoğlu, Nihal Yeğınobalı gibi kadın gazetecilerle birlikte Nezihe Araz'ın yazıları yayımlanmıştır.

Araz bu dergide 1953 yılından itibaren yayımlanan yazılarında Türk halk ve el sanatlarının çeşitli dalları üzerine yaptığı inceleme ve araştırmaları konu almış, gitgide kaybolmaya, yok olmaya başlayan bu sanat kollarının yeni kuşaklar tarafından tanınıp benimsenmesi sahip çıkılması amacıyla, kültürümüze katkıda bulunmuştur. Örneğin, Mühürçülük sanatı ile ilgili olarak "Mühürçü Fehmi Usta" başlıklı yazısında, gerek ustanın sanat ve yaşamı hakkında bilgi verirken, gerekse bu sanatın özellikleri ve incelikleri hakkında okurlarına bilgi vermiştir (1).

Resimli Hayat dergisinin 20 ve 21. sayılarında yayımladığı yazılarında ise bu kez "Kaşıklarımız" başlıklı yazısı ile kaşık sanatını tanııtma yoluna gitmiştir (2).

Yazar, sanatımızın çeşitli dallarını anlatan bu dizi yazılarının yanı sıra, sanatın toplumsal işlevi gibi genel nitelikli konulara da çeşitli yazılarında değinmiştir (3).

Nezihe Araz, 6 Nisan 1956 tarihinde "Resimli Hayat" dergisinden ayrılanların kurduğu "Hayat" dergisinin yayım hayatına başlaması üzerine, başlangıcından itibaren bu dergide yazılar yazmaya başlamıştır.

"Kadın olayını işlenmemiş bir hammadde olarak" gördüğü "kadının eğitimi ile pek çok sosyal sorunu halledilebileceği" görüşünü taşıdığını ifade eden Nezihe Araz, kadın sorunun çok kullanılmasına rağmen en az özen gösterilen bir konu olmasından yola çıkarak, yazım yaşamının başlangıç yıl-

(1) N. Araz, "Mühürçü Fehmi Usta" Resimli Hayat Mecmuası, C. 2, S.19, 12 Kasım 1964, s. 37.

(2) N. Araz, "Kaşıklarımız", Resimli Hayat Mecmuası, S. 20, Aralık 1953,s. 40.
N. Araz, "Kaşıklarımız", Resimli Hayat Mecmuası, S. 21, Ocak 1954, s. 22.

(3) N. Araz, "Gerçek Sanata Giden Yol", Resimli Hayat Mecmuası, s. 20, Aralık 1953.

larından itibaren, bu soruna özel bir önem vermiştir (1).

Bu konudaki yazılarında ilk örneklerden biri sayılabilecek "İlk Köylü Kadın Mebusumuz Satı Kadın" konulu yazısında, İstiklal savaşımızda milli kuvvetlere erzak temini için çalışmış tarihimizin unutulmaz kişilerinden Satı Kadın'ın yaşam öyküsünü anlatmıştır (2).

N. Araz'ın "Hayat" Dergisinde çalıştığı yıllarda yayımlanmış en ilginç yazılarından biri kuşkusuz "40 pencerele Konak" başlığıyla yayınlanan ve Karadağ yörüklerinin yaşamı, gelenek ve görenekleri, sosyal ilişkileri, sanatlarını ele alan ilk ropörtaj olma niteliğini de taşıyan yazı dizisidir. Dizi 4. sayıdan 10. sayıya kadar devam etmiştir (3).

1957 yılından Son Havadis Gazetesine köşe yazarı olarak geçinceye kadar Hayat dergisindeki çalışmalarına devam etmiştir.

Son Havadis Gazetesinde de iki yıl süreyle yazılar yazan Araz'ın yine daha sonra kitap haline getirilen "Anadolu Evliyalari" dizisi de bu gazetede yayımlanmıştır (4).

(1) Nezihe Araz'la 26 Aralık 1987 tarihinde yapılan görüşmeden.

(2) N. Araz, "İlk Köylü Kadın Mebusumuz Satı Kadın", Hayat Mecmuası, No: 2, 13 Nisan 1956, s. 6-7

(3) N. Araz, "40 Pencerele Konak: 725 Yıl Evvel Kurulan Çadır", Hayat Mecmuası, No: 4, 27 Nisan 1956, S. 14-15.

N. Araz, "40 Pencerele Konak: Karadağ Kararıp Gider", Hayat Mecmuası, No: 5, 4 Mayıs 1956, s. 24-25.

N. Araz, "40 Pencerele Konak: Buyurun Dede Bucağına", Hayat Mecmuası, No: 6, 11 Mayıs 1956, s. 8-9

N. Araz, "40 Pencerele Konak: Yörük Sevdaları, Düğünleri", Hayat Mecmuası, No: 7- 18 Mayıs 1956, s. 8-9.

N. Araz, "40 Pencerele Konak: Yayla Sırları", Hayat Mecmuası, No: 9 1 Haziran 1956, s. 8-9.

N. Araz, "40 Pencerele Konak: Dönüş Yolu", Hayat Mecmuası, No: 10 8 Haziran 1956, s. 22-23.

(3) H. İ. Şairoğlu, a.g.m.

c) Yeni Sabah Gazetesinde Nezihe Araz

1957 yılından itibaren Nezihe Araz, gazetecilik yaşamını Yeni Sabah Gazetesinde, gazete 1964 yılında kapatılana dek köşe yazıları ve tefrikalarıyla sürdürmüştür.

Araz'ın "Hadiselerin Işığında" başlıklı köşe yazıları ilginç üslûbuyla dikkati çekmektedir. Belki de edebiyatçı yönünün etkisiyle sevgi, dostluk, arkadaşlık gibi beşeri ilişkilerin temel ve moral değerleri üzerine ele aldığı konuları masal ya da öykü tarzında kaleme aldığı köşe yazılarında adeta insanlık dersleri vermektedir. Sevgi konulu bu yazılarından biri aşağıdadır.

"Bir padişahın kızını, bir başka padişahın oğluna vermişlerdir. İkisi de güzel, ikisi de genç, ikisi de zengindi. Saat onların emrine amadeydi. Ülkeler kırk gündür şenlik ediyor, fakir fıkara yiyor, içiyor, herkes memnun herkes mesut.

Düğünün kırkinci günü padişahların ve onların mesut çocuklarının huzuruna bir misafir geliyor. Bir yabancı. Davetsiz olduğu belli. Çünkü elinde ne kırmızı mühürlü mektubu var ne mum, ne şeker. Misafir öfkeli, hatta küstah. Padişahları onların eşlerini, gelinle güveyi şöyle bir selamlıyor, sonra yüksek sesle "Efendiler diye söze başlıyor"

"Bu düğüne davet edilmeyen tek misafir hemen de ben olmalıyım. Ben, fenalıklar kumkuması, kötülükler anası.... Evet, kara talihim beni böyle yaratmış. Ama o beni böyle yarattı diye ben bir top düğünden neden mahrum ediliyor muşum? Unutulmayı affedemiyorum. Onun için ben de cibiliyetimin gerektirdiğini yapacağım işte. Geline el koyuyorum, onu benden kimse alamaz. Az sonra o benim bahçemde bir çiçek olarak değişecektir. Bu cezaya hepiniz müstahaksınız."

Konuşanın ne dediğini anlamaya vakit bile kalmadan gelin kız sararıp solmaya başlamış. Anneler, babalar ve güvey fenalık kumkumasının eteklerine kapanıp yalvarmaya başlamışlar, ama nafiye. O, pelerinin altında sakladığı bir saksı ile sarayı terk ediyormuş. Gelin kız ise ortada yok. Bütün memleket, bütün saray o kadar çok ağlayıp yalvarmışki sonunda fenalıklar kumkuması "Size ancak bir şey yapabilirim" demiş, damat her sabah bahçeme gelsin bütün saksılarıma baksın, nişanlısının hangi saksıda olduğunu bilirse gelini geri veririm Ama 40 gün, bilemezse artık başımı ağrıtmayın.

Otuz dokuz gün, delikanlı bahçede divaneler gibi dolaşmış. Son gece kadın yine yanına gelmiş. Bu gece demiş sana son bir iyilik yapacağım. Bu gece nişanlın benim kulübemde olacak. Sen de. Sabah erken onu saksılar arasında bulabilirsen ne ala, bulamazsan gözüme görünme git.

Gerçekten o gece iki nişanlı kumkumanın odasında oturmuşlar. Ağlamışlar, söylemişler. Gün doğarken kadın ne ettiyse

etmiş, kızı yine bir çiçek yapmış.
Delikanlı bahçede saksılar arasında dolaşırken birden feryat
etmiş "Buldu.... İşte bu benim nişanım".
Şimdi siz düşünün bakalım nasıl bulmuş diye. Ama ben sabır-
sızın biriyim. Kimseyi üzmem, onun için masalın
bilmecesini hemen söyleyeceğim:
Geceyi bahçede geçiren bütün saksıların üzerinde şebnem
varmış yalnız biri kup kuruymuş, yaprakları arasında çiğ
taneleri parlamıyormuş. Delikanlı sevgilisini bundan tanı-
mış. Aşk bu, herşeyi böylece ince ince öğretir insana" (1).

Araz, köşesinde yukarıda sözünü ettiğimiz uslûbunun zaman zaman
dışına da çıkmış ve güncel olaylara ilişkin görüş ve yorumlarını da köşesin-
den aktarmıştır (2).

Köşe yazarlığının yanında dizi yazılarına Yeni Sabah'ta da devam eden
Nezihe Araz'ın bu konudaki ilginç çalışmalarından biri de, Mevlana'nın hayat
öyküsünü anlattığı "Aşk Peygamberi" isimli tefrikasıdır (3). Tefrika daha
sonra kitap haline getirilmiştir.

Mevlana ve tasavvuf felsefesinin büyük ölçüde etkisi altında kaldığı
anlaşılan Nezihe Araz'ın pek çok yazısında bu felsefenin izlerini bulmak müm-
kündür (4).

d) Yeni İstanbul Gazetesinde Nezihe Araz

1970 yılında Yeni İstanbul'da çalışmaya başlayan Nezihe Araz, burada
ismini taşıyan köşesinden okurlarına seslenmeye başlamıştır.

Yeni İstanbul'da 9 ay kadar çalışan Nezihe Araz, buradaki köşe yazıla-
rında ise güncel olaylara değinmiştir. Eğitimden siyasete, kadın sorunlarından
sendikal faaliyetlere kadar varan geniş bir çerçevede günün önem kazanan konu-
larına köşesinde yer vermiştir (5).

(1) N. Araz, "Hadiselerin Işığında: Bilmeceli Masal", Yeni Sabah Gazetesi,
12 Şubat 1961.

(2) N. Araz, "Hadiselerin Işığında: Arama Tarama", Yeni Sabah Gazetesi, 28 Ekim 1962
N. Araz, "Bu Yılki Bayram Manası", Yeni Sabah, 29 Ekim 1962.

(3) Adı Geçen Tefrika, 28 Ekim 1962 Tarihinde Yeni sabah Gazetesinde Yayın-
lanmaya başlamıştır.

(4) N. Araz, "Halktan Öğreneceklerimiz: Dostluk", Son Saat Gazetesi, 8 Ağus.1952
N. Araz, "Yunus Emre'nin Bir Eli Tanrıdadır Ama Bir Eli Topraktadır",
Yeni Gazete, 4 Temmuz 1971

(5) N. Araz, "üniversite İmtihanları", Yeni İstanbul Gazetesi, 5 Eylül 1970.
N. Araz, "Küskünler Partisi", Yeni İstanbul Gazetesi, 8 Eylül 1970.

Bu yıllarda, kadrolu olarak çalıştığı gazetelerin yanısıra, Araz'ın Yeni Gazete'de yazılarının yayımlandığı görülmektedir (1).

e) Güneş ve Milliyet Gazetelerinde Nezihe Araz.

1981 Şubat ayında Güneş Gazetesinin yeni bir biçim ve yazar kadrosu ile basın hayatına girmesi çalışmalarında bulunan Nezihe Araz, "Dostça" köşesinden yazılarını bu kez Güneş Gazetesinden yayımlamaya başlamıştır.

İki yıl Güneş Gazetesinde çalıştıktan sonra Milliyet Gazetesine geçerek aynı isimli köşesinden yazılarına burada devam etmiştir. "Dostça" köşesindeki yazıları da güncel olaylar ve sorunlar üzerine değişik oknulara yöneliktir.

Kadın konusuna her zaman için ayrı bir önem verdiğini belirten (2) Nezihe Araz bu konuda adı geçen köşesinde şunları söylemektedir:

"Bu yıl Aralık ayının 5'inde bir olayın 50. yıldönümünü kutlayacağız. Bugün kadınlara Türkiye'de seçme ve seçilme hakkının verildiği, yani kadın haklarının tanındığı gündür. Kadın dernekleri, meslek kuruluşları, vakıflar 5 Aralık gününü nasıl kutlayacakları hakkında çalışmalar yapmakta, programlar düzenlemekteler. Alışılmış yöntemlerin uygulandığı bu düzenlemelerde bir takım sergiler, konferanslar, paneller, kokteyller, tebrikler, büyüklere telgraflar..Belki de hepsi gerekli, hepsi yararlı. Ama benim gönlüme sorarsanız yetersiz. Ben, bu sıradan törenlerin dışında, özellikle biz kadınlar için çok hayati bir oknuda daha derinlere gitmek daha bir içtenlikle, ülkemizde ve yaşadığımız günlerde kadın haklarının nerelerde olduğunu nasıl uygulandığını, hatta kadın hakları kavramından bugün ne anlaşıldığını ne anlaşılmadığını bilmek istiyorum.Ben böyle geçiştirme işlerden hoşlanmıyorum. Göstermelik törenlerden, açış nutuklarından filan da. Yapılacaksa bir iş, en iyisi, en layıklısı ve değerlisi yapılmalı. Söz gelimi, bunca okumuş kadın var hayatımızda. Bunlar bir araya gelip kadın haklarının kabul edildiği ilk yıllardan bu yana sayısal olarak her konuda ne kadar arttığımızı, ne kadar ilerlediğimizi anlattıktan sonra, bu sayısal artışın açaba nasıl bir etkinlik artmasına yaradığını söyleyebilirlermi bize? Beş avukat yerine şimdi diyelim beşbin

(1) N. Araz, "İslamiyet Zamana Uygun Dinamik, Ahenkli ve Sıhhatli Bir Hayat İstiyor", Yeni Gazete, 22 Kasım 1969.

(2) Nezihe Araz'la 26 aralık 1987 tarihinde yapılan görüşmeden.

kadın avukat var, doktor var, ressam var... Daha önemlisi, yapamadıklarımız. Neden yapamadığımız? Neden haklarımızı layıkınca kullanamadığımız. Atatürk-
üh bize haklarımızı sunduğundan bugüne söz gelimi milletvekili sayısında belli bir artış olmamışsa eğer bunun sebepleri ne olabilir? Bütün bunlar konuşulmalı, tartışılmalı değil mi? Hâlâ gün ortasında dayak yiyen kadınlarımız var. Hâlâ her türlü istismara uğrayan, aldığı ücretten verdiği hizmete kadar kadrü kıymeti bilinmeyen kadınlarımız var. Hâlâ birçok alanda başarılı kadınlar erkek meslektaşları tarafından bir acayip kuşku ile ve küçümsenme ile karşılanıyorlar. Bütün bunlar bilinmeli, konuşulmalı değil mi? Kadının sırf bir süs bebeği olmadığı, bir seks aleti olmadığı ve toplumdaki gerçek ve önemli yeri.... konuşulmalı. Konuşulmalı değil. Yaşanmalı artık bu gerçekler. ve de sırf tören günlerinde değil, gerçek hayatta....." (1).

"Güneş"ve ve "Milliyet" gazetelerinde köşe yazarlığının yanında, bu gazetelerin "Güneş 2" ve "Renk" isimli eklerinde de aynı zamanda haber niteliği taşıyan sosyal ve güncel olaylara ilişkin yazıları da yayımlanmıştır (2).

Yazın yaşamında kadın sorunlarının ayrı bir önem taşıdığını belirten Nezihe Araz sorunun kökenini eğitim eksikliğine dayandırmaktadır. Türk halk sanatının yaratıcısı olarak gördüğü kadının hiç eğitimi olmadığı halde böylesine üstün sanat örnekleri sergileyebilmiş olmasını Türk Kadının doğal yeteneklerine bağlayan Araz, eğitim sorununun çözülmesi halinde çok daha büyük başarılar elde edebileceğini savunmaktadır. Bu görüşlerinin etkisiyle de gazetecilik yaşamının her döneminde kadın sorununun yazılarının başlıca konularından biri olduğunu belirtirken, (3), Nezihe Araz'ın gazetecilik yaşamının en önemli karakteristiği tasavvuf felsefesi ve mistisizmin yazılarında, yorumlarında görülen yoğun etkidir. Bunun yanında sanat özellikle Türk Halk ve el sanatları alanına gösterdiği ilgi de dikkati çekmektedir.

Hanımlar, Sizin için programı da ev kadınlarına yönelik olma amacı taşımaktadır.

(1) N. Araz, "Dostça: Yaklaşan Bir Yıldönümü", Milliyet Renk, 10 Eylül 1984.

(2) N. Araz, "O Bir Zerafet anıydı", Güneş Gazetesi-Güneş 2 10 Kasım 1982,

N. Araz, "Keşke İnsanlara da Böyle Bakılsa", Milliyet Renk, 10 Eylül 1984.

(3) Nezihe Araz'la 26 Aralık 1987 tarihinde yapılan görüşmeden.

7- MÜŞERREF HEKİMOĞLU

A. Biyografi

1923 yılında İstanbul'da doğdu. Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi Alman Filolojisinden mezun oldu. Gazeteciliğe 1953 yılında "Resimli Hayat" Dergisinde başlayan Müşerref Hekimoğlu, halen ANKA Ajansının Genel Müdürlüğü görevini yürütmekle (1) birlikte halen Cumhuriyet Gazetesinde yazıları yayınlanmaktadır.

B. Müşerref Hekimoğlu'nun Yazılarında Genel Nitelik

Resimli Hayat Dergisinde yayınlanan yazıları daha çok tanınmış kişilerle yapılan söyleşilerdir. Dergide kimi zaman da ünlü sanatçıların yaşamları ve sanat faaliyetlerini tanıtmıştır.

Cumhuriyet Gazetesinde yayınlanan yazılarının belirgin özelliği ise daha çok sanat ve toplumsal olaylar arasında kurduğu ilişkidir.

"Resimli Hayat" dergisinden önce "Zafer" gazetesinde öykü türünde bir kaç yazısı yayınlanmıştır (2).

C. Müşerref Hekimoğlu'nun Gazete ve Dergilerde Yazı ve Yorumları

a) Resimli Hayat Dergisinde Müşerref Hekimoğlu.

Dergide yayınlanan ilk yazısında ressam Seelen Meyer'in sanatı ve yaşamına ilişkin bilgiler vermiştir (3).

Daha sonra yayınlanan yazıları daha çok ünlü kişilerle yaptığı söyleşilerdir. Derginin 9. sayısında yazıları yayınlanmaya başlamış ve kimi zaman birden fazla yazısı yayınlanmıştır (4).

(1) Başın Yayın Genel Müdürlüğü, Türk Basınında Kim Kimdir, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1977, s. 234.

(2) Müşerref Hekimoğlu, "Hikaye: Cennet" Zafer Gazetesi, 13 Aralık 1949

(3) Bkz. Müşerref Hekimoğlu, "Kolsuz Kahraman" Resimli Hayat Mecmuası, S.9, Ocak 1953

(4) Bkz. Resimli Hayat Mecmuası, S. 16, Ağustos 1955.

Derginin 11. sayısında Karay ve Karaosmanoğlu aileleri ile yaptığı söyleşi ondan sonraki sayıda ise Cimcoz ailesi ile yaptığı söyleşiler, "Saadetlerinin Sırlarını Söylüyorlar" başlığı ile yayınlanmıştır (1).

Yine "Resimli Hayat" dergisinde yayınlanan Hasan Polatkan (2) ve dönemin Çin Sefiresi (3) ile yaptığı söyleşiler, bu türe örnek oluşturmaktadır.

Yaptığı söyleşilerde kişilerin toplumsal yaşamlarının yanısıra, özel yaşamlarına ilişkin sorular geniş yer tutmaktadır.

b) Cumhuriyet Gazetesinde Müşerref Hekimoğlu:

Müşerref Hekimoğlu, Cumhuriyet Gazetesinde "Ankara Anka" köşesinde yazmaktadır. Adı geçen yazıları kimi zaman bir hafta, kimi zaman 15 gün, kimi zaman da daha uzun aralıklarla yayınlanmıştır.

Yazılarının siyasi bir nitelik taşıdığı söylenebilmekle birlikte, en göze çarpan özellik, sanata duyduğu ilgidir.

"Birgün anılarımı yazarsam en çok sanatçı dostlarımdan sözedeceğim. Yaşama gücümün, sevincimin, direncimin onlardan kaynaklandığını anlatmaya çalışacağım, herkesin yaşamında yıldızların parladığı anlar var değil mi? benim yıldızlarımı en çok onlar parlattı yıllar boyunca. Bir duvarı aşmak, hasta yatağında doğrulmak, güçlüklerle savaşmak, bir karanlığı delmek gücünü çoğu kez onlardan aldım. Onlarla mutlandım, onlarla umutlandım" (4).

Şeklinde söyledikleri, bu ilginin somut örneğini oluşturmaktadır.

İzlediği bir sergi ya da klasik müzik konserini köşesinden okurlarına aktaran Müşerref Hekimoğlu sosyal ve siyasal içerikli yazılarında da toplumsal olaylarla sanat arasında ilişki kurmuştur. "Bruegel'in tabloları" başlıklı yazısında;

-
- (1) Bkz. Müşerref Hekimoğlu "Saadetlerinin sırlarını Söylüyorlar", Resimli Hayat, S. 11, Mart 1953, S. 12, Nisan 1953.
 - (2) Bkz. Resimli Hayat Mecmuası , S. 15 Temmuz 1953, s. 14-15.
 - (3) Bkz. Resimli Hayat Mecmuası, S. 15 Temmuz 1953, s. 48-49.
 - (4) Müşerref Hekimoğlu, "Güzel Ürünler Nasıl Oluşuyor?" Cumhuriyet Gazetesi 8 Ocak 1982.

"Resim sanatına güçlü damgasını vuran Baba Bruegel'in tablolarında bir özellik var. Bir tablo çerçevesinde nerede ise yüzlerce, binlerce tablo seyretmek olası. Bakış açınızı daralttığınız zaman tablonun tüm ayrıntılarıyla boyut değiştiriyor. Toplumumuzdaki terslikler de öyledir aslında. Mafia'lar, kaçakçılık olayları, Babalar, analar, yeğenler, genel tabloda ayrıntı aslında. Avrupa'da hangi kentte gitseniz "Katlanan Türkler" görüyorsunuz. Döviz darboğazlarını kolayca aşarak Londra'da, Paris'te, Cenevre'de, Los Angeles'ta bir kat alıp yerleşiyorlar. Siz ikibuçuk dövizinizle kahve sandviç yerken, onlar en lüks lokantalarda kumarhanelerde Answers mücevhercilerinde, antika dükkanlarında....."

diyerek şöyle devam etmiştir.

"..... Bezmen olayı Bruegel'in tabloları gibi Türkiye'nin genel tablosunda bir ayrıntı bence. Yaşadığımız düzenin özelliklerini belirtiyor. Olayın boyutları genişledikçe bu özellikler daha keskin çizgilerle serilecek gözlerimize." (1).

Müşerref Hekimoğlu, yazılarında bir toplumsal eleştiri getirirken bir taraftan da sanat ile ilişki kurmuştur.

Sanata verdiği önem ve değeri, köşesinde yazdığı hemen her yazısında dolay da olsa hissettirmektedir.

Fransız Büyükelçisinin Türkiye'den ayrılacağının duyulması üzerine yazdığı yazısında Türkiye ve Fransa'nın diplomatik ilişkilerinden ve Türk Dış Politikasında Amerika'ya yönelik olduğundan söz etmiştir.

Ancak, adı geçen yazısında da yine sanata, Fransız elçiliğinin sanat faaliyetlerine değinmiştir.

"...Fransız sefiresi, sosyal çalışmalara büyük katkılarda bulunur her zaman. Elçilik salonları sık sık güzel konserlere, konferanslara sahne olur. Atatürk'ün 100. yıldönümü nedeniyle Fransız Kültür Merkezinde düzenlenen sempozyum ve sergilerin de benzerliği arasında ayrı bir yeri var bende." (2).

(1) Müşerref Hekimoğlu, "Bruegel'in Tabloları Gibi", Cumhuriyet Gazetesi, 18 Aralık 1980.

(2) Müşerref Hekimoğlu, "Veda da Değil, Elveda da," Cumhuriyet Gazetesi, 11 Aralık 1981.

8- NİLÜFER YALÇIN

A. Biyografi (1)

1923 yılında İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun oldu. Gazeteciliğe sahipliğini ve yazı işleri müdürlüğünü yaptığı "Forum" dergisinde 1954 yılında başladı.

1955 Şubat ayında Dünya gazetesine parlamento muhabiri olarak giren Nilüfer Yalçın iç politika konusunda yazdı.

Eşinin görevi nedeniyle 1959 yılında A.B.D.'ne gitmesi üzerine gazeteciliğe bir yıl ara verdi.

1960 ihtilalinden sonra Türkiye'ye dönen Nilüfer Yalçın, 1960 Ağustosunda kurulan "Öncü" ye iç politika konusunda istihbarat muhabiri olarak girdi. 1963 yılında yayınlanan Yarın gazetesinde muhabirlik yaptı.

1961 yılında Milliyet Gazetesine siyasi parti parlamento muhabiri olarak geçti.

1973 yılından bu yana ise dış politika konusunda yazmaktadır.

34 yıldır gazetecilik yapan Nilüfer Yalçın meslek hayatı boyunca tarafsızlık ve doğru haber ilkesinden ayrılmadığını söylemektedir.

B. Nilüfer Yalçın'ın Haberlerinde Genel Nitelik

30 yılı aşkın süredir muhabirlik yapan Nilüfer Yalçın 1973 yılına kadar Siyasi Parti, Parlamento muhabiri olarak çalışma, o yıldan günümüze kadar da ilgi alanını dış politika konusunda yoğunlaştırmıştır.

(1) Nilüfer Yalçın ile 17 Aralık 1987 tarihinde yapılan görüşmeden.

Ayrıca Bkz. Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Türk Basınında Kim Kimdir, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1977, s. 70

C. Gazete ve Dergilerde Nilüfer Yalçın

a) Forum Dergisi'nde Nilüfer Yalçın

Meslek yaşamına ilk kez Forum dergisiyle başlayan Yalçın aynı zamanda derginin Yazı İşleri Müdürlüğü görevini de üstlenmiştir. Siyaset, ekonomi, kültür ve sanat içerikli dergi herhangi bir siyasi partinin çizgisine girmeden bağımsız olarak 15 günde bir faaliyet göstermiştir.

Eşinin görevi nedeniyle 1959 yılında A.B.D.'ne giderken ise dergiyi devretmiştir. Nilüfer Yalçın 1979 Eylül'ünden itibaren ise Forum'u 15 günlük siyasi dergi olarak yeniden yayımlamaya başlamıştır. Dergi halen yayım hayatını sürdürmektedir.

b) Dünya ve Öncü'de Nilüfer Yalçın

Nilüfer Yalçın 1955 Şubat ayında bir yandan "Forum" dergisinde yazar-ken, bir yandan da "Dünya" gazetesinde parlamento muhabiri olarak iç siyaset konusunda çalışmasını sürdürmüştür.

Falih Rıfki Atay ve Bedii Faik tarafından 1952 yılında kurulan "Dünya" gazetesinin Ankara Bürosu aynı yıl içinde açılmıştır ve Nilüfer Yalçın büronun Bekir Çiftçi ile beraber muhabir kadrosu içinde yer almıştır.

Gazete o yıllarda etkili bir mahulefet yayın organı niteliğini göstermektedir (1).

Yukarıda Amerika'ya gidişi üzerine meslek yaşamına 1 yıl ara verdiğini belirttiğimiz Yalçın, 27 Mayıs 1960 ihtilali sonrasında ülkeye dönüşünde bu kez 26 Ağustos 1960 tarihinde Ankara'da çok zengin bir kadro ile basın hayatına giren "Öncü" gazetesinde muhabir olarak çalışmaya başlamıştır.

"İlerici fikirlerin öncüsü olarak" yayın hayatına giren "Öncü" nün Genel Yayın Müdürü Altan Öymen'dir.

(1) E.B. Şapolyo, a.g.e., s. 245-262.

Başyazarı Aydın Yalçın, Yazı İşleri Müdürü Erdoğan Tokatlı'dır. Muhabirleri arasında ise Nilüfer Yalçın'ın yanı sıra, Mete Akyol, Mustafa Ekmekçi, Güneş Tecelli, Örsan Öymen, Hıncal Uluç gibi isimler bulunmaktadır.

Yayınına 13 Kasım 1960 tarihine kadar devam eden "Öncü" gazetesini bu tarihten itibaren Altan Öymen ve Nilüfer Yalçın sürdürmüştür. Daha sonra Aydın Yalçın tarafından devralınmışsa da Y.T.P.'yi destekleyen gazete, 1962'de kapanmıştır (1).

c) Milliyet Gazetesi'nde Nilüfer Yalçın.

1961 yılında Milliyet Gazetesine iç politika ile ilgili muhabir olarak geçen Nilüfer Yalçın, o yıldan bu yana aynı gazetede, 1970'li yılların başından itibaren de dış politika muhabiri olarak yazım yaşamını sürdürmektedir. İç politika ile uğraştığı yıllarda Nilüfer Yalçın, gerek kişisel nitelikleri gerekse geniş bir sosyal çevreye sahip olması nedeniyle dönemin ekonomik ve sosyal olaylarını çok yakından, hatta içiçe takip ederek dönemin önde gelen siyaset adamları ile kurduğu iletişim sayesinde her zaman etkin ve güvenilir bir muhabir olma özelliğini korumuştur. Nilüfer Yalçın'ın aşağıdaki haberleri bu özelliğine örnek oluşturmaktadır.

"Orta Doğu Teknik Üniversitesinin açılış töreninde öğrenci derneği Başkanı Mummer Soysal'ın konuşma sırasında İran Şahı hakkında bazı tenkitlerde bulunmuş olması ve bu sözlerin basına aksetmesi üzerine, İran'ın Ankara Büyükelçisi Dışişleri Bakanlığına başvurmuştur." (2).

"Devlet Personel Dairesi 270 bin devlet memurunu ikiyüzotuzüç sınıfa ayırmıştır. Bakanlar Kuruluna sevk edilen sınıf tüzüklerine göre 72 sınıf memur devletin herhangi bir kurumunda hizmet görecektir nitelikte bulunmuştur." (3).

1970 yılı başlarına kadar ekonomi, iç siyaset ve sosyal konular üzerine yazılarına devam eden Nilüfer Yalçın (4), bu yıldan itibaren yoğunlukla dış po-

(1) Şapolyo, a.g.e., s. 256.

(2) Nilüfer Yalçın, "İran Şahı Tenkit Eden Türk Öğrenciye Ceza İstedi", Milliyet Gazetesi, Ekim 1965.

(3) N. Yalçın, "270 bin Devlet Memuru 233 Sınıfa ayrıldı." Milliyet Gazetesi 3 Aralık 1965.

(4) Bu konuda haberler için Bkz, 4 Ocak 1961, 8 Ocak 1961, 10 Ocak 1961, 14 Ocak 1961, 18 Ocak 1961, 20 Ocak 1961, 22 Ocak 1961 tarihli Milliyet gazeteleri.

litika konusuna yönelmiştir.

Özellikle 1970'lerden itibaren dış politikasında ağırlıklı roy oynayan Ege, (1) Kıbrıs, (2) Dış Ekonomik Yardımlar (3) gibi ulusal çıkarlarımızı etkileyen ve dış politikamıza yön veren konularda en yetkili kişilerle direkt olarak sağladığı görüşme olanakları sonucu okuyucularına aktardığı haberlerle gazetesinin etkinliğine önemli katkıları olmaktadır.

Milliyet Gazetesine 1961 yılında siyasi parti, parlamento muhabiri olarak giren, ancak ilgi alanını 1970'li yılların başlarından bu yana Türkiye'nin dış politikası üzerinde yoğunlaştığını belirttiğimiz Nilüfer Yalçın, için gazeteci yazar Emin Çölaşan "Önce İnsanım Sonra Gazeteci" adlı kitabında şunları yazmaktadır:

"Abdi İpekçi, ertesi günkü durum yazısını dış politika ile yazacaksa mutlaka telefonu açıp Nilüfer Yalçın'a danışırdı." (4).

".....Nilüfer Yalçın, Türk Basınının en kıdemli muhabiridir. Her olayın arkasından koşturur, bir haftalık muhabirin bile küçümseyerek gitmek istemediği yerlerde Nilüfer Yalçın'ı görürsünüz. Allah onu doğuştan muhabir yaratmış ve haber yazmakla görevlendirmişti.... (5).

Yukarıdaki satırlar, Yalçın'ın gazeteci ve muhabir kişiliği hakkında fikir vermesi bakımından oldukça ilginçtir.

9- VASFİYE ÖZKOÇAK

A. Biyografi

1923 yılında Bayburt'ta doğdu. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümünden, 1952 yılında da İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsünden mezun oldu. Gazeteciliğe 12 Ağustos 1952 tarihinde Cumhuriyet Gazetesinde muhabir

- (1) N. Yalçın, "İrmak Müdahale Olursa Çıkarlarımızı Koruyacağız Dedi", Milliyet Gazetesi 14 Ocak 1975.
- (2) N. yalçın, "Denктаş'ın bugün Türk Kurucu meclisini ilan etmesi bekleniyor" Milliyet Gazetesi, 13 Şubat 1975.
- (3) N. Yalçın "ABD Yardımları Bürokratik Nedenlerle Aksıyor" Milliyet Gazetesi 5 Eylül 1980.
- (4) Emin Çölaşan, Önce İnsanım Sonra Gazeteci, 4. Basım, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1987 s. 76.
- (5) E. Çölaşan, a.g.e., s. 102.

olarak başladı. Halen 14 Mart 1960 tarihinde girdiği Milliyet Gazetesinde muhabir olarak gazetecilik yaşamını sürdürmektedir.

B- Vasfiye Özkoçak'ın Haberlerinde Genel Nitelik

1952 yılından günümüze kadar aralıksız olarak gazetecilik yapan Vasfiye Özkoçak çeşitli konularda (maarif, işçi, esnaf, üniversite, , parti, polis adliye) muhabirlik yapmıştır (1).

30 yıldır adliye muhabirliği alanında çalışan Özkoçak, "muhabir objektif olmalı ve bir tek kişinin gördüğü olaya dahi hiçbir şey ilave etmemeli, haber-cilikte tarafsızlık ilke olmalı"demektedir (2).

Kadın olmaktan ötürü gazetecilik mesleğinde karşılaşılan güçlüklerin son zamanlarda azaldığını özellikle gazeteciliğe başladığı 50'li yıllardan bu yana geçen sürenin kadının dolayısıyla kadın gazetecinin lehine olduğunu söylemektedir (3).

C- Gazetelerde Vasfiye Özkoçak

a) Milliyet Gazetesinde Vasfiye Özkoçak

Cumhuriyet gazetesinde 8 yıl çalıştıktan sonra, istihbarat şefi olarak ayrılan Vasfiye Özkoçak'ın Milliyet Gazetesinde çalışmaya başlaması üzerine, Abdi İpekçi, "Milliyet'ten Mektup" adlı köşede şunları yazıyordu:

Amerikadayken hanım gazeteciler Milliyet 'te kaç kadın gazetecinin çalıştığını sordukları vakit sadece "iki" diyebilirdim. Bu rakam geçen haftadan beri üç çıktı. Gerçi cemiyen itibarıyla büyük bir fark yok ama Milliyet kadrosuna yeni katılan Vasfiye Özkoçak son yıllarda Babıalinin en iyi muhabirlerinden biri olarak temayüz etmiştir. Vasfiye Özkoçak, çoğumuz gibi alaylı değildir. Bu mesleğin ciddî olarak tahsilini yapmış ende gazetecilerdendir. Gazetecilik Enstitüsünün 1952'de verdiği ilk mezunlardandır. Daha evvel 1944 de İnönü Kız Lisesini, 1948'de de Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsünü bitirmişti. Gazetecilik Enstitüsünden mezun olunca Cumhuriyet Gazetesine girdi. Orada 8 yıl muhtelif sahalarda muhabirlik yaptı ve istih-

(1) Vasfiye Özkoçak'la 21 Ağustos 1987 tarihinde yapılan görüşmeden.

(2) Vasfiye Özkoçak, "Çalışan Kadın ve Sorunları", Ak Kadın Dergisi, S. 16, 1 Eylül 1986, s. 4.

(3) Vasfiye Özkoçak'la 21 Ağustos 1987 tarihinde yapılan görüşmeden.

barat şeffliğine kadar yükseldi. Böylece Vasfiye Özkoçak yanılmıyorsa- İlk kadın istihbara şefi unvanını elde ediyordu. Bu az bir başarı değildir. Nitekim geçenlerde İstanbul Gazeteciler Sendikasının Fransa'ya tertip ettiği bir tetkik seyahatine katılan Vasfiye Özkoçak, Paris'te Fransız meslekdaşlarımızın hayret ve takdirlerini toplamıştır. Zira kadınların sosyal ve mesleki hayatta büyük rol oynadığı Fransa'da dahi bir kadın istihbarat şefi mevcut değildir. Vasfiyeye başarısını sağlayan vasıfları çalışkanlığı ve ciddiliği yanından gözünün pek oluşu, hiçbir işten kaçmayışıdır. Sırasında bazı erkek muhabirlerin takibinden çekineceği işleri üzerine almakta beis görmemiştir. Kars'ın Pernavut ilçesinde faaliyete geçtiği söylenen bir yanardağ hadisesinin tahkiki vazifesi ona verilmişti. Genç bir kız için Anadolu'da askeri bir cip içinde yalnız başına seyahat olağan bir iş değildi. Fakat Vasfiye, Erzurum'dan bir cipe binip Pernavut'a yollandı. Yollandı ama gece yarısı araba çamura saplanıverdi. Hava müthiş soğuktu. O yollarda eşkiyalar olduğu söyleniyordu. Ve Vasfiye yalnız başına idi. Geceyi bu vaziyette geçirmek zorunda kalmasına rağmen korkusunu yendi ve vazifesini başardı. Erzuruma döndüğü vakit şehirde herkesin şu vakayı birbirlerine anlattıklarını duydu. İstanbul'dan gelen bir kız gazeteciyi eşkiyalar dağa kaldırmışlar...." (1)

Vasfiye Özkoçak'a göre de; Gazeteciliğe ilk başladığı yıllardan günümüze kadar geçen sürenin kadın gazetecilerin lehine olması meslekteki kadın sayısını arttırmıştır (2). Halen Adliye Muhabirleri masası şefi olan Vasfiye Özkoçak bir muhabir olarak süreklilik gösteren yazılarının içinde Yassıada Duruşmalarının ayrı bir yeri olduğu söylenebilir.

Yassıada duruşmalarını başlangıcından sonuna kadar izlemiş ve haberleri çoğu zaman Milliyet gazetesinde imzasıyla yayınlanmıştır.

"Sami Kohen, Turhan Aytul ile birlikte izlenen Yassıada duruşmalarını haber yönünden sorumlusu Vasfiye Özkoçak'tır. Aynı konuda Halit Kıvanç enteresan notları kaydederek Çetin Altan usta kalem, Bedri Koraman da fırçasıyla olayları okuyucuya aktarmışlardır"(3).

(1) Abdi İpekçi, "Milletten Mektup", Milliyet Gazetesi, 14 Mart 1960.

(2) V. Özkoçak, 1986 a.g.m.

(3) Milliyet Gazetesi 22 Ekim 1960.

Çalıştığı Milliyet Gazetesinden diğer meslekdaşları ile birlikte Yassıda' da duruşmaları izlemeye giden tek kadın gazetecidir. Yaklaşık 1 yıl süren duruşmaları hiçbir yoruma yer vermeksizin gazeteye iletmiştir. Duruşmaları bütün ayrıntıları ile birlikte aynen aktarmıştır.

Bu konuya örnek oluşturması bakımından aşağıdaki haberini aktarıyoruz.

"Yassıda'da dün üç davaya bakılmış ve Gemi Davası karara bağlanmıştır. 44 dakikalık duruşma sonunda açıklanan kararda "Sebatî Ataman, Hasan Polatkan ve Hayrettin Erkmen hakkındaki bu dava ile ilgili tevkif kararlarının kaldırıldığı" bildirilmiştir. Fatin Rüştü Zorlu'nun döviz Kaçakçılığı suçu da vazifeyi suistimal olarak değiştirilmiştir. Dün bakılan Topkapı olayları davası da 15 dakika sürmüş müdafaa ve mütalaanın alınması için duruşma 28 Ocak Cumartesi gününe bırakılmış, Savcının müdafaaların Anayasa davası sırasında yapılması yolundaki talebi reddedilmiştir. Çanakkale ve Geyikli yolu 31. km. olayları davası da dinlenen 17 tanık bilhassa sanıklardan Nuri Togay'ın iskele olayını tertip ettiğini söylemişlerdir. bazı tanıklar da iskelede bulunmadığını iddia eden sanık Servet Sezgin ile A. Hamdi Sezen'i köy ve kasabalardan olay yerine partilileri toplamakla itham etmişlerdir. Tanıklar içinde baş tertipçinin Menderes olduğunu açıkça söyleyenler de bulunmuştur." (1).

11 Mayıs 1961 günü 403 sanıkla başlayan ve 53 duruşma günü devam eden 17 davadan biri olan Anayasa davası özellikle Vasfiye Özkoçak tarafından izlenerek okuyucuya aktarılmıştır. Duruşmaların sona erdiği haberi ise yine Vasfiye Özkoçak imzası ile ilk sayfada yayınlanmıştır (2).

Karar gününün açıklandığı(3) ve duruşmalar sonucunda varılan karar yine Özkoçak imzasıyla okuyucuya duyurulmuştur (4).

Erzurum Pernavut'ta faaliyete geçtiği söylenen yanardağın aslının olmadığıyla ilgili haberi Şemsettin Günaltan'ın cezaevine girişi, Kasım Gülek'in yargılanışı, Tepedelenlioğlu'nun yargılanışı olayları verdiği ve önemli saydığı ha-

- (1) V. Özkoçak, "Gemi Davası Dün Karara Bağlandı", Milliyet Gazetesi, 20 Ocak 1961.
- (2) V. Özkoçak, "Duruşmalar Sona Erdi", Milliyet Gazetesi, 12 Ağustos 1961.
- (3) V. Özkoçak, "Karar Günü Açıklanıyor", Milliyet Gazetesi, 14 Ağustos 1961.
- (4) V. Özkoçak, "Karar Günü", Milliyet Gazetesi, 15 Eylül 1961.

berlerdir. Ayrıca güzellik yarışmalarını konu alan "Güzellerin  ile Odası" başlığı ile yayınlanan haberler,  zko ak'a aittir (1).

Tarafsız haberciliğinin yanı sıra "Neşir Yasakları" başlıklı yazısında Basına getirilen kısıltamaları eleştiren yazısı ilginçtir.

"Günün olaylarını umumi efkara duyurabilecek vasıtalar ya gazetedir ya da radyo. Sabık iktidar için bu iki vasıttan ikincisi esasen tek taraflı i letildiğinden i  birinciyle bertaraf etmeye kalıyordu. Öyle hadiseler ceryan ediyordu ki mevcut kanun ve kararlara rağmen gazeteler bunları münasip şekilde yazabiliyor ve halk da o kısacık haberden gereken manayı çıkarıyordu. İ te sabık iktidar bu ufacık aralığı dahi kapatarak basının nefes almasına imkan vermek istemiyor ve "Neşir Yasağı" müessesesinden faydalanıyordu. Tabii bu müessese de kanuna aykırı i letilmek ve sadece tek taraflı kullanılmak üzere." (2).

Yukarıdaki yazıdan da anlaşıldığı gibi radyonun tek taraflı ve iktidar yanlısı olarak kullanıldığını yazılı basını ise etkisiz hale getirmek için türlü yollara başvurulduğunu dile getirmiştir.

Gazeteciliğe muhabir olarak başlayan ve aralıksız sürdüren Vasfiye  zko ak'ın yayınlanmaya değer haber bulduğunda imzası görüldüğünden yazıları belirli bir periyodu izlemez. Ele aldığı olayı takip etmesi gerektiğinde sonuna dek ilgilenmiştir. Bunun en belirgin  rneėi ise yukarıda sözünü ettiğimiz Yasada duruşmaları oluşturmaktadır (3).

(1) V.  zko ak'la 21 Ağustos 1987 tarihinde yapılan görüşmeden.

(2) V.  zko ak, "Yazamadıklarımız: Neşir Yasakları", Milliyet Gazetesi, 15 Haziran 1960.

(3) Bkz. V.  zko ak, "Topkapı Olayının İki Sanığı Tahliye Edildi", Milliyet Gazetesi, 8 Ocak 1961.

V.  zko ak, "Menderes'i D n de Bir Tanık İtham Ettir", Milliyet Gazetesi, 12 Ocak 1961.

V.  zko ak, "İnönü'nün Arabasına Ateş Emri Verilmiş", Milliyet Gazetesi, 21 Ocak 1961.

V.  zko ak, "Tahkikat Encümeni  yelerinden Be i D n Savunma Yaptılar", Milliyet Gazetesi, 30 Temmuz 1961.

V.  zko ak, "Sanıklar Davanın Bitmesini İstiyor", Milliyet Gazetesi, 3 Ağustos 1961

V.  zko ak, "Sanıkların Yüzde Kırkı Savunma Yaptı", Milliyet Gazetesi, 9 Ağustos 1961.

V.  zko ak, "Savunma Yapacak 134 Sanık Kaldı", Milliyet Gazetesi, 9 Ağustos 1961.

V.  zko ak, "Duru malar Son Safhada",

35 yıldır aktif olarak gazetecilik yapan Özkoçak, "olayları yerinde izlemek alışkanlığını sürdürdüğünü" söylemektedir (1).

10- ŞÜKRAN KETENCİ

A. Biyografi

1946 yılında Yugoslavya'da doğdu. 1966 yılında İstanbul Üniversitesi Gazetecilik Enstitüsü'nden mezun oldu. Öğrencilik yıllarında Express Gazetesinde şehir haberleri konusunda muhabirlik yaptı. 1966 Temmuzunda Cumhuriyet gazetesine giren Şükran Ketenci, halen aynı gazetede köşe yazarı ve muhabir olarak çalışmaktadır (2).

B. Şükran Ketenci'nin Yazılarında Genel Nitelik

1966 yılında Cumhuriyet gazetesine giren Şükran Ketenci, gazeteciliği konusunda "türü ne olursa olsun, işçi olayları, eğitim, seminer, miting, öğrenci olayları, kısacası İstanbul'daki her kalabalığın içinde yer aldığını" söylemektedir (3).

Gerçekten de gazeteciliğe başladığı günlerden, günümüze kadarki haber yorum ve görüş niteliğinde olan yazılarını incelediğimizde Şükran Ketenci'nin gelişen ve değişen toplumsal koşullar içerisinde önemli bir ağırlığı olan eğitim ve işçi sorunları ile sürekli iç içe yaşayarak bu gelişmelere kendi düşünce yapısı içerisinde yorumlar getirerek çözümler önerdiği görülmektedir.

C. Gazetelerde Şükran Ketenci'nin Yazı ve Yorumları

a) Cumhuriyet Gazetesinde Şükran Ketenci

aa) İşçi Sayfasında Şükran Ketenci

Şükran Ketenci'nin ilgi alanında bugün olduğu gibi 1970'li dönemlerin öncesi ve başlangıcında işçi hareketleri ve sorunları öncelikli yer teşkil etmiştir. 1963 yılında toplu sözleşme, grev ve lokavt ve sendikalar yasasının yürürlüğe girmesiyle yoğunluk kazanan işçi hareketleri ve sendikal örgütlenme ile mücadeleler zamanla toplumsal yaşam içerisinde kamuoyunu derinden etkileyen bir

(1) V. Özkoçak'la 21 Ağustos 1987 tarihinde yapılan görüşmeden.

(2) Şükran Ketenci ile 24 Ağustos 1987 tarihinde yapılan görüşmeden.

(3) Aynı

potansiyel kazanmıştır. Bunun doğal sonucu olarak da basın işçi hareketlerine bir anlamda kamuoyunun haber alma ihtiyacına cevap verme amacına dönük olarak da sürekli ve ağırlıklı olarak yer verdiği görülmektedir.

Bu oluşum içersinde Cumhuriyet Gazetesi ve bu konuyla ilgili köşeyi hazırlayan Ketenci'nin işçi sorunları üzerine yoğun bir ilgi gösterdikleri dikkati çekmektedir.

Denilebilir ki, Ketenci'nin bugün varmış olduğu çizginin başlangıcı bu tarihlere kadar uzanmaktadır. Yazar bu dönemde işçi-memur ayrımı gibi çalışanların hukuki sorunlarının yanısıra toplu iş sözleşmesi, grev ve lokavt uygulamalarının getirdiği sorun ve sonuçlara işçi eğitimi, işçi çıkarılması gibi bireysel işçi sorunları ile işçi örgütlerinin faaliyetleri ve toplumsal güçler arası dengenin oluşmasında bu örgütlerin işleri ve yeri konularına yer vermiştir.

Bu yıllarda düzenlediği sayfada iş ve işçi hareketleri köşesinde daha çok haber niteliği taşıyan yazılarında, çoğu zaman bizzat işçileri kaynak olarak kullanmış, sorunlarını kendi ağızlarından aktarma yolunu seçmiştir. Bu yazdığı haber ve yorumları ile sendikalar arası mücadelede belirli bir etkinliğe sahip olarak işçi hareketi içerisinde aktif bir rol oynamıştır.

Doğaldır ki, toplumsal ve siyasal olayların yorumunda çalıştığı gazetenin çizgisi ve kişisel görüşleri, sendikalar arası mücadele ve işçi hareketlerinin gelişimi üzerine yazdığı haber ve yorumlarında belirleyici olmuştur.

Aşağıda verilen haberi sözü edilen özelliğine örnek teşkil edecek niteliktedir (1).

"En son olarak 2 ay önce toplu olarak Türk-İş'e bağlı Çimse-İş Sendikası'ndan istifa ederek Disk'e bağlı Kera-mik-İş sendikasına üye olduk. Nöter kanalıyla gönderdiğimiz istifalarımızın saklanmaması için durumu ayrıca Bölge Çalışma Müdürlüğüne de bildirdik. Fakat Bölge Çalışma Müdürlüğü de İş Mahkemesi kararları bizim aleyhimizde oldu. Üye fizlerinin sahte olup olmadığını tahkik etmeden yetkiyi isteme-

(1) F. Ketenci, "İş ve İşçi Hareketleri: "Sendikalar Arası Mücadele ve İşverenin tutumu" Cumhuriyet Gazetesi, 17 Şubat 1971.

diğimiz sendikaya verdiler. Bizim de direnmekten başka çaremiz kalmadı.....

..... 1966 yılında Maden-İş'e üye olan 90 arkadaşımız işten çıkarılmış ve bu arkadaşlarımız n Ankara'ya kadar yürümüşlerdir. İşverenin baskısı yüzünden diğer arkadaşlarımız da o zaman istifa zorunda kalmışlardır. Fakat son bir iki ay içinde yeniden hep birlikte Maden-İş'e üye olunca işverenin baskısı da yeniden arttır. Dört arkadaşımız işten çıkarıldı, 9 arkadaşımıza da sabahları çalışma kartları verilmiyor. İşveren ve adamları Maden-İş'ten istifa etmezse bizi işten atmakla tehdit ediyorlar. Bütün hastalık ve mazeret izinlerimizi kaldırdılar. Tuvalete gitmek için bile marka veriyorlar. İstifa etmeyenlere vizite kağıdı izin kağıdı prim yok diyorlar. Okuyanlara Cumartesi öğleden sonra verilen izinler kaldırıldı. Karşı Sendikanın temsilcisi ve patronun adamı olan ustabaşı bizden haraç alıyor. İşe girerken gömlek, ağır işe vermemek için başka gömlek köye gidenden yumurta istiyor, primlerimizin yarısını alıyor direnmekten başka çaremiz kalmadı....."

Ketenci'nin kendi deşimiyle, Cumhuriyet Gazetesinde haftada bir Perşembe günleri hazırladığı işçi sayfası, Mart 1971 tarihinde yine bu gazeteden ayrılma nedeni olmuştur. Ancak bu gelişmenin altında yatan gerçek, Cumhuriyet Gazetesinin 12 Mart müdahalesi sonrasında bir yönetim değişikliğine uğrayarak tüm yazar kadrosunun gazeten ayrılmasıdır. Gazetenin bir yıl sonra yeniden eski yönetim kadrosuna devri, Şükran Ketenci'nin diğer yazar kadrosuyla birlikte yeniden Cumhuriyet Gazetesine dönüşüne yolaçmış ve o tarihten günümüze kadar Ketenci bu gazetenin yazarları içinde yer almaya devam etmiştir (1).

Köşe yazarlığına başladığı 10 Aralık 1980 tarihine kadar yine genel olarak işçi hareketlerinin gelişimi ve evrimi süreci içinde yer alan olaylara değinmeye devam etmiş ve ayrıca 1970'lerin son üç yılında da hazırladığı eğitim sayfasında ülkenin eğitim ve kültür politikası üzerine eleştiriler yaparak çeşitli eğitim sorunlarını ele almıştır.

bb) Eğitim Sayfası ve Şükran Ketenci

Ketenci'nin hazırladığı eğitim sayfası ve bu bölümde çıkan haber ve yazılar incelendiğinde, yazarın sosyo-ekonomik, sosyo-politik ve sosyo-kültürel görüşlerini, genel olarak bu sayfaya damgasını vurduğunu görmekteyiz.

(1) Ş. Ketenci ile 24 Ağustos 1987 tarihinde yapılan görüşmeden.

Ele alınan konular daha çok ülkenin eğitim politikasından kaynaklanan eğitim ve öğretim düzenindeki aksaklıklara yönelik olmuştur. Örneğin, öğretmen açığı, teknik araç ve gereç yokluğu, anarşik olayların eğitim üzerindeki etkisi, güncel eğitim sorunları gibi konuların ele alındığı sayfada, dönemin siyasal iktidarının eğitim ve kültür politikası da eleştirilmiştir (1).

cc) Şükran Ketenci ve Yazı Dizileri

Ketenci'nin bu yıllarda ilgi alanına işçi hareketlerinin yanısıra, yayınladığı dizi yazılarla da az gelişmişlik, beslenme, gelir dağılımı vs. gibi konular da dahil olmuştur.

"Aç Türkiye" başlıklı yazı dizisi bu çalışmaların en tipik örneğidir.

"İnsanı, hayvanı, bitkisi aç Türkiye" adlı yazı dizisi 4 Ocak 1971 ve 12 Ocak 1972 tarihleri arasında yayınlanmıştır. Adı geçen dizide gelir ve beslenme, yıllık et tüketimi, beslenme bozuklukları ve hastalıklar, hayvan sayısındaki artışın hayvanları beslemekte güçlük çekilmesiyle ilgisi, bakım ve ilaç yetersizliği ve toprağın güç koşullardaki bakımı gibi konuları ele aldıktan sonra yazı dizisinin osnunda asıl problemin az gelişmiş ülke olmaktan kaynaklandığı sonucuna varmış ve bu konudaki görüşlerini şu şekilde belirtmiştir.

"Ekonomik sorun düzelmeden besin maddelerini üretimini arttırmak beslenmeyi düzeltmez. Sadece çelişkiyi arttırır. Buna birde canlı hayvan ihracatını döviz kaynağı olarak gören kalkınma planının yanlış tavsiyesinin ve canlı hayvan kaçakçılığını da eklerseniz durum ortaya çıkmış olur. Kaldı ki ülkenin tahılı da yabancı ülkelerden gelmektedir. Bunun ne denli bir tehlike taşıdığı açıktır. Dışarıdan gelen besinle beslenme, ülkeyi bağımlı bir duruma sokar.Anayasamıza göre beslenme sorununu düzenlemek devlete düşmektedir. Özellikle düşük gelirli halkın beslenmesi devletçe sağlanmalıdır. Tabii sorun temelde bir düzen sorunudur. Az gelişmiş bir ülke olmaktan kurtulmak zorunludur. Fakat bugün bile yapılacak çok şey olduğu unutulmamalıdır. En kısa zamanda yapılması zorunlu olan şey "Milli Beslenme Planını" çizmek ve Sosyo-ekonomik engelleri ortadan kaldırabilmektedir....." (2).

-
- (1) Ş. Ketenci, "Eğitim Sayfası: MC, Eğitimle Çağdışı Siyaset rejimi Yerleştirmeyi Amaçlıyordu, Cumhuriyet Gazetesi, 4 Ocak 1978.
 - (2) Şükran Ketenci, "Aç Türkiye: Gerçek Sorun Az Gelişmişlik" Cumhuriyet Gazetesi, 12 Ocak 1971.

Sözü edilen yazı dizisinin dışında, başka yazı dizileride yayınlanmıştır. Örneğin "İşçi-İşveren ilişkileri" başlıklı dizi (1).

dd) Köşe Yazarı Olarak Şükran Ketenci

10 Aralık 1980'de köşe yazarlığına başladığını belirttiğimiz Şükran Ketenci, Cumhuriyet Gazetesinde "İşçinin Evreninden" adlı köşesinde her Perşembe günü okurlarına işçi sorunlarının dağıldığı hemen her konudan bilgi ve görüşlerini aktarmaya devam etmektedir.

Şükran Ketenci Türkiye'de işçi sorunları üzerine tek kadın köşe yazarıdır. Ketenci'nin köşesinde yayımladığı görüşleri ile işçi hareketleri ve sorunları üzerine belirli bir yönde kamuoyu oluşturma çabası açıklıkla görülmektedir.

Ele alınan konular, uluslararası çalışma ilişkilerinden, sendikal örgüt içi ve örgütler arası çekişmelere bireysel ve toplumsal işçi sorunlarına (kıdem tazminatı, asgari ücret, grevler, toplu sözleşmeler vs. gibi) kadar oldukça geniş bir yelpaze oluşturmaktadır.

Bu noktada belirtilmesi gereken bir özellik, yazarın köşesinden aktardığı sorunlara getirdiği bakış açısı ve eleştiriler gazetenin olduğu kadar kendi düşünce yapısının oluşturduğu çizgi ile çok yakın bir paralellik göstermektedir.

1980 sonrasında, işçi temel hak ve özgürlüklerine Anayasa ve yasalarla getirilen kısıtlamalar yazarın ele aldığı konuların başlıcaları içinde yer almıştır. Demokratik hak ve özgürlükler bağlamında konuya yaklaşan Ketenci, köşesinden sendikaların örgüt olarak bu konuda vermiş oldukları mücadelede, bu mücadelenin kitlelere aktarılmasında yardımcı olmuştur. 1980 sonrası ise sendikaların örgütlere yönelik oldukça sert eleştiriler getirmekten de geri kalmamıştır. Bir pasajını aldığımız yazısında;

(1) Bkz. Şükran Ketenci "İşçi-İşveren İlişkileri" Cumhuriyet Gazetesi, 4 Aralık 1980-13 Aralık 1980

"..... İşte gerçek bu olduğu içindir ki, sendikacılığımızın ne kadar yanlış ve sorumsuz olarak toplu sözleşme sendikacılığı dar çemberine sıkışmış olduğunu bilsek de sözleşmelerini imzalamış sendikacılarımıza yansıyan rehaveti algılayamıyoruz. 10-15 gün önce gazete sayfalarını dolduran işçi haberlerinin birden, ortalıkta sorun kalmamış gibi azalmasını açıklayamıyoruz. Sanki Türk-İş'in daha önce almış olduğu eylem kararlarının "ayıp olmasın" dostlar alışverişte görsün diye yapılcığı izlenimi var. Daha doğrusu rahatladıklarını sanan bir kısım sendikacıların şu andaki hâvaları öyle. Bu arada diğer sendikaların sorunlarının ortak sorun olduğunu gören, düşünün hala ortada görünmüyor. Petrol-İş'in 57 işyerindeki grevlerini ciddi ziyaret etmeye kalkışan bile çıkmadı. Dayanışma, maddi destek sözcüklerini, sorumluluk üstlerine kalabilir kaygısı ile ağızlarına alanlar yok. "Gemisini kurtaran kaptan" sözü, sendikacılarımız için hala pek geçerli. Gemi-ler su almış, ortalıkta bu gerçeği görebilen kaptanlar ise yok gibi....." (1).

Hükümetin sendikal hak ve özgürlüklere ilişkin tutum ve bakış açıda eleştiren (2) Şükran Ketenci, Uluslararası ilişkilerde de görüş ve yorumlar getirmiştir (3).

Ketenci, köşe yazarlığının yanında, bir muhabir olarak sendika genel kurullarını ve sendika içi politikaların yönetim ve gelişmesini, iç çekişmeleri de yakından izleyerek okurlarına bu konudaki yorumlarıyla birlikte aktarmaktadır. Yine buna örnek olarak aşağıdaki yazısından bir bölüm verebiliriz.

-
- (1) Ş. Ketenci, "İşçinin Evreninden: Toplu Sözleşme Sendikacılığı", Cumhuriyet Gazetesi, 9 Nisan 1987.

Bu konuda Ayrıca Bkz. Ş. Ketenci, "İşçinin Evreninden: Türk-İş ve Disk", Cumhuriyet Gazetesi, 25 Aralık 1986.

- (2) Ş. Ketenci, "İşçinin Evreninden: Yeni Bir dönem", Cumhuriyet Gazetesi, 8 Ocak 1987.

Ş. Ketenci, "İşçinin Evreninden: Türk-İş ve AAFLİ" Cumhuriyet Gazetesi, 1 Ocak 1987.

Ş. Ketenci, "İşçinin Evreninden: ILO Kandırmacısı", Cumhuriyet Gazetesi, 11 Haziran 1987.

"Bu arada tümü ile seçimler sonrasında Türk-İş Genel Kurulu'nun bitimine ertelenmiş sorunlar için sorunların çözümü ve işçi hakları için iyimser olmaya pek de olanak kalmıyor. Şimdi-den seçim sonucu tahmini yapıp, seçimi olumsuz kadrolar kazanacak diye bir kehanette bulunuyor değiliz. Aslında delege dağılımına, delege potansiyeline bakarsanız iyi bir kadrolaşma Türk-İş'de umulanın çok ötesinde başarılı olumlu bir yönetim değişikliğini de getirebilir.....(1).

Şükran Ketenci çalışma yaşamını ilgilendiren düzenlemeleri yazılarında sıkça ele almıştır. Kıdem tazminatı ile ilgili yasanın çıkmasının üzerinden iki ay geçmesine karşın işçi-işveren ilişkilerinde kıdem tazminatı sorununun birincil olma niteliğini koruduğunu savunmuştur (2).

İşçi-işveren ilişkilerini düzenleyen yasalar konusundaki görüşlerini,

"..... İşçi-işveren ilişkilerini düzenleyen yasa maddelerinin amacı önemli değildir. Bu maddelerin sosyo-ekonomik yapı içinde uygulanırken vereceği sonuçlar önemlidir....." (3).

İşçi sorunlarının her yönüyle ilgili yazı yazan Ketenci, işçi ücretlerinin düşük olduğunu belirterek;

"..... Ticaret Bakanlığı Geçinme İndeksleri, Maliye Bakanlığı Ekonomik Raporundaki veriler esas alınarak gerçek ücretler hesaplandığında, türkiye'deki işçi ücretlerine ilişkin gerçekler de bütün çıplaklığı ile ortaya çıkıyor" (4) şeklinde belirtmiştir.

Şükran Ketenci sözü edilen köşe yazarlığının yanında bir taraftan yapmış olduğu dış gezilerde yine işçi hareketleri ve sendikacılık, işçi işveren ilişkileri gibi konular üzerindeki izlenimlerini zaman zaman yazı dizileri

-
- (1) Ş. Ketenci, "İşçinin Evreninden: Sorunlar Askıda", Cumhuriyet Gazetesi, 11 Aralık 1986.
 - (2) Ş. Ketenci, "İşçinin Evreninden: Yine Kıdem Tazminatı Tartışması", Cumhuriyet Gazetesi, 10 Aralık 1980.
 - (3) Ş. Ketenci, "İşçinin Evreninden: Düzenleme-Yasaklama", Cumhuriyet Gazetesi, 26 Kasım 1981.
 - (4) Ş. Ketenci, "İşçinin Evreninden: Ücretler Gerçeği", Cumhuriyet Gazetesi, 7 Ocak 1982.

şeklinde yayınlarken, bir taraftan da düzenlenen çeşitli seminerlerde konuşmacı ve yorumcu olarak da görüş ve fikirlerini kamuoyuna aktarmıştır.

Genel olarak Ketenci'nin yazım yaşamını değerlendirdiğimizde;

Çalışma ve ilgi alanını işçi sorunları üzerine yoğunlaştıran tek kadın gazeteci olarak dikkati çekmektedir.

11- NAZLI ILICAK

A. Biyografi

1944 yılında Ankara'da doğdu. "Notre Dame de Sion" kız lisesinden 1963 yılında, Lozan "Ecole de Sciences Sociales et Politiques" den 1967 yılında mezun oldu.

Gazetecilik mesleğine 1970'de Tercüman Gazetesinde başladı. Bugün aynı gazetenin başmakale yazarıdır. (1).

B. Nazlı Ilıcak'ın Yazılarında Genel Nitelik

Gazeteciliğe ilk başladığı yıllarda Tercüman'ın ilavesi olarak yayınlanan İnci'de Ansiklopedi adlı köşeyi hazırlayan Nazlı Ilıcak daha sonraları 27 Mayıs hakkında yaptığı bir araştırma dizisi yayınlanmıştır. Yüz gün yayınlanan bu diziden sonra makale yazmaya başlamıştır. Sosyo-Politik konularda yazan Nazlı Ilıcak yazılarında demokrasi, hukuk, Türk Dili üzerinde durulan konular olarak göze çarpmaktadır.

İdeolojik konulara ilgi duyan yazar, Komünizmin Türkiye için uygun bir ideoloji olmadığını, hatta tehlikeli olduğunu yazılarında sıkça dile getirmiştir.

Yazılarında zaman zaman polemiğe girmesi ve cesur davranması bir diğer özellik olarak göze çarpar.

(1) Nazlı Ilıcak, Basın Yayın Genel Müdürlüğü, Türk Basınında Kim Kimdir, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1977, s. 237

C- Gazetelerde Nazlı Ilıcak'ın yazı ve Yorumları

a) Tercüman-İnci'de Nazlı Ilıcak.

20 Nisan 1970 tarihinden itibaren Tercüman Gazetesinin ilavesi olarak yayınlanan İnci'de imzasız olarak "Ansiklopedi" adı altında yayınlanan aktüel soruların ve cevapların yer aldığı köşe, 28 Mart 1973 tarihinden itibaren Nazlı Ilıcak imzası ile yayınlanmaya başlamıştır.

Genel kültüre ilişkin konuların ele alındığı köşede kimi zaman Futbol Federasyonu'nun kuruluş tarihi, amacı, Türkiye'de oynanan ilk futbol maçının tarihi ve ilk kulüp hakkında bilgi verilmiş (1). bu köşede kimi zaman ilk uçak başlığı altında uçak ve teknolojinin tarihsel gelişimi anlatılmıştır (2). Kimi zamanda dünyada mevcut Tv. sayısına ait bilgiler verilmiştir (3).

Belki de bir kadın gazeteci olmasının etkisiyle 15 Ekim 1974 tarihinde "Ansiklopedi" köşesinde de "kadın haklarını" anlatmış, 1935'den günümüze parlamento hayatında yer alan kadınlarımızın sayısını belirtmiştir. Kadının eğitim ve öğretim imkanlarına değinen Nazlı Ilıcak bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

"Başka memleketlerle mukayese edilirse kendisine çok kolaylıkla verilmiş olan hakların bekçisi ve takipçisi herkesten evvel Türk kadını olmalıdır. Bu görevi hakkıyla yerine getirebilmesi için kadının tahsili olması şarttır.

1970 istatistiklerine göre erkeklerin % 57'si, kadınların % 33'ü okuma bilmektedir. Yani 10 milyondan çok erkek, 6 milyona yakın kadın, okur-yazar durumundadır. Buna karşılık 4,5 milyondan fazla erkek, 9 milyona yakın kadın okuma yazma bilmemektedir. Kızlar ilkokula muntazam gönderilmemekte ve okul çağı dışında kalmış kadınların okutulması için de gereği kadar çaba gösterilmemektedir." (4).

(1) N. Ilıcak, "Ansiklopedi", Tercüman-İnci, 5 Ekim 1974.

(2) N. Ilıcak, "Ansiklopedi", Tercüman-İnci, 8 Aralık 1974.

(3) N. Ilıcak, "Ansiklopedi", Tercüman-İnci, 13 Ekim 1974.

(4) N. Ilıcak, "Ansiklopedi", Tercüman-İnci, 15 Ekim 1974.

Ölüm yıldönümünde köşesini Atatürk'e ayıran Nazlı Ilıcak, "Atatürk'ün doğum, ölüm tarihi, yeri, yılı, Mustafa Kemal'in Atatürk soyadını alışı, Anıtkabir'in mimarı gibi bilgilerin yazısında "Kemalizm Nedir?" başlığı ile altı ilkeyi anlatmıştır (1).

Bu köşede zaman zaman "Bilginizi Ölçüyoruz" başlığı ile çeşitli sorular sorularak bu sorulara yanıt aranmıştır.

Soru-cevap şeklinde ve okuyucuya genel kültüre ait bilgilerin verilmesi amacını taşıyan "Ansiklopedi" adı altında yayınlanan bu köşede Nazlı Ilıcak imzası 28 Mart 1973 ve 30 Aralık 1975 tarihleri arasında görülmektedir.

Tercüman gazetesinin ilavesi görünümündeki İnci'de yayınlanan "Ansiklopedi" köşesinde imzasının yer aldığı tarihlerde Nazlı Ilıcak'ın bir yandan da Tercüman gazetesinde yazı dizilerine imzasını attığını görüyoruz.

b) Tercüman Gazetesi'nde Nazlı Ilıcak

aa) Tercüman Gazetesinde Nazlı Ilıcak'ın Yazı Dizileri.

9 Mart 1975 tarihinde "27 Mayıs'ı 15 yıl sonra anlatıyorlar" başlığı altında yayınlanmaya başlayan yazı dizisinde 27 Mayısı yapanların, muhatap olanların ve rol oynayanların görüşlerinin yer alacağı" belirtilmiştir. Yazı dizisinin ilkinde ihtilali yapanlar arasında bulunan Orhan Erkanlı ile yapılan ve üçgün ard arda yayınlanan söyleşiden (2) sonra, Metin Toker (3), Mukerrem Sarol, (4) ve Bedii Faik (5) ile yapılan söyleşiye yer verilmiştir.

(1) N. Ilıcak, "Ansiklopedi", Tercüman-İnci, 10 Kasım 1974.

(2) N. Ilıcak, "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar", Tercüman Gazetesi, 9-10-11 Mart 1975.

(3) N. Ilıcak, "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar", Tercüman Gazetesi, 4-12-13 Mart 1975.

(4) N. Ilıcak, "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar", Tercüman Gazetesi, 14-15-16 Mart 1975.

(5) N. Ilıcak, "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar", Tercüman Gazetesi, 16-17-18 mart 1975.

Emin Aytekin'in döneme ait görüşleri çerçeve yazılarında yer alırken Süleyman Demirel'in bu konudaki fikirlerine de yer verilmiştir (1).

Daha sonra sırası ile Alpaslan Türkeş (2), Samet Ağaoğlu (3), Burhanettin Onat (4), Turhan Kapanlı (5), Muammer Aksoy (6), İhsan Sabri Çağlayangil (7), Nihat Erim (8), Faruk Güventürk (9), İsmet Giritli (10) 27 Mayıs 1960 ihtilaline ilişkin görüş ve düşüncelerini anlatmış ayrıca Hasan Polatkan'ın eşi Mutahhara Polatkan ile yapılan görüşmeye de gazete sayfalarında yer verilmiştir (11).

9 Mart 1975 tarihinde başlayan ve 100 gün devam eden yazı dizisi 10 Haziran - 26 Haziran tarihleri arasında ara verilmiştir.

8 Temmuz 1975 tarihinde "Emin Aytekin Osman Köksal'a Cevap Veriyor" başlığı altında yayınlanan yazı ile dizi sona ermiştir.

- (1) N. Ilıcak, "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar", Tercüman Gazetesi, 19 Mart 1975.
- (2) N. Ilıcak, "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar", Tercüman Gazetesi, 20-21-22 Mart 1975.
- (3) N. Ilıcak, "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar", Tercüman Gazetesi, 22-23-24-25-26 Mart 1975.
- (4) N. Ilıcak, "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar", Tercüman Gazetesi, 27-28 Mart 1975.
- (5) N. Ilıcak, "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar", Tercüman Gazetesi, 29-30 Mart 1975.
- (6) N. Ilıcak, "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar", Tercüman Gazetesi, 31 Mart, 2 Nisan 1975.
- (7) N. Ilıcak, "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar", Tercüman Gazetesi, 3-4 Nisan 1975.
- (8) N. Ilıcak, "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar", Tercüman Gazetesi, 4-5 Nisan 1975.
- (9) N. Ilıcak, "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar", Tercüman Gazetesi, 8-9 Nisan 1975.
- (10) N. Ilıcak, "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar", Tercüman Gazetesi, 18-19-20-21-22 Mart 1975.
- (11) N. Ilıcak, "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar", Tercüman Gazetesi, 10 Haziran 1975.

bb) Başyazar ve Köşe Yazarı Olarak Nazlı Ilıcak

Gazeteciliğe Tercüman Gazetesinde başlayan Nazlı Ilıcak, halen aynı gazetenin başyazılarını yazmakta ve zaman zaman Bulvar Gazetesinde de yazıları yayımlanmaktadır.

Tercüman gazetesinde yayınlanan yazılarını "Makaleler" adlı kitap dizisi haline getiren Nazlı Ilıcak, bu konudaki amacını "Siyasi olayların değerlendirilmesinde, o günlere ışık tutan makalelerin büyük fayda sağlayacağı kanaatindeyim. Böyle bir maksada hizmet için yazılarını bir kitap halinde toplamayı düşündüm. Bu şekilde makaleler, hem istenildiği zaman topluca bulunup okunacak hem de günlük gazetenin hayatından daha uzun bir ömür kazanacaktır" (1) şeklinde açıklanmaktadır.

Gazetelerin genel yayın politikası ve siyasi ve toplumsal olaylara bakış çizgisini belirlemeleri açısından başyazılar, ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Nazlı Ilıcak da başyazıları ile Tercüman Gazetesinin genel yayın politikası ile uyum içerisinde geniş bir okuyucu kitlesine seslenmektedir.

Ilıcak'ın başyazıları genel olarak ele alındığında, siyasi, toplumsal ve ekonomik gelişmelere ağırlıklı olarak yer verildiği görülmektedir.

Ilıcak'ın siyasal içerikli olan yazılarında değindiği konular arasında, siyasi rejim ve demokrasi üzerine yazdıkları yazarın bu konudaki fikir ve inançlarını da yansıtmaları açısından ilgi çekmektedir.

"Hürriyet ve Demokrasi" başlıklı yazısında ABD Cumhurbaşkanı

Lincoln tarafından That government of the people
by the people
for the people
shall not perish from the earth" (Hal-

kın halk tarafından halk için idaresi dünyada ebediyen sürecektir) şeklindeki tanımı için "işte doğru olan budur. Bu yol, hürriyete, adalete, refaha götüren yoldur. Bu yol demokrasiye tavizsiz inananların yoludur demıştır.

(1) N. Ilıcak, Makaleler 1976, İstanbul: Kervan Yayınları, 1976, s. 1

Ilıcak'a göre özgürlük, insanların doğuştan sahip olduğu haktır ve demokrasinin özgürlükleri güvence altına almasını "bir iyilik olarak değil, hak olarak görmek gerektiği"ni vurgulamıştır (1). Demokrasinin derecelendirilemeyeceğini söyleyen Nazlı Ilıcak, "Ben Demokratım" dedikten sonra, ama, fakat gibi sözcüklerle demokrat değilim anlamına gelecek davranış içine girilirse yanlış yola sapılmıştır demektedir.

12 Eylül 1980 hareketinin hemen ertesinde yazmış olduğu yazısı da bu konudaki görüşlerine bir başka örnektir.

"Ve kıyamet koptu. Dünyanın sonu değilse bile demokrasinin sonu geldi. Siyasi partilerin faaliyetlerine ara verildi, parlamento feshedildi. milletvekili ve senatörlerin dokunulmazlıkları kaldırıldı..

Hürriyet, biz gazetecilerin en önemli gıdası, suyu, ekmeğidir... İçimizdekileri döktükçe ferahlar, karşı bir fikre kuvvetli dellillerle mukabele ettikçe güçleniriz. İnanırız ki, "Barika-i hakikat müsademe-i efkardan doğar.." Gerçeğe ancak fikir alış-verişiyle ulaşılabilir. Doğru zannettiğimiz bir düşüncenin, değişik bir bakış açısı önünde çöküşüne defalarca şahit olmuşuzdur.

Balık ancak suda yaşar, gazeteci çok partili demokraside Çünkü görevimiz sadece alkışlamak değildir. İşte, hareketi öğrenince, bu sebepten dolayı derin bir "Ah" çektik. İşin kolayı, biz dememiş miydik diye sorumluluğu siyasi kadrolara yüklemek, konuşma ve kendilerini savunma hakkına sahip bulunmayan kimseleri, yerden yere çalmaktır. Biz böyle yapmayacak, onlarla hesaplaşmak için, demokratik sistem içinde yeniden yerlerini almalarını bekleyeceğiz. Tam tersine, bugün onları müdafaa edeceğiz.

Eğer demokrasinin bir an evvel geri gelmesini istiyorsak, siyasi kadronun ayakta kalmasına çalışmalıyız..."

Türkiye'de demokrasi, demagojiye ve anarşiye dönüşmüştür. Otorite ve hürriyet arasındaki denge, birincisi aleyhine bozulmuş, bir otorite boşluğu doğmuştur. Türk Silahlı Kuvvetleri bu boşluğu doldurdular. Açıklanan hedef "Demokrasinin işlemesine müsait ortamı hazırlamaktır". Bu ortam ne kadar süratle oluşursa, milletimiz memleketimiz o kadar çabuk huzura kavuşacaktır" (1).

(1) N. Ilıcak, "Avrupa Konseyi Kararı", Tercüman Gazetesi, 31 Ocak 1981.

Görüldüğü gibi, İlcak Harekâtı değerlendirirken, özellikle basın özgürlüğü açısından demokratik rejime ara verilmesini üzüntüyle karşıladığını vurgularken, bir yandan da siyasal olayların gelişiminin yarattığı otorite boşluğunun kaçınılmaz sonu olarak görmektedir.

İlcak, 12 Eylül sonrasında konuya ilişkin çeşitli yazılarında, geçiş döneminin zorluklarından bahsederken antidemokratik uygulamaları bu dönemin olağanüstü şartlarına bağlamakta ve demokrasiye geçişi hızlandırmak için eleştiriletin yıkıcı değil, yapıcı olmasının önemini vurgulamaktadır. Ancak İlcak yazılarında 12 Eylül öncesi politikacılarının seçme ve seçilme haklarına dönük kısıtlamaların da demokrasiye aykırılığını belirtmekten kaçınmaktadır. Avrupa Konseyi'nde görüşülen Steiner Raporu üzerine yazmış olduğu yazıda bu konudaki görüşlerini açıklıkla görmek mümkündür (1).

Nazlı İlcak'a göre, Türkiye'de demokrasi geleneği kök salmıştır. Güney Amerika ve Afrika rejimleri ile Türkiye rejiminin kıyaslanmasını yapan bir başka yazısında ülkemiz için demokrasiden başka bir rejimin kabul edilmezliğini vurgulamaktadır (2). Demokrasinin hak ve adalet rejimi olduğunu (3) siyasal partilerin rejimin vazgeçilmez unsurları olarak kabul edilmesi gerektiğini (4), yine demokrasinin hoşgörü ve uzlaşmaya dayandığı, Atatürçülüğün demokrasiye ulaşmada en doğru yol olduğu (5) gibi görüşlerle demokratik rejimin ilke ve esaslarını belirleyen yazılarına ilişkin örnekleri çoğaltmak

(1) N. İlcak, "12 Eylül Harekâtı", Tercüman Gazetesi, 14 Eylül 1980.

(2) N. İlcak, "G. Amerika, Afrika, ve Türkiye", Tercüman Gazetesi, 14 Nisan 1981.

(3) N. İlcak, "Demokrasi Nedir?", Tercüman Gazetesi, 12 Ekim 1983.

(4) N. İlcak, "Demokrasi Fidesini Dikiyoruz", Tercüman Gazetesi, 7 Kasım 1983.

(5) N. İlcak, "Atatürk Diyor ki", Tercüman Gazetesi, 10 Kasım 1983.

mümkündür (1).

Nazlı Ilıcak'ın, demokrasi bağlamında özellikle değer verdiği ve sıkça ele aldığı konulardan bir diğeri de kuşkusuz Basın Özgürlüğüdür. Özgürlüğü

- (1) N. Ilıcak, "Demokrasi ve Seviye", Tercüman Gazetesi, 24 Mayıs 1981.
- N. Ilıcak, "Demokrasi" Tercüman Gazetesi, 3 Haziran 1981.
- N. Ilıcak, "Demokrasiye Yumuşak İniş", Tercüman Gazetesi, 20 Aralık 1981.
- N. Ilıcak, "Hedef, Bir An Önce Demokrasi", Tercüman Gazetesi, 1 Ocak 1982.
- N. Ilıcak, "Nasıl Bir Demokrasi", Tercüman Gazetesi, 10 Ocak 1982.
- N. Ilıcak, "Demokrasi Özlemi" Tercüman Gazetesi, 21 Şubat 1982.
- N. Ilıcak, "Demokrasi ve Fazilet", Tercüman Gazetesi, 16 Mart 1982.
- N. Ilıcak, "Demokrasi İnsan ve Müesseseler", Tercüman Gazetesi, 23 Mart 1982.
- N. Ilıcak, "Demokrasi-Hürriyet-Ordu", Tercüman Gazetesi, 19 Nisan 1982.
- N. Ilıcak, "Demokrasiye Geçişin Şartları", Tercüman Gazetesi, 18 Ağustos 1982.
- N. Ilıcak, "Demokrasiye Doğru", Tercüman Gazetesi, 14 Eylül 1982.
- N. Ilıcak, "Demokrasiye Çeyrek Kala", Tercüman Gazetesi, 15 Ocak 1983.
- N. Ilıcak, "Süngü ve Demokrasi", Tercüman Gazetesi, 12 Mayıs 1979.
- N. Ilıcak, "Demokrasi Üzerine", Tercüman Gazetesi, 30 Mayıs 1979.
- N. Ilıcak, "Hürriyet ve Demokrasi", Tercüman Gazetesi, 15 Temmuz 1983.
- N. Ilıcak, "Hürriyet, Otorite ve Demokrasi", Tercüman Gazetesi, 7 Ekim 1983.
- N. Ilıcak, "Cumhuriyet ve Demokrasi", Tercüman Gazetesi, 29 Ekim 1983.
- N. Ilıcak, "Huzurlu Bir Demokrasi İçin", Tercüman Gazetesi, 5 Kasım 1983.
- N. Ilıcak, "Demokrasi Fidesini Dikiyoruz", Tercüman Gazetesi, 11 Ekim 1979.
- N. Ilıcak, "Türkiye ve demokrasi", Tercüman Gazetesi, 1 Mart 1980.
- N. Ilıcak, "Demokrasi mi, Yoksa Kanunsuz Eylem mi?" Tercüman Gazetesi, 25 Ocak 1976.
- N. Ilıcak, "Demokrasi ve Liderler", Tercüman Gazetesi, 30 Ekim 1977.
- N. Ilıcak, "4. Cumhuriyet ve İmar Cumhuriyeti", Tercüman Gazetesi, 16 Şubat 1978.
- N. Ilıcak, "12 Mart ve Demokrasi", Tercüman Gazetesi, 12 Mart 1978.
- N. Ilıcak, "Anarşi mi Terörizm mi?" Tercüman Gazetesi, 11 Temmuz 1978.
- N. Ilıcak, "Demokrasiye Bekleyen Tehlikeler", Tercüman Gazetesi, 31 Ekim 1978.
- N. Ilıcak, "Demokrasi Yolunda", Tercüman Gazetesi, 16 Ocak 1983.

bir gazetecinin en önemli gıdası, suyu ve ekmeği olarak niteleyen Ilıcak, olağanüstü dönemlerde bir takım fedakarlıklar yapılsa da, basın özgürlüğünün vazgeçilmez olduğunu her vesileyle dile getirmiştir.

Basın özgürlüğünün mutlak anlamda savunmakla birlikte, sorumlu ve kendi kendini denetleyen bir basın özgürlüğünden yanadır. Bir yazısında, basının tahrik edici bir üsluptan, belirli şahısları kasten yıpratıcı ve neticede demokrasiye zarar verici davranışlardan kaçınılması gerektiğini belirtirken, "Türkiye'nin hür, hür olduğu kadar da sorumluluklarını müdrük bir basına ihtiyacı var" (1) diyerek bu konudaki görüşlerini sergilemektedir.

Özgürlüğün çerçevesi ve kullanımının yanında Basın Ahlak Yasası, Basın kanunu düzenlemeleri ile ilgili olarak da çeşitli yazıları bulunmaktadır.

Siyasal nitelikli konuların çoğunluğu kapsadığı yazılarında, göze çarpan bir diğer özellikte ideolojik konulara duyduğu ilgidir. Bu çerçevede pek çok yazısında komünizmi ele alarak Türkiye için uygun bir ideoloji olmadığını, hatta tehlike oluşturduğunu belirtmiştir (2).

"..... Ülkemizde komünizm, sadece hürriyet değil, bağımsızlık açısından da önemli bir tehlikedir. Bugün hemen hemen bütün sol fraksiyonlar üzerinde büyük müesseriye olan Sovyetler Birliğinin Türkiye'yi yavaş yavaş kendi blokuna çekmek için sinsi bir mücadele verdiği kimsenin aklından çıkmamalı, hiç değilse sosyal demokrasi, kuzey komşumuza karşı uyguladığı teslimiyetçi ve aşırı iyimser politikadan kurtulmalıdır (3)".

şeklinde ifade etmiştir.

Ilıcak konuyla ilgili yazılarında genel olarak komünist rejim ile demokratik rejimin bağdaşmasının mümkün olmadığını, "komünist sistemle" yönetilen ülkelerdeki görülen eşitsizlik ve sosyal refah düzeyinin düşüklüğü kişisel

(1) N. Ilıcak, "Hürriyet ve Sorumluluk", Tercüman Gazetesi, 14 Şubat 1983.

(2) N. Ilıcak, "Komünizm ve Türkiye", Tercüman Gazetesi, 20 Mart 1980.

N. Ilıcak, "Komünizm, Ara Rejim ve Türkiye", Tercüman Gazetesi, 10 Ekim 1979.

(3) N. Ilıcak, "Bağımsızlık", Tercüman Gazetesi, 16 Temmuz 1978.

hak ve özgürlüklerin yoksunluğu, basın özgürlüğünün bulunmaması (1) gibi yönleriyle bu rejime Türkiye'de faaliyet gösteren sol tandanslı parti ve dernek ya da sendika gibi örgütleri de komünist rejimin etkisi altında hareket ettikleri gerekçesiyle oldukça sert bir dille eleştirmiştir (2).

Türk dilinin sadeleştirilmesi ve Türk dil Kurumu'nu çalışmaları kültür ve dil devrimi Nazlı Ilıcak'ın yazılarının yoğunlaştığı konular arasında yer almaktadır.

Ilıcak'a göre;

'.....Türkçe bir imparatorluk dilidir. Yalnız bir değil, birçok vatanda devlet kurmuş, büyük bir milletin dilidir. Bu yüzden Türkçemiz Medeniyet ve hakimiyet götürdüğümüz ülkelerin derlenmiş kelimelerle zengin bir dil haline gelmiştir. Hiçbir medeniyet dilinin bütün kelimeleri milli olamaz fakat çağı ve mimarisi yani cümle yapısı millidir". (3).

1980 öncesinde Türk Dil Kurumunun Türkçenin sadeleştirilmesi, dilimizden yabancı kökenli kelimelerin ayıklanarak yerine öztürkçe karşılıklarının bulunması çalışmalarına tepki gösteren Nazlı Ilıcak, yazılarında "dil in içtimai ve kollektif bir olay olduğunu" belirterek (4), bu uygulamaların kavram karışıklığına ve dilin fakirleşmesine yolaçtığı ve kültür politikası açısından sakıncalı sonuçlar yaratağı ve kuşaklara arası kültür bağları oluşmasına engel olacağı görüşlerine yer vermiştir (5).

(1) N. Ilıcak, "Komünizm Demokrasi ile Bağdaşabilir mi?", Tercüman Gazetesi, 28 Ocak 1976.

(2) N. Ilıcak, "Süper İnsan ve Komünizm", Tercüman Gazetesi, 27 Ağustos 1976.

(3) N. Ilıcak, "TRT ve Öztürkçe", Tercüman Gazetesi, 1 Şubat 1976.

(4) N. Ilıcak, "Türkçe mi Öztürkçe mi?", Tercüman Gazetesi, 4 Ekim 1976.

(5) N. Ilıcak, "Türk Diline İhanet ve Gaflet", Tercüman Gazetesi, 21 Kasım 1979.

Türkçe'ye yerleşmiş kelimelerin yerini, yenilerin almasıyla ilgili olarak,

"Asırlarca Türk'ün olmuş, deyimlerle süslenmiş kelimeler bir çırpıda atmak mı gerek. O zaman sıra birgün Anadolu'ya da gelecek. Haydi her parçasında binbir hatıra barındıran bu topraklara veda edip, Orta Asya'ya doğru göçelim." demektedir (1)

Bir başka yazısında ise, dilimize yerleşmiş bulunan Arapça ve Farsça sözcüklere Türkçenin yeni bir "telaffuz" kazandırdığını belirterek bunların tasfiye edilmesinin doğru olmadığını savunmaktadır (2).

1980 sonrasında ise, Türk Dil Kurumunun kapatılması konusunun gündeme gelmesi ve Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumunun kuruluşu aşamalarında dil konusuna yeniden yazılarında ağırlık vermiş ve geçmişte Türk Dil Kurumu'nun politikasının yanlışlığı noktasından hareketle, tamamen özerk ve dil uzmanlarından oluşan Dil Akademisi'nin kurulması gerektiğini savunmuştur.

İlıcak'a göre, "Türk Dil Kurumu, zamanla Atatürk'ün çizdiği hedeften uzaklaşmıştır, kelime düşmanlığı yaparak lisanımızı tahrip edici bir noktaya ulaşmıştır (3).

Dilin sadeleştirilmesi çalışmalarına karşı çıkışını gericilikle itham eden Külebi'ye cevaben yazdığı bir yazısında ise, bu tür bir tavrın ilericiilik, gerici-lik kavramları içinde ele alınamayacağını savunarak, "....hele ilericiilik, Atatürk'ün nutkunun % 70'ini değiştirerek bugüne uyarlamaksa (!) dil ve kültür devrimiyle bizi mazimizden, tarihimizden kopararak bir piç devlet haline getirmekse şükürler olsun gericiyiz....." demektedir (4).

(1) N. İlıcak, "Söz GümüŖse", Tercüman Gazetesi, 12 Ağustos 1979.

(2) N. İlıcak, "Türkçemiz", Tercüman Gazetesi, 29 Temmuz 1979.

(3) N. İlıcak, "Dil Akademisi Kuruluyor mu?" Tercüman Gazetesi, 29 Temmuz 1981.

(4) N. İlıcak, "Dil Kurumu Semineri", Tercüman Gazetesi, 18 Ocak 1981.

Sonuç olarak, Nazlı Ilıcak'ın yukarıda sözüedilen ve diğer yazılarından (1) Türk dili ve kültür politikasında geçmişten gelen mirasa ve değerlere sahip çıkılarak bunun üzerine yeni birşeyler katma ve bu şekilde Türk dil ve kültürünün zenginleştirilebileceği fikirlerini savunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

-
- (1) N. Ilıcak, "Türkçemiz", Atatürk ve Dil", "Güneş Dil Teorisi", "Verilme-yecek Şeyler", Tercüman Gazetesi, 26 Eylül 1978.
N. Ilıcak, "TRT'de Yapma Dille Mücadele", Tercüman Gazetesi, 21 Şubat 1980.
N. Ilıcak, "Dil Devriminin Olanak ve İmkanları(!)", Tercüman Gazetesi 24 Şubat 1980.
N. Ilıcak, "Ömer Şeyfettin ve Sade Dil", Tercüman Gazetesi, 8 Mart 1980.
N. Ilıcak, "Yaşayan Türkçe ve Dil Kurumu", Tercüman Gazetesi, 4 Ekim 1980.
N. Ilıcak, "Dil Kurumu ve Siyaset", Tercüman Gazetesi, 14 Ekim 1980.
N. Ilıcak, "Dil Akademisi", Tercüman Gazetesi, 5 Kasım 1980.
N. Ilıcak, "Hukuk dili", Tercüman Gazetesi, 12 Aralık 1980.
N. Ilıcak, "Konuşmak mı Kükremek mi?", Tercüman Gazetesi, 27 Aralık 1980.
N. Ilıcak, "Dil Devrimi, Kültür Devrimi", Tercüman Gazetesi, 29 Aralık 1980.
N. Ilıcak, "Prof. Muharrem Ergin'in Görüşleri", Tercüman Gazetesi, 2 Ocak 1981.
N. Ilıcak, "Atatürk ve Dil", Tercüman Gazetesi, 3 Ocak 1981.
N. Ilıcak, "Tasfiyeciliğin Dilimiz Üzerindeki Tahribatı (1)" Tercüman Gazetesi, 5 Ocak 1981.
N. Ilıcak, "Tasfiyeciliğin Dilimiz Üzerindeki Tahribatı (2)" Tercüman Gazetesi, 6 Ocak 1981.
N. Ilıcak, "Türkçe", Tercüman Gazetesi, 11 Ocak 1981.
N. Ilıcak, "Dil Kurumu Ödülü ve Yayınları", Tercüman Gazetesi, 22 Ocak 1981.
N. Ilıcak, "Türkçe, Sovyetler Birliği, TRT.", Tercüman Gazetesi, 24 Şubat 1981.
N. Ilıcak, "Atatürkçülük, Aristoculuk ve Dil", Tercüman Gazetesi, 22 Mart 1981.
N. Ilıcak, "Atatürk'ten Buyana Dil Kurumu", Tercüman Gazetesi, 5 Mayıs 1981.
N. Ilıcak, "Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türkçemiz", Tercüman Gazetesi 6 Haziran 1981.
N. Ilıcak, "TRT ve Basın", Tercüman Gazetesi, 7 Haziran 1981.
N. Ilıcak, "Milli Eğitimde Dil Çalışmaları", Tercüman Gazetesi, 30 Haziran 1981.
N. Ilıcak, "TRT....Milli Eğitim....Tahliyeler", Tercüman Gazetesi, 22 Eylül 1981.
N. Ilıcak, "TRT ve Türkçe", Tercüman Gazetesi, 29 Eylül 1981.
N. Ilıcak, "Türkçe-Osmanlıca", Tercüman Gazetesi, 4 Ekim 1981.
N. Ilıcak, "Türkçe'de Orta Yol", Tercüman Gazetesi, 29 Aralık 1981.
N. Ilıcak, "Türkçe'yi Kurtarmalıyız", Tercüman Gazetesi, 16 Nisan 1982.
N. Ilıcak, "Dili Millet Yapar", Tercüman Gazetesi, 1 Haziran 1982.
N. Ilıcak, "Cahit Külebi ve Türkçe", Tercüman Gazetesi, 4 Haziran 1982.
N. Ilıcak, "Türkçe'yi Yaşatmak, Zenginleştirmek ve Korumak", Tercüman Gazetesi, 7 Eylül 1982.
N. Ilıcak, "Dil Akademisi ve Anayasa", Tercüman Gazetesi, 9 Eylül 1982.
N. Ilıcak, "Dil Akademisi", Tercüman Gazetesi, 17 Temmuz 1983.
N. Ilıcak, "Atatürk ve Dil", Tercüman Gazetesi, 19 Temmuz 1983.
N. Ilıcak, "Devlet Dile Sahip Çıkıyor", Tercüman Gazetesi, 23 Ekim 1983.

İlıcak'ın yazılarında özellikle ele aldığı sözü edilen konuların yanında, günlük yazıların da daha çok güncel siyasal olay ve gelişmelerin ağırlık kazandığı eğitim formasyonunun da etkisiyle, siyasetle içiçe bir çizgi gösterdiği görülmektedir.

Siyasal olaylara ve gelişmelere ilişkin yorumlarının mensubu olduğu gazetenin genel politikası ile uyum içinde bulunmasının yanısıra, günlük yazıları ile gazetesinin etkinliğine önemli ölçüde katkıda bulunduğu yani karşılıklı bir etkileşim içinde oldukları da söylenebilir.

Nazlı İlıcak'ın bir başyazar olarak yazılarında doğaldır ki, kamuoyunu ilgilendiren ve güncelliği ön plana çıkmış ve büyük ölçüde tartışma konusu edilen her olay üzerine yorumlar getirmiştir. Bu konular, kimi zaman, partiler arası çekişmelere, kimi zaman görevinden alınan bir üst düzey bürokrat hakkındaki yargı kararlarına, kimi zaman işçi işveren ilişkileri ve sendikal faaliyetlere, Anayasa değişiklikleri, geçim sıkıntısı hukuk ve ceza sistemi gibi çok çeşitli alanlara yayılmıştır.

İlıcak'ın yazıları incelendiği zaman yazarın siyasal ve toplumsal gelişmelerin çerçevesinde önem verdiği bir konu üzerine ısrarla gittiği görülmektedir. Aynı konu üzerine ard arda yayımladığı yazılarında zaman zaman yabancı ülke uygulamalarıyla mukayeselere de girerek, olayın tüm ağırlığı ve derinliği ile okurlarına aktarmakta, hatta yeni tartışma alanları yaratmaya çalışmaktadır (1).

(1) Bu konuda Bkz. Siyasi Partiler Kanununun yürürlüğe girişi ve Parti kuruluşlarının hazırlık döneminde yazdığı yazılar.

N. İlıcak, "Siyasi Partiler Kanunu", Tercüman Gazetesi , 29 Nisan 1983.

N. İlıcak, "Siyasi Parti Üçgeni", Tercüman Gazetesi, 1 Mayıs 1983.

N. İlıcak, "Pazarlık, Uzlaşma, Samimiyet", Tercüman Gazetesi, 4 Mayıs 1983.

N. İlıcak, "Muvazaaya Hayır Uzlaşmaya Evet", Tercüman Gazetesi, 7 Mayıs 1983.

N. İlıcak, "Güçlü Bir Kadro", Tercüman Gazetesi, 24 Mayıs 1983.

N. İlıcak, "İsimler Değil Felsefe Mühim", Tercüman Gazetesi, 27 Mayıs 1983.

N. İlıcak, "12 Eylülün Felsefesi", Tercüman Gazetesi, 31 Mayıs 1983.

Aslında Nazlı Ilıcak, yazılarında kullandığı kimi zaman oldukça sertleşen üslubu ve yine basında karşıt görüşlerin temsilcisi sayılabilecek ünlü kalemlemlerle polemige giren yazılarıyla basınınımızın oldukça renkli bir simasıdır.

Ilıcak'ın konu edilen bu açıksözlü ve sert üslubu, özellikle 12 Eylül sonrasında, zaman zaman yazılarında sakıncalı (1) bulunarak yayınlanmasına engel olduğu gibi, kimi zaman da gazetesinin faaliyetten men edilmesine yolaçmış (2) ve hatta hakkında adli kovuşturmalar dahi açılmıştır.

10 yılı aşkın bir süredir başyazar olarak gazetecilik yaşamını sürdüren Nazlı Ilıcak'ın zaman zaman Bulvar Gazetesinde de yazıları yayınlanmaktadır. Bulvar Gazetesinin genel yayın politikasına ilişkin olarak yöneltilen bir soruya "Hiçbir siyasi fikri desteklemekle birlikte, komünizme karşıyız. Aşırı öztürkçe, bir dil kullanmıyoruz. Ben Türk basınında doğru olanı, demokrasiyi savundum" (3) diyerek verdiği cevap gazetesini benimsediği ilkeler açısından belirleyici bir nitelik taşımaktadır.

12- DUYGU ASENSA

A. Biyografi

1946 yılında İstanbul'da doğdu. Kadıköy Kız Kolejinden sonra İstanbul Üniversitesi, edebiyat Fakültesi, Pedagoji bölümünden mezun oldu. Bir süre Haseki Hastanesi Çocuk Kliniği ve İstanbul Üniversitesi Çocuklar Evi'nde çalıştı. Gazetecilik yaşamına Hürriyet Gazetesinde başladı. "Kelebek Gazetesi"nde "Şirinden Sevgilerle" adlı köşede yazıları yayınlanan Duygu Asena, bir süre Man Ajansı'ta metin yazarı olarak çalıştıktan sonra tekrar gazeteciliğe dönerek ve "Ayrıntılı Haber" gazetesinde muhabir olarak çalışmıştır. 1978 yılında Gelişim Yayınlarına girmiştir. Halen Gelişim yayınları tarafından yayınlanan "Kadınca", "Onyedi", "Ev Kadını", "Bayan", "Kadınca Örgü" ve

(1) N. Ilıcak, "Bir Alim Takımı", Makaleler 1983, İstanbul: Kervan Yayınları, 1983, s. 161-162.

N. Ilıcak, "Siyasi Partiler ve Millet", Makaleler 1983, İstanbul: Kervan yayınları, 1983, s. 87-88.

(2) N. Ilıcak, "Her Gece İki Gündüz Arasındadır", Makaleler 1983, İstanbul: Kervan Yayınları, 1983, s. 159-160

(3) "Kuşa Kuşa Nazlı Ilıcak", Elele Dergisi, S. 1, Ocak 1985, s.64.

"Moda" dergilerinin genel yayın yönetmenliğini yapmaktadır (1).

B. Duygu Asena'nın Yazılarında Genel Nitelik

Gazeteciliğe 1972 senesinde Hürriyet gazetesinde başlayan ve Kelebek'te kadın okurlara seslenen Duygu Asena, 1976-1977 yılları arasında Ayrıntılı Haber gazetesindeki kısa süren muhabirlik yaşamından sonra tekrar kadın okurlara yönelik yazılar yazmaya başlamıştır.

"15 yıllık gazeteciyim. Türk kadınına basın organlarında hep aynı şeyler verilmiş, kadın okur yakalamak için kadın köşeleri açılmış, ya güzellik öğütleri, ya leke çıkarma bilgileri ya da ojeli parmaklar tornavide tutuyor gibi birtakım garip haberler, sanki çok acaip bir şeymiş gibi.....

..... Biz kadın bütünüyle, cinselliği, düşünce biçimi ve savaşıması gereği ile ele aldık...." (2) demektedir.

Gerçekten kadını, evde, iş yaşamında, toplumsal yaşamda ve bazen de baş kaldırması gereği ile ele almış ve yazılarında bu temel üzerinde oturtmuştur.

C. Duygu Asena'nın Yazı ve Yorumları

a) Kadınca Dergisinde Duygu Asena

1978 yılı Aralık ayında Gelişim Yayıncılık tarafından çıkarılan aylık "Kadınca" dergisinde ilk sayılarda "son söz" başlığı altında son sayfada yazıları yayınlanmıştır.

"Kadınca" daki köşesinden yayınlanan bu ilk yazılarında kadının ezildiğini, kadının ev mutfağın temizliğin esiri olduğunu, kadının üretkenliğinin sadece ev içinde tükendiğini halbuki kadının ülkenin üretimine katkıda bulunan önemli bir potansiyel olduğunu savunmuştur.

(1) Duygu Asena, Kadının Adı Yok, 15. Baskı, İstanbul: AFA Yayınları, 1987.

(2) D. Asena, "Kadını Bütünüyle Ele Aldık" Milliyet Haftaya Bakış Haber Dergisi, 5-11 Nisan 1987, s. 24.

Evliliğin bir yaşam garantisi olmadığını "Evlilik ve Ömür Boyu Aylık Gelir" başlıklı yazısında "Evlilik ömür boyu aylık gelir kurumu değildir. Evlilik bir beraberliktir. Sevgili ve saygılı nasıl yaşanırsa bu sürdürülmelidir. Sevgi ve saygı yitirilirse de hemen evlilik bitirilmelidir. Yoksa bu işkence olur, işkenceyle de yaşanmaz" (1). şeklinde ifade etmiştir.

Evlenmeyen ya da boşanan kadın günlük yaşantısında karşılaştıkları gürtlülerde Duygu Asena'nın yazılarının konularını oluşturmuştur (2).

Kadınca dergisinin yayın hayatına başladığı Aralık 1978 tarihinde günümüze her sayıda derginin genel yayın çizgisi ile uyumlu yazıları yayınlanmıştır. Derginin çıkarılma amacını "Piyasada bir kadın-erkek dergisinin boşluğu hissedilmişti. O zaman (1978) kadına daha çok moda ağırlıklı, herkesin kadın konusu olarak aklına gelen neyse oydu. Ben yavaş yavaş kadın-erkek eşitliğini ve yasal konularda uğradığı haksızlıkları dile getirdim. Bir de kadın cinselliğinden basında pek ciddi söz edilemezdi.... ben bunun dışına çıktım.

Yazdıklarının konusu ve amacı hakkında da; "Ben ve bütün çalışma arkadaşlarım yazdıklarımızın doğruluğuna inanıyoruz ve kadının ezilmişliğinin iletişim araçları yoluyla gündeme getirilmesinin yararlı olacağını biliyoruz ve bir düşünce dergisi olmak istiyoruz" demektedir (3).

Kadınca'nın çıkarılış amacı ve yazdıklarının konusu hakkında söyledikleri de derginin yayın politikası ile yazdıkları arasındaki uyum doğrulamaktadır. "Kadınca" dergisinde 1978 yılı Aralık ayından günümüze kadar her sayıda yazıları yayınlanan Duygu Asena genel yayın yönetmenliğini yaptığı diğer dergilere de yazmıştır.

-
- (1) D. Asena, "İlk Söz: Evlilik ve Ömür Boyu Aylık Gelir", Kadınca Dergisi S. 43, Haziran 1982.
 - (2) D. Asena, "İlk Söz: Evde Kalmışlıktan Seni Almıyor muya", Kadınca Dergisi, S. 48, Kasım 1982.
 - (3) D. Asena, 5-11 Nisan 1987, a. g.m.

Daha sonraları köşesinin adı "İlk söz" olarak değişmiş, düşüncelerini derginin ilk sayfasından okurlarına iletmiştir. Özellikle kadın-erkek eşitliği konusunu ele alan Duygu Asena, kadın yasalarla erkeğe eşit hale getirilse de günlük yaşamda bunun sağlanamadığını savunmaktadır (1).

Yazılarında sosyal yaşamımızın görünme de kurallara bağlı olduğunu;

"Ben belki, (siz belki) kendinizi gerçekten özgür hissediyoruz....Ama ya görünmeyen kurallarımızın baskısı....

Bir yerlere yazılmamış bile olsa içimize işlemiş, beynimize oyulmuş kurallar... Kurallar.... Bizi farketirmeden ezen, cendereye sokan baskılar..." (2). şeklinde ifade etmiştir.

Zaman zaman bu kurallara başkaldırılması ve kuralların dışına çıkarak yaşaması gerektiğini de yazılarında dile getirmiştir (3).

Yazılarında göze çarpan en belirgin özelliklerden birisi de kadının sahip olduğu haklarını bilinçli bir şekilde kullanması konusudur.

Toplumda sayı olarak da erkeklerle hemen hemen eşit olduğu saviyle kadınların aynı zamanda siyasi bir güç olduğuna da değinmiş, kadınların oylarını kullanırken kendi cinslerine yönelik tutum ve davranışları gözönüne almaları gerektiğini savunmuştur (4).

Duygu Asena aile yaşamında kadının rolü ve yerini de dile getiren Asena, kadının bazı işleri kendiliğinden neden ve niçin sorularını kendine hiç sormadan yapmasının alışlagelmişliğini ve aynışlığını sıkça ele almıştır (5).

(1) Duygu Asena, "İlk Söz: Babalar Gününden Kadın Haklarına", Kadınca Dergisi, S. 7, 7 Haziran 1979.

(2) D. Asena, "İlk Söz: Biraz Serserilik" Kadınca Dergisi, S. 63, 1 Şubat 1984.

(3) D. Asena, "İlk Söz: Bir Kez Olsun Saçmalayın", Kadınca Dergisi, S. 80, Temmuz 1985.

(4) D. Asena, "İlk Söz: Biz Seçmenlerin yarısıyız", Kadınca Dergisi, Temmuz 1987.

(5) D. Asena, "İlk Söz: Kocamın Kirli Çamaşırları", Kadınca Dergisi, Eylül 1985.

b) Genel Yayın Yönetmeni Olduğu Diğer Dergiler ve Duygu Asena

"Ev Kadını" dergisinin ilk sayılarında yazdığı yazılar daha çok derginin içeriğinden sözeden tanıtım yazılarıdır (1).

1980 yılında yayın hayatına atılan "Örgü" dergisi ile üç ayda bir yayınlanan "Moda" dergisinde de ilk sayılarda aynı türden yazıları yayınlanmıştır.

1983 Ocak ayında yayınlanmaya başlayan Aylık Gençlik Dergisi "Onyedi" de de yazıları yayınlanmaktadır.

Gençlere yaşam, sevgi, başarı için mücadele etmek ve kendilerine güvenmelidir gerektiği (2) mesajlarının yanında anne olarak kadın (3) ve kadının aile içerisinde ezildiği gibi konuları (4) ele almıştır.

Gerek kadın dergilerinde, gerekse gençlere yönelik dergilerde yazdığı yazılarda, kadın hakları ve kadın-erkek eşitliği ve toplum baskısı özellikle üzerinde durduğu konular olarak karşımıza çıkmaktadır.

"Kadınca", "Ev Kadını", "Bayan", "Moda", "Örgü" ve "Onyedi" dergilerinin yayın yönetmeni Duygu Asena;

"Okurları zaman zaman birbirlerine karışabilir, ama kişilikleri ayrıdır. "Kadınca"nın kişiliği okuyan, çalışan ve düşünen kadının kişiliğine yöneliktir. "Ev Kadını" kadının ev içindeki yaşamını kolaylaştıracak türden, "Bayan" ise kadını ilgilendiren ama magazin yanı daha ağır basan bir dergi"

şeklinde yanıtlamıştır (5).

-
- (1) Duygu Asena ile 26 Ağustos 1987 tarihinde yapılan görüşmeden.
 - (2) D. Asena, "Çekingenlik Üzerine", Onyedi Dergisi, S. 54, Haziran 1984.
 - (3) D. Asena, "İlgi, Şevkat ve Sevgi", Onyedi Dergisi, S. 41, Mayıs 1986.
 - (4) D. Asena, "Düşünün, Sevin ve Söyleyin", Onyedi Dergisi, S. 53, Mayıs 1987.
 - (5) D. Asena, 5-11 Nisan 1987, a.g.m.

mesleğinin çok geniş bir yelpazesini oluşturmaktadır.

Görüldüğü gibi tarihsel ve toplumsal bir perspektif içerisinde sosyal haklar çerçevesinde kadın haklarının gelişimi ile kadın gazetecilerin gösterdikleri gelişim çizgisi arasında, paralellik bulunduğu bir gerçektir. Ve kuşkusuz eğitim bu aşama içinde en belirleyici rolü oynamaktadır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Abadan, Nermin Unat Türk Toplumunda Kadın, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul: Araştırma, Eğitim, Ekin Yayınları, 1982
- Adivar, Halide Edib "Vurma Fatma" İzmir'den Bursa'ya 2. Baskı, İstanbul: Atlas Kitabevi, 1980
- Adivar, Halide Edib Ateşten Gömlek, 16. Baskı, İstanbul: Atlas Kitabevi, 1981
- Ağaoğlu, Ahmet İslamiyette Kadın, Çev. Hasan Ali Ediz, Ankara: Birey ve Toplum Yayıncılık, 1985
- Akatlı, Füsün "Türk Yazınında Kadın İmgesi", Türk Toplumunda Kadın, Genişletilmiş II. Baskı, Der. Nermin Abadan Unat, İstanbul: Araştırma, Eğitim Ekin Yayınları, 1982
- Alkan, Türker Kadın Erkek Eşitsizliği, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1981
- Altındal, Aytunç Türkiye'de Kadın, 4. Baskı, İstanbul: Süreç Yayıncılık, 1985
- Ansay, Tuğrul "Çağdaş Anayasalar ve Türk Anayasalarında Aile Kavramı", Türkiye'de Ailenin Değişimi Yasal Açıdan İncelemeler, der. Türköz Erder Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, 1984
- Arat, Necla Kadın Sorunu, 2. Baskı İstanbul: Say Yayınları, 1986
- Araz, Nezihe Aşk Peygamberi, İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1985
- Aren, Munise Türk Toplumunda Kadın Bibliyografyası Genişletilmiş 2. Baskı, Ankara: Türk Sosyal Bilimler Derneği, 1980
- Asena, Duygu Kadının Adı Yok, 15. Baskı, İstanbul: AFA Yayınları, 1987

- Başkut, Cevat Fehmi Gazetecilik Dersleri, İstanbul: Sermet Matbaası, 1966
- Baydar, Mustafa Atatürk ve Devrimlerimiz, 2. Baskı İstanbul: Çeltüt Matbaacılık, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1973
- Berkez, Niyazi Türkiye'de Çağdaşlaşma, İstanbul: Doğu Batı Yayınları, 1978
- Birsel, Salah İstanbul - Paris, Ankara: Saim Toraman Matbaası, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1983
- Cihan, Erol "Atatürk İnkılabı ile Ziya Gökalp Arasında Ortak Olan Olmayan Noktalar", 60. Ölüm Yıldönümünde Ziya Gökalp, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yayınları, 1986
- Coporal, Bernard Kemalizm ve Kemalizm Sonrasında Türk Kadını, Ankara: TİSA Matbaası, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1982
- Çitçi, Oya "Kamu Yönetiminde Kadın Görevliler" Türk Toplumunda Kadın, der. Nermin Abadan Unat, Ankara: Araştırma Eğitim Ekin Yayınları, 2. Baskı, 1982
- Çölaşan, Emin Önce İnsanım Sonra Gazeteci, 4. Baskı, İstanbul: Tekin Yayınevi, 1987
- Daver, Bülent "Kadınların Siyasal Hakları" Atatürk Döneminde Türkiye'de Kadın Devrimi, yaz: İffet Halim Oruz, İstanbul: Gül Matbaası, 1986
- Djevdet, Abdullah "Mme O de Lebedeff", Olga de Lebedeff, De l'Emanüpatıon de la Femme Musulmane, Edition de la Revue Lajtitad, Caire, 1906
- Dönmezer, Sulhi Basın Hukuku, 3. Baskı, İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1968
- Dönmezer, Sulhi Sosyoloji, İstanbul: İ.T.İ.A. Nihat Sayar Yayın ve Yardım Vakfı, 1976

- Enginün, İnci Halide Edib Adıvar'ın Eserlerinde Doğu ve Batı Meselesi, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1978
- Erdentuğ, Nermin "Türkiye'de Çağdaşlaşma Eğitim ve Kültür Müna-sebetleri", Ankara: A.U. Basımevi Kültür Bakanlığı Yayınları, 1981
- Erten, Özgül Yüzyılımızda Kadın ve Kadınıımız, Ankara: Türkiye Yazıları, 1978
- Feyzioğlu, Turhan "Türk İnkılabının Temel Taşı Laiklik" Atatürk Yolu İstanbul: Otomarsan Kültür Yayını, 1981
- Feyzioğlu, Turhan Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi,II. Ankara, YÖK Yayınları, 1986
- Fişek, Hicri Türkiye'de Ailenin Değişimi Yasal Açından İnceleme-ler, Haz. Türköz Erder, Ankara: Türk Sosyal Bilim-ler Derneği, 1984
- Giritli, İsmet Kamu Yönetimi, Teşkilatı ve Personeli, İstanbul: Garar Matbaası, 1982
- Giritli, İsmet "Kemalizm İdeolojisi" Atatürkçülük İkinci Kitap, Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 1983
- Giritli, İsmet Atatürkçülük, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1983
- Giritli, İsmet Atatürk ve Atatürkçülük, İstanbul: Filiz Kitabevi, 1985
- Goldstein, Joseph, Katz Jay The Family And The Law New York: 1965
- Gökalp, Ziya Türk Töresi, Haz. Hikmet Dizdaroğlu, Ankara: Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları, Devlet Kitapları Serisi No: 6, 1976
- Gökalp, Ziya Türkçülüğün Esasları, Haz. Mahir Ünlü, Yusuf Çotuksöken, 3. Baskı, İstanbul: İnkılap Kitabevi 1987
- Hanioğlu, Şükrü Bir Siyasal Düşünür Olarak Dr. Abdullah Cevdet ve Dönemi, İstanbul: Üç Dal Neşriyat, 1981
- İlgaz, Hasene Atatürk'e 100. Yıl Armağanı, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1984

- Ilıcak, Nazlı "Bir Alim Takımı" Makaleler 1983, İstanbul: Kervan Yayınları, 1983
- Ilıcak, Nazlı "Her Gece İki Gündüz Arasındadır", Makaleler, 1983 İstanbul: Kervan Yayınları, 1983
- Ilıcak, Nazlı "Siyasi Partiler ve Millet" Makaleler 1983 İstanbul: Kervan Yayınları, 1983
- İlyasoğlu, Aynur-İnsel, Deniz "Kadın Dergilerinin Evrimi" Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler, İstanbul: Gelişim Yayınları, 1984
- İmre, Zahit Medeni Hukuka Giriş, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1976
- İnan, A. Afet Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri 4. Baskı, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1982
- İnan, A. Afet Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, 4. Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1984
- İnuğur, Nuri Basın ve Yayın Tarihi, 2. Baskı, İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 1981
- Kanbolat, Yahya Halide Edip Adıvar'ın Romanlarında Feminizm Sorunu, Ankara: Akademi Matbaası, 1987
- Karal, Enver Ziya "Atatürk Siyaset Ahlakı ve Siyasi Partiler", Atatürkçülük 1. Kitap, Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 1983
- Kinross, Lord "Atatürk, Bir Milletin Yeniden Doğuşu," İstanbul Sander Yayınları, 1981
- Kocatürk, Utkan Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Ankara: Edebiyat Yayınevi, 1971
- Kocatürk, Utkan "Atatürk ve Aile", Atatürkçülük İkinci Kitap, Ankara: Genel Kurmay Basımevi, 1983
- Kongar, Emre Türkiye'nin Toplumsal Yapısı, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1981
- Kongar, Emre Kültür ve İletişim, İstanbul: Say Yayınları, 1986

- Kongar, Emre 12 Eylül ve Sonrası, İstanbul: Say Yayınları, 1987
- Küçük, Yalçın Aydın Üzerine Tezler 3. İstanbul: Tekin Yayınevi 1985
- Mardin, Şerif Din ve İdeoloji Toplu Eserleri 2., 2. Baskı İstanbul İletişim Yayınları, 1983
- Mardin, Şerif Jön Türklerin Siyasi Fikirleri, Toplu Eserleri 1., İstanbul: İletişim Yayınları 1985
- Meriç, Cemil "Aile Hukukunun Islahı" Ziya Gökalp'in Hayatı ve Eserleri, İstanbul: Sebil Yayını, 1980
- Mumcu, Ahmet Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi, İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri, 1982
- Oğuzkan, Turhan "Atatürkçü Eğitim Politikası ve Milli Eğitim" Atatürkçülük 2. Kitap, Ankara: Gen. Kur. Basımevi 1983
- Ortaylı, İlber İmparatorluğun En Uzun Yüz Yılı, İstanbul: Hil yayınları, 1983
- Oruz, İffet Halim Atatürk Döneminde Türkiye'de Kadın Devrimi, İstanbul: Gül Matbaası, 1986
- Ozankaya, Özer "Laiklik Öncesi Dönemde Şemsettin Sami'nin Aile Düzenine İlişkin Görüşleri: Türkiye'de Ailenin Değişimi Toplumbilimsel İncelemeler, Haz. Türköz Erder, Ankara: Maya Matbaacılık Yayıncılık, 1984
- Özbay, Ferhunde "Türkiye'de Kırsal Kentsel Kesimde Eğitimin Kadınlar Üzerine Etkisi", Türk Toplumunda Kadın, der. Nermin Abadan Unat, 2. Baskı, İstanbul: Araştırma Eğitim Ekin Yayınları, 1982
- Özdemir, Hikmet Kalkınmada Bir Strateji Arayışı: Yön Hareketi Ankara: Bilgi yayınevi, 1986
- Özsunay, Ergun Medeni Hukuka Giriş, İstanbul: Garanti Matbaası, 1970
- Öztoprak, İzzet Kurtuluş Savaşında Türk Basını, Ankara: TİSA Matbaası, 1981

- Russel, Bertrand Din ile Bilim, 3. Baskı, İstanbul: Say Kitap Pazarlama, 1981
- Sadun, Tanju Dolu Dizgin, İstanbul: Güzel Sanatlar Matbaası, 1986
- Seratöz, Zerrin Tüzün "Türk Kadınının Bugünkü sosyal Durumu ve Bu Durumun Eğitim ile Olan İlgisi" Atatürk Döneminde Türkiye'de Kadın Devrimi, yaz. İffet Halim Oruz, İstanbul: Gül Matbaası, 1986
- Sertel, Sabiha Roman Gibi, 2. Baskı, İstanbul: Belge yayınları, 1987
- Sertel, Zekeriya Hatırladıklarım, 2. Baskı, İstanbul: Gözlem Yayınları 1977
- Shaw, Stanford
- J. Shaw, Ezel Kırıl Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, C. 2. İstanbul: E Yayınları, 1983
- Tanirli, Server Uygarlık Tarihi, 5. Baskı, İstanbul: Say Kitap Pazarlama, 1981
- Taşcıoğlu, Muhaddere Kadının Sosyal Durumu ve Kadın Kıyafetleri, Ankara: Akın Matbaası, 1958
- Taşkıran, Tezer Cumhuriyetin 50. Yılında Türk Kadın Hakları, Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1972
- Tayanç, Füsün-Tayanç, Tunç Dünyada ve Türkiye'de Tarih Boyunca Kadın, Ankara: Tan Yayınları, 1981
- Toprak, Zafer Türkiye'de Milli İktisat, Ankara: Yurt Yayınları 1982
- Topuz, Hıfzı Yüz Soruda Türk Basın Tarihi, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973
- Uraz, Murat Türk Kadın Muharrir ve Gazetecilerimiz, İstanbul Tefeyyüz Kıtıbevi, 1941
- Ülken, Hilmi Ziya Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, 2. Baskı İstanbul: Ülken Yayınları, 1979
- Velî, Orhan Bütün Şiirleri, İstanbul: Can Yayınları, 1982
- Yalman, Ahmet Emin "Notes on The Development of The Turkish Press" Türk Basın Tarihi II. der. Fuat Süreyya Oral Ankara: Doğu Matbaacılık, 1968

Dergiler

Adıvar, Halide Edib	"Felaketlerden Sonra Milletler" <u>Türk Yurdu</u> No: 16, 16 Mayıs 1329/29 Mayıs 1913
Adıvar, Halide Edib	"Bir Yaşıma Daha Girdim" <u>Yedi Gün Dergisi</u> No. 211, 24 Mart 1937
Adıvar, Halide Edib	"Zoika'nın Apartmanı" <u>Yedi Gün Dergisi</u> No.218, 12 Mayıs 1937
Adıvar, Halide Edib	"Komünist Rusya'nın Kars Cephesi" <u>Yedi Gün Dergisi</u> No.219, 19 Mayıs 1937
Adıvar, Halide Edib	"Budizm, Firaunizm, Yunanizm" <u>Yedi Gün Dergisi</u> No.233, 25 Ağustos 1937
Araz, Nezihe	"Gerçek Sanata Giden Yol" <u>Resimli Hayat Mecmuası</u> , Aralık 1953
Araz, Nezihe	"Kaşıklarımız" <u>Resimli Hayat Mecmuası</u> , Aralık 1953
Araz, Nezihe	"Kaşıklarımız" <u>Resimli Hayat Mecmuası</u> , Ocak 1954
Araz, Nezihe	"İlk Kadın Mebusumuz Satı Kadın" <u>Hayat Mecmuası</u> , 13 Nisan 1956
Araz, Nezihe	"40 Pencereli Konak: 725 Yıl Evvel Kurulan Çadır" <u>Hayat Mecmuası</u> , 27 Nisan 1956
Araz, Nezihe	"40 Pencereli Konak: Karadağ Kararıp Gider" <u>Hayat Mecmuası</u> , 4 Mayıs 1956
Araz, Nezihe	"40 Pencereli Konak: Buyurun Dede Bucığına" <u>Hayat Mecmuası</u> , 11 Mayıs 1956
Araz, Nezihe	"40 Pencereli Konak: Yörük Sevdaları, Düğünleri" <u>Hayat Mecmuası</u> , 18 Mayıs 1956

- Araz, Nezihe "40 Pencereli Konak: İmeceye Giden Kızlar"
Hayat Mecmuası, 25 Mayıs 1956
- Araz, Nezihe "40 Pencereli Konak: Yayla Sırları"
Hayat Mecmuası, 1 Haziran 1956
- Araz, Nezihe "40 Pencereli Konak: Dönüş Yolu"
Hayat Mecmuası, 8 Haziran 1956
- Araz, Nezihe "Mühürücü Fehmi Usta"
Resimli Hayat Mecmuası 12 Kasım 1964
- Asena, Duygu "İlk Söz: Babalar Gününden Kadın Haklarına"
Kadınca Dergisi 7 Haziran 1979
- Asena, Duygu "İlk Söz: Evlilik ve Ömür Boyu Aylık Gelir"
Kadınca Dergisi, Haziran 1982
- Asena, Duygu "İlk Söz: Evde Kalmışlıktan Seni Almıyor muya"
Kadınca Dergisi, Kasım 1982
- Asena, Duygu "İlk Söz: Biraz Serserilik,"
Kadınca Dergisi, Şubat 1984
- Asena, Duygu "Çekingenlik Üzerine"
Onyedi Dergisi, Haziran 1984
- Asena, Duygu "İlk Söz: Bir Kez Olsun Saçmalayın"
Kadınca Dergisi, Temmuz 1985
- Asena, Duygu "İlk Söz: Kocamın Kirli Çamaşırları"
Kadınca Dergisi, Eylül 1985
- Asena, Duygu "İlgi, Şevkat ve Sevgi"
Onyedi Dergisi, Mayıs 1986
- Asena, Duygu "kadını Bütünüyle Ele Aldık"
Milliyet Haftaya Bakış Dergisi, 5-11 Nisan 1987
- Asena, Duygu "Düşünün, Sevin ve Söyleyin"
Onyedi Dergisi, Mayıs 1987

Asena, Duygu

"İlk Söz: Biz Seçmenlerin Yarısıyız"
Kadınca Dergisi, Temmuz 1987

Baykal, Bekir Sıtkı

"Milli Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i
Vatan Cemiyeti"

Atatürk Araştırma Merkezi Dergileri,

T.C. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu,
Atatürk Araştırma Merkezi, C.1, Sayı 1, Kasım 1984

Baykal, Bekir Sıtkı

"Milli Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i
Vatan Cemiyeti"

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,

T.C. Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu,
Atatürk Araştırma Merkezi, C. 1, S.3, Temmuz 1985

Baykal, Bekir Sıtkı

"Milli Mücadele'de Anadolu Kadınları Müdafaa-i
Vatan Cemiyeti"

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi

C.1, S.2 Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Mart 1985

Baykal, Bekir Sıtkı

"Milli Mücadelede Anadolu Kadınları Müdafaa-i
Vatan Cemiyeti"

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,

C.1, S.1, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Kasım 1984

Baykal, Bekir Sıtkı

"Milli Mücadelede Anadolu Kadınları Müdafaa-i
Vatan Cemiyeti"

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,

C.1, S.3, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi,
Temmuz, 1985

Ev-İş Dergisi Özel Sayısı, Ağustos 1948

"Harika Kızlarımız: Suna Kan"

Resimli Hayat S.16, Ağustos 1953

- Hekimoğlu, Müşerref "Kolsuz Kahraman"
Resimli Hayat Mecmuası, S.9, Ocak 1953
- Hekimoğlu, Müşerref "Saadetlerinin Sırlarını Söylüyorlar"
Resimli Hayat Mecmuası, S.11, Mart 1953
- Hekimoğlu, Müşerref "Saadetlerinin Sırlarını Söylüyorlar"
Resimli Hayat Mecmuası, S.12, Nisan 1953
- Hekimoğlu, Müşerref "Hususi Hayatlarında Vekillerimiz"
Resimli Hayat, S.15, Temmuz 1959
- Hiçyılmaz Ergun "İlk Kadın Dergilerinde Kadınlarımız Neler Yazdılar
Nasıl Feminizm Yaptılar?"
Kadınca, Aralık 1984
- İlgaz, Hasene "Olaylar ve Kadın"
Kadın Gazetesi, 10 Mart 1962
- İlgaz, Hasene "Olaylar Karşısında Kadın,"
Kadın Gazetesi, 10 Mart 1962
- İlgaz, Hasene "Osmanlı İmparatorluğunda Maarif İşleri"
Bakış, Nisan 1985
- "İdil Şu Harika Çocuk"
Resimli Hayat, S.16, Ağustos 1953
- Kakınç, Tarık Dursun "Adı Myria'ydı"
Elele, Ocak 1986
- Karol, Nuri Sami "Müzik Bilgileri"
Ev-İş Dergisi, Özel Sayısı, Nisan, 1948
- "Onbir Yaşındaki İdil Biret"
Resimli Hayat, S.5, Ağustos 1952
- Mahasin no.6, Şubat 1324/1909
- Oruz, İffet Halim "Onaltı Yıl"
Kadın Gazetesi, 10 Mart 1962

- Oruz, İffet Halim "Kadın Niçin Yayınlandı?"
Kadın Gazetesi, 1 Mart 1970
- Oruz, İffet Halim "Üzüntülü Bir Ay"
Kadın Gazetesi, S.1022, Kasım 1970
- Oruz, İffet Halim "Kadın Gözüyle: İETT Grevinin Düşündürdükleri"
Kadın Gazetesi, S.1103, Ağustos 1977
- Oruz, İffet Halim "Cumhuriyet ve Türk Kadını"
Kadın Gazetesi, S.1105, Ekim 1977
- Resimli Hayat Mecmuası, S. 15 Temmuz 1953
- Resimli Hayat Mecmuası, S. 16 Ağustos 1955
- Sertel, Sabiha "Çalışan Çocuklar"
Resimli Ay, S.2, Mayıs 1930
- Sertel, Sabiha "Sınai Hayatta Kadın ve Çocuk"
Resimli Ay, no.5, Temmuz 1930
- Sertel, Sabiha "Kadınlar Kongresi Bize Neler Öğretiyor"
Resimli Ay, Ağustos 1929
- Sertel, Sabiha "Savulun Geliyorum"
Resimli Ay, no.10, Kanunu evvel 1929,
- Şairoğlu, Hamit İ. "Kadın Fikir İşçilerimiz: Nezihe Araz'la Konuşma"
Kadın Gazetesi, 1 Mart 1965
- "Zengin, Mümin Feminist Kadınlar"
Milliyet Haftaya Bakış Çağdaş Haber Dergisi,
5 - 11 Nisan 1987

Gazeteler

- Abadan, Nermin "Türk Basınının Gelişmesi ve Sorunları"
Ulus Gazetesi, 24 Temmuz 1964
- Adıvar, Halide Edib, "Beşiği Sallayan El Dünyaya Hükmeder"
Tanin no: 6, 24 Temmuz 1324/6 Ağustos 1908
- Adıvar, Halide Edib, "Hint Müslümanlarının Telakki ve Yaşayışları"
Tan Gazetesi, 3 Haziran 1938
- Adıvar, Halide Edib, "Müslümanlığa Yakın Bir Hint Dini: Sikh"
Tan Gazetesi, 8 Haziran 1938
- Adıvar, Halide Edib, "Hint Hudutlarında Yaşayan Hür Kabileler"
Tan Gazetesi 14 Haziran 1938
- Adıvar, Halide Edib "Peşaver Kadınları Yakın Bir İstikbalde Açılacaklar"
Tan Gazetesi, 16 Haziran 1938
- Adıvar, Halide Edib "Lâknâv Kadınları Nasıl Yaşıyorlar?"
Tan Gazetesi 5 temmuz 1938
- Adıvar, Halide Edib "Yalınayak Bir Hint Milyarder"
Tan Gazetesi 17 Temmuz 1938
- Adıvar, Halide Edib "Benares'te Müslüman Cemaati Arasında"
Tan Gazetesi 22 Temmuz 1938
- Adıvar, Halide Edib "İngiltere ve İngilizler"
Akşam Gazetesi 10 Haziran 1939-24 Ağustos 1939
- Adıvar, Halide Edib "Demokrasi ve Üniversiteler"
Akşam Gazetesi 31 Ekim 1946
- Adıvar, Halide Edib "Kadın Çalışmalı mı?"
Akşam Gazetesi 14 Kasım 1946
- Adıvar, Halide Edib "Üniversiteler ve Hürriyet"
Akşam Gazetesi, 21 Kasım 1946

- Adivar Halide Edib "Muharrir ve Hürriyet Fikri Yuvarlak Masası"
Akşam Gazetesi, 8 Ekim 1950
- Adivar Halide Edib "Fikir Hürriyeti Bahsi Devam Ediyor"
Akşam Gazetesi, 11 Ekim 1950
- Adivar Halide Edib "Vatandaşınızın Hürriyet Fikirleri Üzerine Düşünceleri"
Akşam Gazetesi 18 Ekim 1950
- Adivar Halide Edib "Hoca, Din ve Kadın"
Akşam Gazetesi, 9 Kasım 1950
- Adivar, Halide Edib "Memleket Davaları, Siyasi Vedaname"
Cumhuriyet Gazetesi 5 Ocak 1954
- Adivar. Halide Edib "Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri"
Yeni İstanbul Gazetesi, 7 Ekim - 29 Aralık 1954
- Adivar. Halide Edib "Pazartesi Konuşmaları: Medeniyet Felsefesi"
Yeni İstanbul Gazetesi, 8 Ocak 1956
- Adivar. Halide Edib "Radyomuza Dair"
Yeni İstanbul Gazetesi, 22 Ekim 1956
- Adivar Halide Edib "Eisenhower ve Dünya Sulhunun Koruyucusu Askerlere Dair"
Yeni İstanbul Gazetesi 10 Kasım 1956
- Adivar Halide Edib "Pazartesi Konuşmaları: Sulhsever Büyük Bir Asker Daha"
Yeni İstanbul Gazetesi, 3 Aralık 1956
- Araz, Nezihe "Halktan Öğreneceklerimiz: Dostluk"
Son Saat Gazetesi, 8 Ağustos 1952
- Araz Nezihe "Sanat Hareketleri: Picasso'nun Eseri ve Sanatkârın Mesuliyeti"
Son Saat Gazetesi, 19 Eylül 1952
- Araz, Nezihe "Hadiselerin Işığında: Bilmeceli Masal"
Yeni Sabah Gazetesi, 12 Şubat 1961

- Araz, Nezihe "Hadiselerin Işığında: Arama, Tarama"
Yeni Sabah Gazetesi, 28 Ekim 1962
- Araz, Nezihe "Bu Yılki Bayram Manası"
Yeni Sabah Gazetesi, 29 Ekim 1962
- Araz, Nezihe "İslamiyet Zamana Uygun Dinamik Ahenkli ve
Sıhhatli Bir Hayat İstiyor"
Yeni Gazete, 22 Kasım 1969
- Araz, Nezihe "Üniversite İmtihanları"
Yeni İstanbul Gazetesi, 5 Eylül 1970
- Araz, Nezihe "Küskünler Partisi"
Yeni İstanbul Gazetesi, 8 Eylül 1970
- Araz, Nezihe "Yunus Emre'nin Bir Eli Tanrıdadır Ama Bir Eli
Topraktadır"
Yeni Gazete, 4 Temmuz 1971
- Araz, Nezihe "O Bir Zarafet Anıtıydı"
Güneş Gazetesi-Güneş 2 10 Kasım 1982
- Araz, Nezihe "Keşke İnsanlara da Böyle Bakılsa"
Milliyet Renk, 10 Eylül 1984
- Araz, Nezihe "Dostça: Yaklaşan Bir Yıldönümü"
Milliyet Renk, 10 Eylül 1984
- Bozyiğit Ferdi "Eski Türklerden Günümüze Toplumda Kadın"
Kalem, (Ege Üniversitesi Gazetesi) Ocak 1987
- Fenik Advie "Matbuata Yeni Bir Baskı"
Zafer Gazetesi, 4 Mart 1950
- Fenik, Advie "Vatandaşın Günahı Neydi"
Zafer Gazetesi, 6 Mayıs 1950
- Fenik, Advie "Şahıs Üzerine İnşa Edilen Siyaset"
Zafer Gazetesi, 7 Mayıs 1950

- Fenik. Adviye "Muhalefetin Hizmetleri Şiddet Değildir"
Zafer Gazetesi, 8 Mayıs 1950
- Fenik Adviye. "Pakistan Yolculuğu: 7"
Zafer Gazetesi, 18 Mart 1955
- Fenik. Adviye "Sarı Çizmeliden: Sosyete"
Zafer Gazetesi, 18 Mart 1955
- Fenik, Adviye "Sarı Çizmeliden: Başlamak"
Zafer Gazetesi, 20 Ağustos 1957
- Hekimoğlu, Müşerref "Hikaye: Cennet"
Zafer Gazetesi, 13 Aralık 1949
- Hekimoğlu. Müşerref "Bütçe Komisyonunda İlginç Tablolar Sergileniyor"
Cumhuriyet Gazetesi, 3 Şubat 1978
- Hekimoğlu, Müşerref "Bruegel'in Tabloları Gibi"
Cumhuriyet Gazetesi, 18 Aralık 1980
- Hekimoğlu. Müşerref "Veda da Değil Elveda da"
Cumhuriyet Gazetesi, 11 Aralık 1981
- Hekimoğlu. Müşerref "Güzel Ürünler Nasıl Oluşuyor"
Cumhuriyet Gazetesi, 8 Ocak 1982
- İlgaz, Hasene "Duyuruşlar: 14. Cumhuriyet Bayramında İstanbul"
Akgün Gazetesi, 30 Ekim 1937
- İlgaz. Hasene "Sendikanın Yıldönümü Münasebetiyle"
İşçi Sendikası, 7 Nisan 1948
- İlgaz. Hasene "Yapıcı Tenkit ve Vazifelerimiz"
Ertuğrul-Bilecik, Yıl 1 18 Nisan 1949
- İlgaz, Hasene "Kıbrıs Davasında İngiltere'nin Gafleti"
Yeni İstanbul, 6 Temmuz 1955
- İlgaz. Hasene "Dertlerimiz: Hava Alanındaki Hademeler"
Vakit Gazetesi, 10 Ocak 1956

İlgaz. Hasene	"Dertlerimiz: Milli Maç" <u>Vakit Gazetesi</u> , 21 Şubat 1956
İlgaz. Hasene	"İsviçre Mektupları: Pestalozzi Köyü" <u>Yeni İstanbul</u> , 31 Mart 1957
İlgaz Hasene,	"İçtimai Meseleler: Kimsesiz Çocuklar İçin Bazı Düşünceler" <u>Yeni İstanbul</u> , 4 Mart 1958
İlgaz, Hasene	"Günün Konuları: Devrim Kadını ve Çarşaf" <u>Yeni İstanbul</u> , 10 Aralık 1958
İlgaz, Hasene	"Teşekkür Edilmeyen Hizmet" <u>Yeni İstanbul</u> , 2 Şubat 1959
İlgaz, Hasene	"Maarif Meseleleri: Kışla Eğitimi ve 60 Milyon" <u>Yeni İstanbul</u> , 14 Şubat 1959
İlgaz, Hasene	"Günün Konusu: Vatandaşın Sadece Okuması Kafi Değildir" <u>Yeni İstanbul</u> , 26 Ocak 1960
İlgaz. Hasene	"Meseleler: Dünya Kadınlar Konseyi Kongresi" <u>Yeni İstanbul</u> , 3 Mayıs 1960
İlıcak, Nazlı	"Ansiklopedi" <u>Tercüman-İnci</u> , 5 Ekim 1974
İlıcak Nazlı	"Ansiklopedi" <u>Tercüman-İnci</u> , 13 Ekim 1974
İlıcak, Nazlı	"Ansiklopedi" <u>Tercüman-İnci</u> , 15 Ekim 1974
İlıcak, Nazlı	"Ansiklopedi" <u>Tercüman-İnci</u> , 10 Kasım 1974
İlıcak, Nazlı	"Ansiklopedi" <u>Tercüman-İnci</u> , 8 Aralık 1974

- Ilıcak, Nazlı "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar"
Tercüman Gazetesi, 9-10-11 Mart 1975
- Ilıcak, Nazlı "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar"
Tercüman Gazetesi, 11 - 12 - 13 Mart 1975
- Ilıcak, Nazlı "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar"
Tercüman Gazetesi, 14 - 15 - 16 Mart 1975
- Ilıcak, Nazlı "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar"
Tercüman Gazetesi, 16 - 17, 18 Mart 1975
- Ilıcak, Nazlı "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar"
Tercüman Gazetesi, 19 Mart 1975
- Ilıcak, Nazlı "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar"
Tercüman Gazetesi, 20 - 21 - 22 Mart 1975
- Ilıcak, Nazlı "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar"
Tercüman Gazetesi, 22 - 23 - 24 - 25 - 26 Mart 1975
- Ilıcak, Nazlı "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar"
Tercüman Gazetesi, 27 - 28 Mart 1975
- Ilıcak, Nazlı "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar"
Tercüman Gazetesi, 29 - 30 Mart 1975
- Ilıcak, Nazlı "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar"
Tercüman Gazetesi, 31 Mart, 12 Nisan 1975
- Ilıcak, Nazlı "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar"
Tercüman Gazetesi, 3 - 4 Nisan 1975
- Ilıcak, Nazlı "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar"
Tercüman Gazetesi, 4 - 5 Nisan 1975
- Ilıcak, Nazlı "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar"
Tercüman Gazetesi, 8 - 9 Nisan 1975
- Ilıcak, Nazlı "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar"
Tercüman Gazetesi, 18-19-20-21-22 Mayıs 1975

- Ilıcak, Nazlı "27 Mayıs'ı Onbeş Yıl Sonra Anlatıyorlar"
Tercüman Gazetesi, 10 Haziran 1975
- Ilıcak, Nazlı "Demokrasi mi, Yoksa Kanunsuz Eylem mi?"
Tercüman Gazetesi, 25 Ocak 1976
- Ilıcak, Nazlı "Komünizm Demokrasi ile Bağdaşabilir mi?"
Tercüman Gazetesi, 28 Ocak 1976
- Ilıcak, Nazlı "TRT ve Öztürkçe"
Tercüman Gazetesi, 1 Şubat 1976
- Ilıcak, Nazlı "Süper İnsan ve Komünizm"
Tercüman Gazetesi, 27 Ağustos 1976
- Ilıcak, Nazlı "Türkçe mi, Öztürkçe mi?"
Tercüman Gazetesi, 4 Ekim 1976
- Ilıcak, Nazlı "Demokrasi ve Liderler"
Tercüman Gazetesi, 30 Ekim 1977
- Ilıcak, Nazlı "4. Cumhuriyet ve İmar Cumhuriyeti"
Tercüman Gazetesi, 16 Şubat 1978
- Ilıcak, Nazlı "12 Mart ve Demokrasi"
Tercüman Gazetesi, 12 Mart 1978
- Ilıcak, Nazlı "Anarşi mi Terörizm mi?"
Tercüman Gazetesi, 11 Temmuz 1978
- Ilıcak, Nazlı "Bağımsızlık"
Tercüman Gazetesi, 16 Temmuz 1978
- Ilıcak, Nazlı "Türkçemiz", "Atatürk ve Dil", "Güneş Dil Teorisi"
"Verilmeyecek Şeyler",
Tercüman Gazetesi, 26 Eylül 1978
- Ilıcak, Nazlı "Demokrasiyi Bekleyen Tehlikeler"
Tercüman Gazetesi, 31 Ékim 1978
- Ilıcak, Nazlı "Demokrasi Yolunda"
Tercüman Gazetesi, 16 Ocak 1979
- Ilıcak, Nazlı "Süngü ve Demokrasi"
Tercüman Gazetesi, 12 Mayıs 1979

Ilıcak, Nazlı	"Demokrasi Üzerine" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 30 Mayıs 1979
Ilıcak, Nazlı	"Türkçemiz" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 29 Temmuz 1979
Ilıcak, Nazlı	"Komünizm ve Faşizm" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 7 Ağustos 1979
Ilıcak, Nazlı	"Söz GümüŖse" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 12 Ağustos 1979
Ilıcak, Nazlı	"Demokrasi Pınarı" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 20 Eylül 1979
Ilıcak, Nazlı	"Komünizm, Ara Rejim ve Türkiye" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 10 Ekim 1979
Ilıcak, Nazlı	"Devlet Muhranı ve Ara Rejim" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 11 Ekim 1979
Ilıcak, Nazlı	"Türk Diline İhanet ve Gaflet" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 21 Kasım 1979
Ilıcak, Nazlı	"TRT'de Yapma Dille Mücadele" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 21 Şubat 1980
Ilıcak, Nazlı	"Dil Devriminin Olanak ve İmkanları !" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 24 Şubat 1980
Ilıcak, Nazlı	"Türkiye ve Demokrasi" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 1 Mart 1980
Ilıcak, Nazlı	"Ömer Seyfettin ve Şade Dil" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 8 Mart 1980
Ilıcak, Nazlı	"Komünizm ve Türkiye" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 20 Mart 1980
Ilıcak, Nazlı	"12 Eylül Harekâtı" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 14 Eylül 1980
Ilıcak, Nazlı	"Yaşayan Türkçe ve Dil Kurumu" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 4 Ekim 1980

- Ilıcak, Nazlı "Dil Kurumu ve Siyaset"
Tercüman Gazetesi, 14 Ekim 1980
- Ilıcak Nazlı "Dil Akedemisi"
Tercüman Gazetesi, 5 Kasım 1980
- Ilıcak, Nazlı "Hukuk Dili"
Tercüman Gazetesi, 12 Aralık 1980
- Ilıcak. Nazlı "Konuşmak mı, Kükremek mi?"
Tercüman Gazetesi, 27 Aralık 1980
- Ilıcak. Nazlı "Dil Devrimi, Kültür Devrimi"
Tercüman Gazetesi, 29 Aralık 1980
- Ilıcak. Nazlı "Prof. Muharrem Ergin'in Görüşleri"
Tercüman Gazetesi, 2 Ocak 1981
- Ilıcak. Nazlı "Atatürk ve Dil"
Tercüman Gazetesi, 3 Ocak 1981
- Ilıcak. Nazlı "Tasfiyeciliğin Dilimiz Üzerindeki Tahrifatı!"
Tercüman Gazetesi, 5 Ocak 1981
- Ilıcak, Nazlı "Tasfiyeciliğin Dilimiz Üzerindeki Tahrifatı (2)"
Tercüman Gazetesi, 6 Ocak 1981
- Ilıcak, Nazlı "Türkçe"
Tercüman Gazetesi, 11 Ocak 1981
- Ilıcak, Nazlı "Dil Kurumu Semineri"
Tercüman Gazetesi, 18 Ocak 1981
- Ilıcak. Nazlı "Dil Kurumu Ödülü ve Yayınları"
Tercüman Gazetesi, 22 Ocak 1981
- Ilıcak. Nazlı "Avrupa Konseyi Kararı"
Tercüman Gazetesi, 31 Ocak 1981.
- Ilıcak. Nazlı "Türkçe, Sovyetler Birliği, TRT"
Tercüman Gazetesi, 24 Şubat 1981

- Ilıcak, Nazlı "Atatürkçülük, Aristoculuk ve Dil"
Tercüman Gazetesi, 22 Mart 1981
- Ilıcak, Nazlı "G. Amerika, Afrika, ve Türkiye"
Tercüman Gazetesi, 14 Nisan 1981
- Ilıcak, Nazlı "Atatürk'ten bu yana Dil Kurumu"
Tercüman Gazetesi, 5 Mayıs 1981
- Ilıcak, Nazlı "Demokrasi ve Seviye"
Tercüman Gazetesi, 24 Mayıs 1981
- Ilıcak, Nazlı "Demokrasi"
Tercüman Gazetesi, 3 Haziran 1981
- Ilıcak, Nazlı "Karamanoğlu Mehmet Bey ve Türkçemiz"
Tercüman Gazetesi, 6 Haziran 1981
- Ilıcak, Nazlı "TRT ve Basın"
Tercüman Gazetesi, 7 Haziran 1981
- Ilıcak, Nazlı "Milli Eğitimde Dil Çalışmaları"
Tercüman Gazetesi, 30 Haziran 1981
- Ilıcak, Nazlı "Dil Akademisi Kuruluyor mu?"
Tercüman Gazetesi, 26 Temmuz 1981
- Ilıcak, Nazlı "TRT Milli Eğitim..... Tahliyeler"
Tercüman Gazetesi, 22 Eylül 1981
- Ilıcak, Nazlı "TRT ve Türkçe,"
Tercüman Gazetesi, 29 Eylül 1981
- Ilıcak, Nazlı "Türkçe-Osmanlıca"
Tercüman Gazetesi, 4 Ekim 1981
- Ilıcak, Nazlı "Demokrasiye Yumuşak İniş"
Tercüman Gazetesi, 20 Aralık 1981
- Ilıcak, Nazlı "Türkçe'de Orta Yol"
Tercüman Gazetesi, 29 Aralık 1981

Ilıcak, Nazlı	"Hedef, Bir An Önce Demokrasi" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 1 Ocak 1982
Ilıcak, Nazlı	"Nasıl Bir Demokrasi" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 10 Ocak 1982
Ilıcak, Nazlı	"Demokrasi Özlemi" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 21 Şubat 1982
Ilıcak, Nazlı	"Demokrasi ve Fazilet" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 16 Mart 1982
Ilıcak, Nazlı	"Demokrasi İnsan ve Müesseseler" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 23 Mart 1982
Ilıcak, Nazlı	"Türkçe'yi Kurtarmalıyız" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 16 Nisan 1982
Ilıcak, Nazlı	"Demokrasi,Hürriyet-Ordu" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 19 Nisan 1982
Ilıcak, Nazlı	"Türkçemiz" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 26 Mayıs 1982
Ilıcak, Nazlı	"Dili Millet Yapar" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 1 Haziran 1982
Ilıcak, Nazlı	"Cahit Külebi ve Türkçe" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 4 haziran 1982
Ilıcak, Nazlı	"Milli Eğitim Bakanlığı ve Türk Dili" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 5 Haziran 1982
Ilıcak, Nazlı	"Demokrasiye Geçişin Şartları" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 18 Ağustos 1982
Ilıcak, Nazlı	"Türçeyi Yaşatmak, Zenginleştirmek ve Korumak," <u>Tercüman Gazetesi</u> , 7 Eylül 1982
Ilıcak, Nazlı	"Dil Akademisi ve Anayasa" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 9 Eylül 1982

Ilıcak, Nazlı	"Demokrasiye Doğru" <u>Tercüman Gazetesi</u> 14 Eylül 1982
Ilıcak, Nazlı	"Demokrasiye Çeyrek Kala" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 15 Ocak 1983
Ilıcak, Nazlı	"Hürriyet ve Sorumluluk" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 14 Şubat 1983
Ilıcak, Nazlı	"Hürriyet ve Demokrasi" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 15 Mayıs 1983
Ilıcak, Nazlı	"Hürriyet ve Demokrasi," <u>Tercüman Gazetesi</u> , 15 temmuz 1983
Ilıcak, Nazlı	"Dil Akademisi," <u>Tercüman Gazetesi</u> , 17 Temmuz 1983
Ilıcak, Nazlı	"Atatürk ve Dil" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 19 Temmuz 1983
Ilıcak, Nazlı	"Demokrasi Nedir?" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 12 Ekim 1983
Ilıcak, Nazlı	"Devlet Dile Sahip Çıkıyor" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 23 Ekim 1983
Ilıcak, Nazlı	"Demokrasi Fidesini diyoruz" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 7 Kasım 1983
Ilıcak, Nazlı	"Atatürk Diyor ki" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 10 Kasım 1983
Ilıcak, Nazlı	"Siyasi Partiler Kanunu" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 29 Nisan 1983
Ilıcak, Nazlı	"Siyasi Parti Üçgeni" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 1 Mayıs 1983
Ilıcak, Nazlı	"Pazarlık Uzlaşma, Samimiyet" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 4 Mayıs 1983
Ilıcak, Nazlı	"Muvazaaya Hayır Uzlaşmaya Evet" <u>Tercüman Gazetesi</u> , 7 Mayıs 1983

- Ilıcak, Nazlı "Güçlü Bir Kadro"
Tercüman Gazetesi, 24 Mayıs 1983
- Ilıcak, Nazlı "İsimler Değil, Felsefe Mühim"
Tercüman Gazetesi, 27 Mayıs 1983
- Ilıcak, Nazlı "12 Eylül'ün Felsefesi"
Tercüman Gazetesi, 31 Mayıs 1983
- Ilıcak, Nazlı "Hürriyet, Otorite ve Demokrasi"
Tercüman Gazetesi, 7 Ekim 1983
- Ilıcak, Nazlı "Demokrasi Nedir ?"
Tercüman Gazetesi, 12 Ekim 1983
- Ilıcak, Nazlı "Cumhuriyet ve Demokrasi"
Tercüman Gazetesi, 29 Ekim 1983
- Ilıcak, Nazlı "Huzurlu Bir Demokrasi İçin"
Tercüman Gazetesi, 5 Kasım 1983
- Ilıcak, Nazlı Demokrasi Fidesini Dikiyoruz,"
Tercüman Gazetesi, 7 Kasım 1983
- İpekçi Abdi "Milletten Mektup"
Milliyet Gazetesi, 14 Mart 1960
- Ketenci, Şükran "Aç Türkiye; Gerçek Sorun Az Gelişmişlik"
Cumhuriyet Gazetesi, 12 Ocak 1971
- Ketenci, Şükran "İş ve İşçi Bulma Hareketleri: Sendikalar Arası
Mücadele ve İşverenin Tutumu"
Cumhuriyet Gazetesi, 17 Şubat 1971
- Ketenci, Şükran "Eğitim Sayfası: M.C. Eğitimle Çağdışı Siyaset
Rejimi Yerleştirmeyi Amaçlıyordu"
Cumhuriyet Gazetesi, 4 Ocak 1978
- Ketenci, Şükran "İşçinin Evreninden: Yine Kıdem Tazminatı Tartışması"
Cumhuriyet Gazetesi, 10 Aralık 1980
- Ketenci, Şükran "İşçinin Evreninden: Sorunlar Askıda"
Cumhuriyet Gazetesi, 11 Aralık 1986

- Ketenci, Şükran : "İşçinin Evreninden: Türk-İş ve Disk"
Cumhuriyet Gazetesi 25 Aralık 1986
- Ketenci, Şükran "İşçinin Evreninden: Düzenleme-Yasaklama"
Cumhuriyet Gazetesi, 26 Kasım 1981
- Ketenci, Şükran : "İşçinin Evreninden: Ücretler Gerçeği"
Cumhuriyet Gazetesi, 7 Ocak 1982
- Ketenci, Şükran "İşçinin Evreninden: Türk-iş ve AAFİİ"
Cumhuriyet Gazetesi, 1 Ocak 1987
- Ketenci, Şükran "İşçinin Evreninden: Yeni Bir Dönem"
Cumhuriyet Gazetesi, 8 Ocak 1987
- Ketenci, Şükran "İşçinin Evreninden: Hükümetin Taktiği"
Cumhuriyet Gazetesi, 15 Ocak 1987
- Ketenci Şükran "İşçinin Evreninden: Toplu Sözleşme Sendikacılığı"
Cumhuriyet Gazetesi, 9 Nisan 1987
- Ketenci, Şükran "İşçinin Evreninden: ILO Kandırmacası"
Cumhuriyet Gazetesi, 17 Haziran 1987
- Ketenci, Şükran "İşçinin Evreninden: ILO'da Çifte Standart"
Cumhuriyet Gazetesi, 25 Haziran 1987
- _____ Milliyet Gazetesi 22 Ekim 1960
- _____ Milliyet Gazetesi, 4 Ocak 1961
- _____ Milliyet Gazetesi, 8 Ocak 1961
- _____ Milliyet Gazetesi, 10 Ocak 1961
- _____ Milliyet Gazetesi, 14 Ocak 1961
- _____ Milliyet Gazetesi, 18 Ocak 1961
- _____ Milliyet Gazetesi, 20 Ocak 1961
- _____ Milliyet Gazetesi, 22 Ocak 1961
- Özkoçak, Vasfiye "Yazamadıklarımız: Neşir Yasakları"
Milliyet Gazetesi, 15 Haziran 1960

Özkoçak, Vasfiye	"Topkapı Olayının İki Sanığı Tahliye Edildi" <u>Milliyet Gazetesi</u> , 8 Ocak 1961
Özkoçak Vasfiye	"Menderes'i Dün de Bir Tanık İtham Etti" <u>Milliyet Gazetesi</u> , 12 Ocak 1961
Özkoçak, Vasfiye	"İnönü'nün Arabasına Ateş Emri Verilmiş" <u>Milliyet Gazetesi</u> , 21 Ocak 1961
Özkoçak, Vasfiye	"Tahkikat Encümeni Üyelerinden Beşi dün Savunma Yaptılar" <u>Milliyet Gazetesi</u> , 30 Temmuz 1961
Özkoçak, Vasfiye	"Sanıklar Davanın Bitmesini İstiyor" <u>Milliyet Gazetesi</u> , 3 Ağustos 1961
Özkoçak, Vasfiye	"Sanıkların Yüzde Kırkı Savunma Yaptı" <u>Milliyet Gazetesi</u> , 5 Ağustos 1961
Özkoçak, Vasfiye	"Savunma Yapacak 134 Sanık Kaldı" <u>Milliyet Gazetesi</u> , 9 Ağustos 1961
Özkoçak, Vasfiye	"Duruşmalar Son Safhada" <u>Milliyet Gazetesi</u> , 11 Ağustos 1961
Özkoçak, Vasfiye	"Duruşmalar Sona Erdi" <u>Milliyet Gazetesi</u> , 12 Ağustos 1961
Özkoçak, Vasfiye	"Gemi Davası Dün Karara Bağlandı" <u>Milliyet Gazetesi</u> , 12 Ağustos 1961
Özkoçak, Vasfiye	"Karar Günü Açıklanıyor" <u>Milliyet Gazetesi</u> , 14 Ağustos 1961
Özkoçak, Vasfiye	"Karar Günü" <u>Milliyet Gazetesi</u> , 15 Eylül 1961
Özkoçak, Vasfiye	"Çalışan Kadın ve Sorunları" <u>Ak Kadın Dergisi</u> S.16 1 Eylül 1986
Sertel, Sabiha	"Görüşler: Vay Hain Vay" <u>Tan Gazetesi</u> , 9 Ekim 1945

Yıllıklar

- Aziz. Aysel "Atatürk ve Kadın Hakları", A.Ü.S.B.F. Basın Yayın Yüksek Okulu, Yıllık 1981,
- Baydar, Ahmet "Atatürk Dönemi Türk Basını Kadına Yönelik Periyodikler", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yıllık 1981
- Basın Yayın Genel Müdürlüğü Türk Basınında Kim Kimdir. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1977
- Doğramacı, Emel "Dünyada Kadın Haklarının Öncüsü; Atatürk", T.C.İ.Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Yıllığı I, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1986
- Özerdim, Sami N. "Atatürk", Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın Yayın Yüksek Okulu Yıllık 1981

Ansiklopediler

- Dölen, Emre Ana Britannicca, C. 1, İstanbul: Ana Yayıncılık 1986
- "Darülfünun" Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C. 2, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985
- Gevgilili, Ali "Türkiye Basını", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, C.1, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983
- Güzel, Şehmuz "Tanzimattan Cumhuriyete Toplumsal Değişim ve Kadın", Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C.3, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985
- Kılıç, Hüseyin "Kadınlarımız", Tarih ve Toplum, C.6, İstanbul: İletişim Yayınları, 1986
- Köker, Eser Feminizm Muzır Cereyan mı?" Tarih ve Toplum, C.8, İstanbul: İletişim Yayınları, Ağustos 1987
- Meriç, Cemil "Celal Nuri'nin Türk İnkılabı, I." Tarih ve Toplum C.7, İstanbul: İletişim Yayınları, 1987
- Meriç, Cemil "Celal Nuri'nin Türk İnkılabı II." Tarih ve Toplum C.7, İstanbul: İletişim Yayınları, 1987
- Meydan Larousse, C. 1, İstanbul: Meydan Yayınları 1969
- Sakaoğlu, Necdet "Eğitim Tartışmaları", Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi, C.2, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985
- Tekeli, Şirin "Kadın", Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi C.5, İstanbul: İletişim Yayınları, 1985

Anayasalar

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1924

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1961

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982

Görüşmeler

Araz, Nezihe	26 Aralık 1987
Asena, Duygu	26 Ağustos 1987
İlgaz, Hasene	18 Aralık 1987
Ketenci, Şükran	24 Ağustos 1987
Oruz, İffet Halim	14 Aralık 1987
Özkoçak, Vasfiye	21 Aralık 1987
Yalçın, Nilüfer	17 Aralık 1987